

Bankers bruk av nøkkeltall og bærekraftsanalyse i kredittvurderingsprosess

En eksplorativ studie om bankers bruk av tradisjonelle regnskapsmessige nøkkeltall og bærekraft i kredittvurdering av bedriftskunder

LIDIA HAILE ABRAHAM OG ESKILD ARNESEN SOLBERG

VEILEDER

Terje Heskestad

Universitetet i Agder, 2013

Fakultet for Handelshøyskole

Institutt for Økonomi

Forord

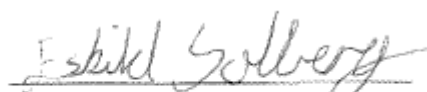
Denne avhandlingen er skrevet som avsluttende del av vår mastergrad innen regnskap og revisjon ved Handelshøyskolen ved Universitetet i Agder. Totalt utgjør oppgaven 30 studiepoeng og har en varighet på ett semester.

Studien gjør et dypdykk i bankens kredittvurderingsprosess og har som formål å undersøke hvordan norske banker bruker og vurderer tradisjonelle nøkkeltall i deres kredittvurderingsprosess. Samtidig ønsker vi å undersøke hvilke andre faktorer som inngår i prosessen med særlig vekt på bærekraft, da vi anser det som et svært aktuelt tema som blir mer og mer relevant for både banker og bedriftene de tilbyr lån. Vi ønsket å forske på dette fagfeltet da vi anser det som svært relevant og lærerikt å få en bedre forståelse av hvordan bankene operer i sin kredittgivning og særlig hvilke, og hvordan finansielle nøkkeltall og andre ikke-finansielle faktorer påvirker deres beslutningsgrunnlag. Bærekraft har fått et økende fokus i media og verdensbildet generelt og vi fant det dermed naturlig å inkludere dette i vår studie, da vi er av den oppfatning at dette vil få et økende fokus hos bedrifter og finansnæringen generelt i årene som kommer.

Først og fremst vil vi uttrykke stor takknemlighet til vår veileder Terje Heskestad for god og konstruktiv veiledning gjennom hele prosessen. Dine tilbakemeldinger og faglige sparringer har bidratt stort i gjennomføringen av denne oppgaven og ikke minst til kvaliteten av sluttproduktet. Vi vil også takke alle bankene som tok seg tid til å gjennomføre intervjuer i en hektisk hverdag. Deres faglige input og svar på intervjuer er helt avgjørende for gjennomføringen av studien.

Kristiansand, våren 2023

Lidia Haile Abraham

Eskild Arnesen Solberg

Sammendrag

Denne masteroppgaven ser på hvordan norske banker anvender tradisjonelle nøkkeltall og bærekraft i kredittvurderingsprosess av bedriftsmarked. Vi vil undersøke om bruken av tradisjonelle nøkkeltall og betydningen av regnskapsinformasjon i kredittvurdering. Samtidig ønsker vi å undersøke effekt av bærekraft i kredittvurdering. Studiens problemstilling er *«hvordan banker vektlegger tradisjonelle regnskapsmessige nøkkeltall og bærekraft i kredittvurdering av bedriftskunder?»*

Studien har en kvantitativ undersøkelse med eksplorativt design hvor vi ønsker å få en dyp innsikt og god forståelse av temaet. Det er blitt gjennomført dybdeintervju med seks bankansatte som har kompetanse innen kredittvurdering og bærekraft. Utvalget består av fem store banker og en liten bank.

Regnskapsbruker som banker får informasjon om en bedrifts finansielle stilling gjennom finansregnskapet. Men andre ord legger regnskapet grunnlag for avgjørelser i en kredittvurdering. Vi finner at bankene benytter ulike regnskapsmessige nøkkeltall i kredittscoremodeller for å vurdere betjeningsevne av en bedrift. I tillegg til finansielle informasjon, legges bankene vekt på ikke-finansielle informasjon blant annet bærekraft ved risikovurdering.

Våre funn viser at egenkapitalandelen, EBITDA, gjeldsdekningsgrad, likviditetsgrad 2 og LTV er de mest brukte finansielle nøkkeltall i kredittvurdering. Egenkapitalandel, netto rentebærende gjeld/EBITDA er mest brukte nøkkeltall som covenantskrav. Kritikken til bruk av de tradisjonelle nøkkeltall har blitt gitt av tidligere studier på grunn av at de nøkkeltallene ikke er egnet til å forutse konkursvilkår. Men alternative nøkkeltall som krever bearbeiding av regnskapet gir bedre informasjon. Våre funn tilsier at bankene holder seg til de nøkkeltallene de har god kjennskap, for at endring av kredittscoremodeller er veldig ressurskrevende prosess. I tillegg opplever bankene at de modellene de bruker i dag er gode. Vi finner videre at bærekraft har fått en viktigere rolle i kredittvurdering i senere år.

Figuroversikt

FIGUR 1 PORTERS FEM KONKURRANSEKREFTER	8
FIGUR 2 RISIKOTRE (DELOITTE-DAGEN 2022)	18
FIGUR 3 LIKVIDITETSGRAD (KINSERDAL, 2018)	22

Tabelloversikt

TABELL 1 - INTERVJU OVERSIKT	36
TABELL 2 - OPPSUMMERING AV FINANSIELLE NØKKELTALL BANKENE BRUKER I KREDITTVURDERING	52
TABELL 3 - FINANSIELLE COVENANTSKRAV	60
TABELL 4 - IKKE-FINANSIELLE COVENANTSKRAV	60
TABELL 5 - PÅVIRKNING VALG AV COVENANT	61
TABELL 6 - NØKKELTALL BRUK FOR VURDERING AV LIKVIDITET	63
TABELL 7 - NØKKELTALL BRUK FOR VURDERING AV LØNNSOMHETSMÅL	63
TABELL 8 - BANKENES KJENNSKAP TIL ALTERNATIVE NØKKELTALL	64
TABELL 9 - BANKERS BRUK AV MODELL FOR BÆREKRAFTS SCORE	65
TABELL 10 - BANKERS TILBUD AV GRØNNE LÅN	68
TABELL 11 - OPPSUMMERING AV NØKKELTALL BANKENE BRUKER I KREDITTVURDERING	77
TABELL 12 - FINANSIELLE COVENANTSKRAV	81
TABELL 13 - IKKE-FINANSIELLE COVENANTSKRAV	82
TABELL 14 - PÅVIRKNING VALG AV COVENANTSKRAV	83
TABELL 15 - BANKERS KJENNSKAP TIL ALTERNATIVE NØKKELTALL	84

Innhold

Forord	ii
Sammendrag	iii
Figuroversikt	iv
Tabelloversikt.....	iv
Innhold	v
1. Innledning	1
1.1 Bakgrunn for studien	1
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	2
1.3 Avgrensning	3
1.4 Oppbygging	3
2. Teoretisk grunnlag	5
2.1 Regnskapsinformasjon	5
2.1.1 Finansregnskap	5
2.1.2 Regnskapskvalitet.....	6
2.1.3 Resultatkvalitet (earnings quality).....	7
2.1.4 Regnskapsstøy	10
2.1.5 Norsk regnskapsloven og god regnskapsskikk.....	12
2.1.6 IFRS og forenklet IFRS.....	12
2.2 Tradisjonelle finansielle nøkkeltall	13
2.2.1 Egenkapitalandelen som soliditetsmål.....	14
2.2.2 Gjelds- og rentedekningsgrad som inntjeningsmål	15
2.2.3 Likviditetsgrad og minimum kontanter som likviditetsmål.....	15
2.3 Bankers bruk av finansielle informasjon i kredittvurdering.....	16
2.3.1 Kredittvurdering	17
2.3.2 Kredittrisiko.....	18
2.3.3 Scoremodell.....	19
2.3.4 Covenants (lånevilkårskravet).....	20
2.4 Tradisjonelle nøkkeltall i regnskapsanalyse	21
2.4.1 Kritikk av tradisjonelle nøkkeltall	21
2.4.2 Alternative nøkkeltall	23
2.5 Bærekraft	25
2.5.1 Bærekraftsrapportering.....	25

2.5.2	Standarder for rapportering	25
2.5.3	Europeisk standard	26
2.6	Norske banker og bærekraft	27
2.6.1	Hvordan opererer banker i dag	27
2.7	Avslutning	29
3.	Metode	31
3.1	Forskningsdesign og tilnærming	31
3.2	Datainnsamling.....	32
3.2.1	Utvalg	34
3.2.2	Intervjueforberedelse.....	35
3.2.3	Intervjuguide og intervjugjennomføring	36
3.3	Analyse data	37
3.3.1	Kvalitative data.....	37
3.4	Validitet og reliabilitet.....	38
3.5	Etiske vurderinger og personvern.....	40
3.6	Avslutning	41
4	Presentasjon av funn	42
4.1	Informasjon om bankenes kredittvurderingsprosess av bedriftskunder	42
4.2	Bankenes bruk av regnskapsinformasjon	43
4.3	Bruk av regnskapsmessige nøkkeltall i kredittvurdering	50
4.4	Kredittrisikomodeller og covenanskrav	58
4.5	Svakheter ved bruk av tradisjonelle nøkkeltall og vurdering av å bruke alternative nøkkeltall 61	
4.6	Bærekraft.....	64
4.7	Avslutning	68
5.	Analyse av funn	69
5.1	Bankenes kredittvurderingsprosess av bedriftskunder	69
5.2	Regnskapsinformasjon betydning for banker	70
5.3	Bankers bruk av nøkkeltall i kredittvurdering.....	75
5.4	Kredittrisikomodeller og covenanskrav.....	80
5.5	Svakheter å anvende tradisjonelle nøkkeltall i kredittvurdering og bankenes vurdering av å bruke bedre nøkkeltall	83
5.6	Bankenes hensyn til bærekraft.....	85
5.7	Oppsummering analyse	87
6	Avslutning.....	91
6.1	Konklusjon	91

6.2	Studiens begrensninger.....	95
6.3	Videre forskning.....	96
	Litteraturliste	97
	Vedlegg 1 Samtykkeskjema	101
	Vedlegg 2 Intervjugal.....	104
	Vedlegg 3 Refleksjonsnotat 1	107
	Vedlegg 4 Refleksjonsnotat 2	112

1. Innledning

I dette kapitlet vil bakgrunn for studien forklares, før vi introduserer studiens problemstilling og forskningsspørsmål. Avslutningsvis gjøres det rede for studiens avgrensinger og videre oppbygging og struktur av oppgaven.

1.1 Bakgrunn for studien

Denne studien skal undersøke hvordan norske banker bruker og vektlegger tradisjonelle nøkkeltall og bærekraftsrapportering i deres kredittvurderingsprosess. Tradisjonelle nøkkeltall har blitt brukt av banker og andre aktører i forretningsverdenen siden de ble introdusert, testet og bekreftet på 1900-tallet (Aae, et al. 2018). Regnskapsreglene og hvordan dagens bedrifter opererer og skaper verdi har endret seg mye siden den gang. Endringene krever at investorer, banker og andre brukere av regnskapsinformasjon tilpasser hvordan de identifiserer verdi og risiko hos bedrifter. Dette har medført kritikk til bruk av tradisjonelle nøkkeltall og det argumenteres for at de ikke er egnet til å forutse konkursvilkårene etter dagens regnskapsregler (Aae, et al. 2018).

Det er ikke kun hvordan de finansielle tallene i regnskapet brukes og vurderes som har endret seg, men også hvordan ikke-finansiell informasjon benyttes og vektlegges i risiko- og verdi vurdering. Bærekraft er et område som for ikke mange år siden var lite interessant for å vurdere en bedrifts verdi. Nå ser vi en økning av grønne investeringer blant banker og investorer i takt med at markedet nå ser en sammenheng mellom god bærekraftsrapportering og verdiskapning (Brun & Thornam, 2011). I Norge og EU skal en felles europeisk rapporteringsstandard (CSRD) og klassifiseringssystem (taksonomien) innarbeides i 2023 og 2024. Dette vil endre måten bedrifter og regnskapsbrukere klassifiserer bærekraftig aktivitet og skape en felles rapporteringsstandard som alle rapporteringspliktige bedrifter må benytte (Revisorforeningen, 2022). Dette vil potensielt gjøre det lettere å vurdere og sammenligne bedrifters bærekraft rapportering og vil antagelig endre hvordan banker vurderer bedrifters bærekraft i risikovurderingen.

Vi ønsker derfor å undersøke hvordan norske banker vektlegger tradisjonelle nøkkeltall i sin kredittvurdering og hvordan de håndterer de utfordringene en mer moderne forretningsverden har skapt. Samtidig vil vi se på hvilken rolle og vektning bærekraftsrapportering blir gitt i prosessen og vil gjennom sammenligning med tidligere undersøkelser på samme fagfelt undersøke hvordan kredittvurderingsprosessen har endret seg i senere år.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Målet med studien er å øke forståelsen av hvordan norske banker bruker tradisjonelle nøkkeltall og hvordan ikke-finansiell informasjon som bærekraft vurderes opp mot finansiell informasjon. Dagens forretningsverden har endret seg stort siden tradisjonelle nøkkeltall ble introdusert og det er naturlig å forvente en endring i hvordan store finansielle aktører som banker vurderer sine kunder. Bærekraft er et dagsaktuelt tema som får stor oppmerksomhet i media og i forretningsverdenen. Vi ser at flere bedrifter og store aktører setter bærekraft på dagsplanen og jobber målrettet mot sine mål om bærekraftighet. For å få en økt forståelse av bankens kredittvurderingsprosess er det naturlig og også se på hvordan andre faktorer som bærekraft påvirker bankens risikovurdering. Dette har dannet grunnlaget for følgende problemstilling:

Hvordan banker vektlegger tradisjonelle regnskapsmessige nøkkeltall og bærekraft i kredittvurdering av bedriftskunder

For å kunne svare på problemstillingen har vi utviklet følgende forskningsspørsmål:

- **Hvordan bruker banker regnskapsinformasjon i kredittvurdering?**
- **Hvilke regnskapsmessige nøkkeltall bruker banker i deres kredittvurderingsmodell og som covenantskrav? Hvordan og hvorfor er de nøkkeltallene valgt?**
- **Er banker klar over problematikken til bruken av tradisjonelle nøkkeltall og vurderer banker å bruke alternative nøkkeltall?**
- **Er det noen årsaker som hindrer banker til å ikke bruke bedre/alternative nøkkeltall enn de tradisjonelle i deres kredittvurderingsmodell?**
- **Hvordan håndterer banker bærekraft?**
- **Hvilke bærekrafts faktorer vektlegges av bankene?**
- **Hvor stor rolle spiller bedriftens bærekraftsanalyse i kredittvurderingsprosessen?**
- **Hvordan har kredittvurderingsprosessen utviklet/endret seg i senere år?**

De første 2 forskningsspørsmålene tar sikte på å svare på hvordan norske banker bruker og vektet tradisjonelle nøkkeltall i sin kredittvurdering. De påfølgende 2 omhandler hvordan banker stiller seg til kritikken av tradisjonelle nøkkeltall og hvordan de har tilpasset seg den og eventuelle faktorer som hindrer en utvikling. De neste 3 spørsmålene omhandler bærekraft og hvilken rolle det spiller i bankens kredittvurdering og hvordan banken arbeider med og håndterer bærekraft internt og eksternt. Det siste spørsmålet skal undersøke hvordan banken har utviklet sin kredittvurderingsprosess i senere år og hvilke endringer som eventuelt har forekommet.

1.3 Avgrensning

Hensikten med denne studien er å bidra til å øke forståelsen av hvordan banker anvender tradisjonelle nøkkeltall og bærekraft i kredittvurderingsprosess. Vi har utviklet problemstillingen med utgangspunkt i tidligere forskning og mastergradsutredninger med innspill fra vår veileder. Kinserdal (2018b) uttrykte at tradisjonelle nøkkeltall har vært mye brukt i regnskapsanalyse av banker i kredittgivning selv om de ikke gir relevant konkursprediksjon. Det finnes alternative nøkkeltall som kan gi bedre konkursprediksjon (Kinserdal, 2018b). Vi ønsker derfor å undersøke om at banker er klar over problematikken til bruken av tradisjonelle nøkkeltall i kredittvurdering og vurderer å bruke alternative nøkkeltall. I tillegg vil vi undersøke hvordan banker vurderer bærekraft i låneprosesser for at norske banker skal vurdere bærekraft i større grad ved kreditt- og investeringsvurdering (Regjeringen, 2023).

Studien avgrenser til kredittvurdering av bedriftskunder. Det er benyttet kvalitative undersøkelser og intervjuet bankansatte for å besvare vår problemstilling. Med hensyn til studiens tidsbegrensninger avgrenset vi utvalget til banker som er lokalisert på Sørlandet.

1.4 Oppbygging

Studien består av seks kapitler som danner grunnlag for å besvare de 8 forskningsspørsmålene. Kapittel 2 er teorikapittel og består av 8 delkapitler. Dette teorikapitlet presenterer regnskapsinformasjon, tradisjonelle finansielle nøkkeltall, bankers bruk av finansielle informasjon i kredittvurdering, tradisjonelle nøkkeltall i regnskapsanalyse, bærekraft og norske banker og bærekraft. Deretter følger det metode kapitlet som drøfter metoden som er brukt i studien. Kapittel 4 presentasjon fra funn, presenterer funnene fra studien. Dette kapitlet danner grunnlag for analysen som kommer i kapittel 5. Resultatet fra funnene blir analysert og drøftet mot det teoretiske grunnlaget for å besvare de åtte

forskingsspørsmålene. Siste kapitlet presenterer konklusjon, studiens begrensninger og til slutt presenterer det forslag til videre forskning.

2. Teoretisk grunnlag

I dette kapittelet skal det gjennomgås de relevante teori til forskningsspørsmålene. Første delkapittel handler om regnskap som informasjonskilde og finansregnskaps formålet. Det skal gis innføring i grunnleggende regnskapsteori. Grunnen til at vi begynner med dette kapittelet er at nøkkeltall beregnes på grunnlag av regnskapsdata. I andre delkapittel skal det presenteres ulike tradisjonelle nøkkeltall. Tredje delkapittel omhandler bankes bruk av nøkkeltall ved kreditvurderingsprosess, samt kredittanalyse og covenants. Deretter kommer det bruk av tradisjonelle nøkkeltall i regnskapsanalyse og svakheter ved bruke av disse nøkkeltallene. Videre skal det diskuteres om alternative nøkkeltall, nøkkeltall som kan gi bedre informasjon enn de tradisjonelle. Til slutt redegjøres det for bærekraftrapportering i forbindelse med norske banker.

2.1 Regnskapsinformasjon

I dette delkapittelet presenterer vi først formålet med finansregnskapet. Videre skal det redegjøres regnskapskvalitet og resultat kvalitet. Deretter kommer det regnskapstøy. I dette delkapittelet skal det diskuteres om regnskapsstreking og regnskapsmanipulasjon. Til slutt presenteres om GRS, IFRS og forenklet IFRS.

2.1.1 Finansregnskap

Ifølge IAS 1.9 er formålet med finansregnskapet å gi opplysninger om en virksomhetens finansielle stilling, inntjening og kontantstrøm som er beslutningsnyttig informasjon for brukere som skal ta økonomiske beslutninger. Hva som er beslutningsnyttig informasjon, vil variere fra en regnskapsbruker til en annen. For eksempel vil långivere være interessert om økonomisk resultat som er ment å gi prediksjoner om fremtidig avkastning på investert kapital. Dette er fordi långivere vil vurdere om betalingsevne og betalingsvilje før det ytes et lån. Eiere trenger regnskapsinformasjon blant annet til å kontrollere og følge opp ledelsen i virksomheten (Baksaas & Stenheim, 2015). Finansielle informasjon av en virksomhet er relevant for en leverandør til å vurdere virksomhetens betalingsevne, kunder har behov for sikker leveranse og ansatte er opptatt av finansielle informasjon på grunn av fremtidige karrieremuligheter og jobbsikkerhet (Kristoffersen, 2019).

Andre formålet med finansregnskapet er å redusere asymmetrisk informasjon mellom regnskapsbrukerne og ledere. Ledere sitter med mer og bedre informasjon om virksomheten enn regnskapsbrukere. Og regnskapsbrukere har mulighet til å vite om økonomiske forhold i virksomheten gjennom regnskapet. På denne måten brukes regnskapet som informasjonskilde

til virksomhetens interessenter ved å gjøre de informasjonene tilgjengelig. Virksomheter gjør økonomisk informasjon tilgjengelig for å legge til rette for ressurstilførsel, mens interessenter brukere informasjonen for å ta stilling til egen ressursallokering (Stenheim et al., 2017)

2.1.2 Regnskapskvalitet

For at regnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon, skal finansregnskapet gi et rettviseende bilde av økonomien i virksomheten. Dette kravet er nevnt i regnskapsloven 3-2a. IFRS stiller tilsvarende krav i IAS 1.15 at regnskapet skal gi en dekkende framstilling av virksomhetens økonomi. Selv om regnskapsloven § 3-2a og IAS 1.15 har brukt forskjellige begrep, er det ikke noen meningsforskjell mellom dem (Baksaas & Stenheim, 2015).

Regnskapsinformasjon må tilfredsstillende noen grunnleggende kvaliteter for at det skal være beslutningsnyttig informasjon. Regnskapsinformasjon må være forståelig for brukere, det skal gi relevant og troverdig informasjon og at den er vesentlig for beslutningen (Stenheim et al., 2017).

Relevant informasjon menes med at informasjonen har evner til å gjøre en forskjell i beslutningssituasjon. Det vil si at informasjonen kan brukes til å forme forventninger om fremtidig kontantstrøm og verdien på virksomheten (predikasjonsverdi), og at det kan brukes til å bekrefte eller justere tidligere beslutninger på bakgrunnen av ny informasjon (bekreftelsesverdi). Dette kommer frem tydelig i IASB (2018: QC5-7) (Baksaas & Stenheim, 2015).

Informasjon er troverdig når den måler det den utgir seg for å måle (validitet) og at målemetoden er brukt på en riktig måte. For at informasjonen skal være troverdig, skal den inkludere all informasjon som er nødvendig for regnskapsbrukere (at den er komplett) og være feilfri. I tillegg skal den være nøytral slik at den ikke er egnet til å villedde regnskapsbrukere (Baksaas & Stenheim, 2015).

Vesentlighet baserer seg på 3 forhold. De er beløpets størrelse, type informasjon og hva informasjon skal brukes til. Det er kun informasjon som er vesentlig (basert på de 3 forhold) for beslutninger som er relevant. Og dette varierer fra virksomhet til virksomhet (Baksaas & Stenheim, 2015).

En undersøkelse utført av (Danos et al., 1989) viser at långivere når en høy grad av tillitt til sine beslutninger om kreditbevilgning til en ny låntaker veldig tidlig i kreditvurderingsprosess. De skaper tillitten basert på oppsummert finansielle og ikke

finansielle informasjon. Studien gir bevis for at regnskapsinformasjon har en vesentlig innvirkning på lånebeslutninger (Danos et al., 1989).

2.1.3 Resultatkvalitet (earnings quality)

Kvaliteten på regnskapsmessige resultat kalles for resultatkvalitet. (Dechow et al., 2010) påpeker at resultatkvalitet er en funksjon av virksomhetens kjennetegn som gjør det vanskelig å definere. Resultatkvalitet brukes i regnskapsanalysen for å fokusere oppmerksomheten mot resultatmålingens viderverdigheter. Resultatkvalitetsanalyse metodikk brukes for å tolke informasjonen som finnes i årsregnskapet. Ved hjelp av resultatkvalitetsanalyse kan analytikere vurdere konsekvensen av virksomhetens valg av prinsipper og det skjønne som er lagt til grunn i årsregnskapet (Heskestad, 2015). De regnskapstallene som rapporteres i årsregnskapet er en funksjon av ledelse valg av regnskapsprinsipper og en lang rekke skjønsmessige vurderinger. Dette gir resultatmåling elastisitet og fleksibilitet som ikke bør ignoreres (Gjesdal, 2003). På grunn av den elastisiteten, krever det å analysere resultatkvalitet for å vurdere om valg av prinsipper og skjønsmessige vurderinger gir et riktig bilde av virksomhetens inntjening.

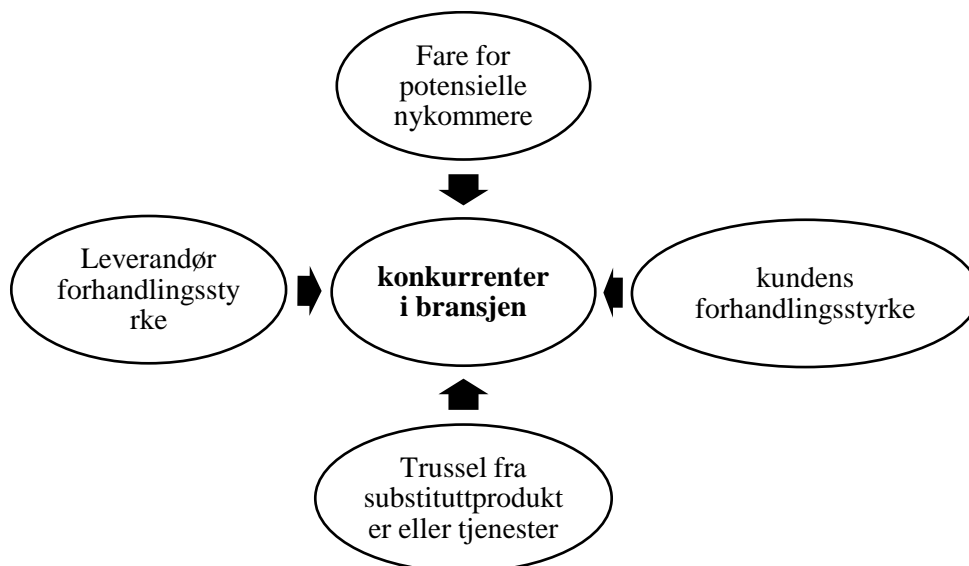
Analytikerne har behov for god resultatkvalitet for å beregne virksomhets økonomiske verdi. God regnskapskvalitet bidrar til å predikere virksomhetens fremtidige kontantstrøm lettere. Regnskapsmessige resultater som gir et god grunnlag for å predikere fremtidige resultater, har høy resultatkvalitet (Penman, 2013). For å analysere resultatkvalitet trenger en analytiker (som banker) tilstrekkelig kunnskap om den bransjen virksomheten operere i og markedsforståelse, før vurdering av regnskapsmessige valg. Dette er for å forstå dagens lønnsomhet i en bransje, faktorer som påvirker lønnsomhetsforskjeller i en bransje og lønnsomhetsfaktorer som kan forventes å bli vesentlig i fremtiden. Og analysen kan utføres ved bruk av 2 kjente modeller, Porters fem konkurransekrefter «Five Forces» (analyserer markedsrisiko) og SWOT analysen som vurderer styrke, svakheter, muligheter og trusler (analyserer virksomhetens risiko). Disse modellene brukes til å analysere og vurdere kreftene i omgivelsene til det relevante virksomheter, som bidrar til å forstå virksomhetens muligheter og trusler og til å få en bedre forståelse hvorfor virksomheter gjør det bra eller dårlig (Plenborg & Kinserdal, 2021).

Modellen Porters fem konkurransekrefter hjelper å analysere eksterne krefter som påvirker konkurranse innenfor en bransje (Heskestad, 2015). Konkurrenter, potensielle nykommere, kundens forhandlingsmakt, trusler fra substitutter og leverandørmakt er de 5

konkurransetrefter. Disse kreftene er individuelle fra virksomhet til virksomhet, og dermed må vurderes individuelt.

Etter analyse av omgivelsene er det å fortsette med regnskapskvalitet analyse (Heskestad, 2015). Regnskapskvalitet analyse starter med 5 steg. Og de er identifisere regnskapsprinsipper, vurdere regnskapselastisitet, evaluere regnskapsstrategien, evaluere informasjonskvalitet og identifisere røde flagg.

Analysen starter med å identifisere og vurdere valg av regnskapsprinsippene og skjønnsmessige vurdering som er brukt av virksomheten til å mål virksomhetens risiko og suksessfaktorer. Gjennom denne analysen prøver man å identifisere virksomhetens kritiske regnskapsstørrelse i forhold til deres vurderingsmodell. For å utføre slike analysen er det da viktig med bransjekunnskap, markedsforståelse og virksomhetens konkurransestrategi forståelse. For eksempel vil kredittrisiko på tapsavsetning på utlån være kritiske regnskapsstørrelse for banker (Palepu et al., 2019). For en entreprenørvirksomhet som bruker løpende avregningsmetode, vil estimering av fullføringsgrad være en kritisk regnskapsstørrelse og kunnskap om bransjen kan hjelpe til å vurdere rimeligheten av estimert fullføringsgrad knyttet til arbeidet. Bransjekunnskap gjør det mulig å danne seg en kvalifisert oppfatning av de forutsetninger som er lagt til grunn (Heskestad, 2015). Og dette kan gjøres med utgangspunkt i Porters fem konkurransekrefter.

Figur 1 Porters fem konkurransekrefter

Andre viktig steg i regnskapsanalysen er å vurdere regnskapselastisitet. Dette er viktig for at ledelse har en viss mulighet til å styre resultatene ved å endre bruk av regnskapsprinsipper.

Eksempelvis skal alle virksomheter gjøre et valg i forbindelse med avskrivningsmetode og levetid av eiendeler, avsetning for garantier, pensjonsforpliktelser og ander usikre forpliktelser (Palepu et al., 2019). Slike estimater er i stor grad baseres på skjønn og åpner muligheter for å styre resultatet i en ønsket retning. Det er viktig som en analytiker å vurdere om virksomhetens valg av prinsipper og skjønnsvurdering reflekterer virksomhetens resultat.

Evaluerer regnskapsstrategien henger mye sammen med den tidligere analysen. Her er det samme om valg av regnskapsstandard reflekterer virksomhetens resultat. Ledelsen kan bruke regnskapet enten til å gi et riktig bilde av den økonomiske situasjonen eller skjule ekte forhold. For å evaluere hvordan ledelse praktiserer deres regnskapselastisitet er det å spørre følgende: har ledelse insentiver til å bruke regnskapsmessige skjønn for å påvirke resultater? For eksempel skjule kostnader eller for aggressive inntektsføring for å vise for bra resultater (når resultatet er knyttet mot bonus eller virksomheten har utfordring med å innfri lånebetingelser eller andre årsaker). Videre kan man spørre om virksomhetens tall er i samme takt med andre virksomheter i samme bransje. Dersom det er stort avvik er det da å lure på om de har annerledes strategi enn andre konkurrenter eller om det foreligger andre grunner. Neste spørsmål er dersom virksomheten har endret prinsipper eller estimater i det siste, hva kan årsaken være. Og hva er virkningen av disse endringer? Videre er å se om det har vært feil rapportering som kunne føre til reversering i fremtiden (Palepu et al., 2019).

Steg 4 i kvalitetsanalysen er evaluere informasjonskvalitet. Ledelse har fritt valg av informasjonsdeling. I tillegg er det spørsmål om informasjon i notene gir tilstrekkelig og vesentlig informasjon, for at notene er sentrale når en skal vurdere forutsetningen som er lagt til grunn. Tilleggsinformasjon til resultatregnskapet finnes i notene. Men mange virksomheter bruker noter som sitater fra regnskapsstandarder (Heskestad, 2015).

En av de viktigste steg i kvalitetsanalysen er identifisere mulige røde flagg. «*Med røde flagg menes sammenhenger og utviklingstrekk som avviker fra det normale over tid og til bransjemessige forhold*»(Heskestad, 2015). Avvik kan indikere ubevist eller bevist feil som gir feil informasjon til regnskapsbrukerne. Bevist feil kaller for regnskapsmanipulering. Og bruk av kvalitetsanalyse og røde flagg bidra til å avsløre regnskapsmanipulasjon. Noen av de vanlige røde flagg er uforklarlige endringer i regnskapet (spesielt når bedriften inntjening er dårlig), uforklarlige transaksjoner som øker fortjenesten, uvanlige økninger i kundefordringer og varelager i forhold til salgsøkninger, avskrivningspolitikk og nedskrivninger som skiller seg fra bransjen, skifte av revisor som ikke er godt begrunnet, dårlig internkontroll og styring,

store justeringer på slutten av regnskapsåret og transaksjoner med nærstående eller relaterte virksomheter (Heskestad, 2015).

2.1.4 Regnskapsstøy

Finansregnskap med høy regnskapskvalitet (som har de egenskapene som er nevnt i 2.1.2), har mindre regnskapsmessig støy. Regnskapsmessig støy som reduserer regnskapskvaliteten er usikkerhet knyttet til hvor godt rapporterte regnskapstall reflekterer økonomiske resultat og økonomiske verdier av virksomheten (avvik som kan oppstå fra realiteter) (Langli, 2005).

Finansielle nøkkeltall som baserer seg på dårlig regnskapskvalitet kan ikke predikere betjeningsevne for en virksomhet.

Det er flere årsaker at regnskapsstøy oppstår. Regnskapsreguleringen kan være en årsak. Noen regnskapsregler kan være utformet slik at de ikke har potensiale til å reflektere økonomiske verdier. For eksempel, rapportering av virkelig verdi på eiendeler og gjeld gir relevant informasjon hvis regnskapsinformasjon skal brukes som grunnlag til verdisetting. Men virkelig verdi er ofte basert på estimerer ikke observerbare markedsverdier. Dette gjør informasjonen mindre pålitelig og verifiserbar. På annen side, bruk av historisk kostpris er mer pålitelig, men mindre relevant når regnskapsinformasjonen skal brukes til verdisetting (Baksaas & Stenheim, 2015).

Årsaken til regnskapsmessig støy kan være fra virksomhetens side. De som produserer regnskapet, kan gjøre ubevisste feil. Feil kan oppstå på grunn av lav kompetanse, dårlig rutiner og/eller systemer, dårlig utøvd skjønn og annen årsak som påvirker regnskapsinformasjon vesentlig hos den regnskapspliktige (Stenheim et al., 2017).

Annen årsak som kan komme fra virksomhetens side er bevisst feil. Når ledelsen skal oppnå urettmessig fordeler ved å rapportere villedende regnskapsinformasjon oppstår det regnskapsstøy. Dette kalles for regnskapsmanipulasjon (Stenheim et al., 2017).

Regnskapsmanipulasjon er bevisst feil rapportering av finansielle informasjon. Formålet med regnskapsmanipulasjon er å oppgi feil informasjon til brukere enten ved å rapportere for godt eller for dårlig resultat. Dette er for å gi ledelse økonomiske nettofordeler. Gode resultat hjelper virksomheter for å oppnå gunstig lån eller til trekke seg nye investorer, mens for dårlig resultat reduserer skatt og avgiftsbetaling eller redusere lønnskrav fra ansatte (Kristoffersen, 2019).

Ledelse kan utnytte fleksibiliteten av regnskapsreglene ved å rapportere og utover skjønn som er innenfor gjeldende regulering, men utfallet er slik at den underliggende utvikling ikke blir

nøytral gjengitt. Dette kalles for regnskapsstrekking. Eksempel bruk av forskjellige regnskapsprinsipper fører til forskjellige resultater. En virksomhet som bruker konservative regnskapsføring (undervurdering av bokførte verdier) har mindre sikkerhet å stille med enn en virksomhet som brukere liberal regnskapsføring (overvurdering av bokførte verdier) når de skal låne fra banker (Plenborg & Kinserdal, 2021). Det vil si at banker kan gi forskjellige lånevilkår til like virksomheter. Derfor er det viktig for banker å vite hvilke regnskapsprinsipp en virksomhet bruker.

Virksomheter bruker «Income smoothing» når de fører inntekter over flere perioder for å vise mer stabil drift over tid. Dette er for å redusere skattegrunnlag i den perioden overskuddet er høy og vise godt resultat i den perioden resultatet er faktisk dårlig. På denne måten kan de unngå resultat svingninger som kan gi en solid virksomhet inntrykk (Plenborg & Kinserdal, 2021). For eksempel kundefordring og varelagerbeholdning skal vurderes løpende. For å estimere tap på fordring er det tidligere erfaring og/eller bransjetall som kan brukes. Varelager skal justeres ned for ukurans eller verdifall. Ledelse kan underestimere eller overestimere disse postene for å styre resultatet i den retning de ønsker.

Rapporteringsvalg utenfor gjeldende regulering ved hjelp av ulovlige metoder er regnskapsmanipulasjon (Langli, 2005). I mange tilfeller er det vanskelig å skille om rapporteringsvalg er innenfor eller utenfor rammen av hva regnskapslovgivningen tillater. Fleksibilitet i regnskapsreglene som valg av ulike regnskapsprinsipper, utøver en rekke skjønsmessige regnskapsestimer, periodisering av inntekter og kostnader, åpner for at ledelse kan misbruke denne fleksibiliteten ved å manipulere resultater til egne fordeler eller eiernes fordeler. Hvor mye kan virksomheter justere regnskapstallene før de bryter gjeldene regler?(Baksaas & Stenheim, 2015).

Det er viktig å vite hvilke intensiver som kan foreligge bak regnskapsmanipulasjon. Det er 3 mulige situasjoner som kan føre til regnskapsmanipulasjon. Press på ledelse til å oppnå et visst krav, muligheter for manipulasjon uten å bli oppdaget og holdning av svindel (rasjonalisering). Når alle de tre situasjonene er til stedet, øker sannsynlighet for regnskapsmanipulasjon (Stuart, 2020).

Konsekvensen av regnskapsmanipulasjon kan være stor. For eksempel banker som legger vekt på regnskapsmessige nøkkeltall i forbindelse med kredittvurdering, kan gi bedre rentebetingelser på grunnlag av feil regnskapsinformasjon. En virksomhet som står i fare for å bryte lånevilkår, kan bruke for aggressiv inntektsføring for å unngå å komme i brudd med

bankens lånevilkår. Derfor trenger regnskapsbrukere å sjekke regnskapet med et kritisk blikk for å skjønne konsekvensen av virksomhetens vurderinger.

Regnskap vil fortsatt kunne gi beslutningsnyttig informasjon, selv om avbildning av økonomiske realiteter eller fravær av regnskapsstøy ikke er forutsetning, dersom regnskapsbrukerne klarer å avdekke støyen (Stenheim et al., 2017). Men dette krever tilstrekkelig bransjekunnskap og markedsforståelse som det er nevnt i 2.1.3.

2.1.5 Norsk regnskapsloven og god regnskapsskikk

Den norske regnskapsloven setter opp rammer for utarbeidelse av årsregnskapet som utfylles av normen god regnskapsskikk. God regnskapsskikk (GRS) er rettslig standard som er utformet av teori, praksis og samfunnsutvikling. Utarbeidelse av årsregnskapet er basert på 10 grunnleggende prinsipper som finnes i regnskapsloven kapittel 4 (Kristoffersen, 2019). Små foretak kan velge å benytte forenklingsloven som følger av NRS 8.

I Norge finnes det 2 regnskapsspråk og det er GRS og IFRS. I tillegg er det utviklet forenklet regnskapsspråk som er bygd på bestemmelsene i IFRS. Norske børsnoterte virksomheter må følge IFRS og ikke børsnoterte virksomheter kan velge mellom GRS, IFRS eller forenklet IFRS. Det er ulike regler for ulike virksomheter. (Baksaas & Stenheim, 2015).

GRS er resultatorientert rammeverket som tar utgangspunkt i fokus på resultatregnskap. Målsetningen til GRS er å gi mest mulig fornuftig periodens resultat. GRS legger transaksjonsbasert historisk kost til grunn. Det må finnes transaksjoner for at det skal regnskapsføres og de fleste regnskapsposter vurderes til anskaffelseskost med unntak for markedsbasert finansielle omløpsmidler som vurderes til virkelig verdi. Utarbeidelse av balanse viser finansielle situasjon som kommer i etterkant. GRS inneholder 2 alternativer. Den ene er GRS etter de grunnleggende regnskapsprinsippene i regnskapsloven kapittel 4 og vurderingsregel i kapittel 5. Den andre er forenklet IFRS som i all hovedsak følger IFRS (for innregning, målingsregler, klassifisering og presentasjon), i kombinasjon med presentasjons- og tilleggsreglene i regnskapsloven kapittel 6 og 7 (Kvifte et al., 2008). GRS skiller seg fra IFRS på mange områder som leieavtaler, inntektsføring, investeringseiendom, avskrivning, finansielle instrumenter og goodwill (EY, 2022).

2.1.6 IFRS og forenklet IFRS

IFRS står for *International Financial Reporting Standards* og er en internasjonal regnskapsstandard. IFRS inneholder omfattende standarder og mange notekrav som er detaljregulerte. Målsetningen til IFRS er motsatt til GRS. IFRS har fokus på balanse og tar

utgangspunkt i definisjonen av eiendeler og gjeld eller forpliktelser. Poster som ikke oppfyller definisjon av eiendeler og gjeld plasserer i resultatregnskapet. Resultatregnskap blir en samling sted for alle endringer som har skjedd i balansen. IFRS er regulert i regnskapsloven § 3-9 2.ledd (Regnskapsloven, 2021). IFRS omhandler årsregnskapet, men ikke om styrets årsberetning, delårsrapporter, resultatvarsel og andre pressemeldinger, (Kvifte et al., 2008)

Forenklet IFRS er et særnorsk regnskapsspråk som er bygd på bestemmelsene i IFRS med hjemmel i regnskapsloven, jf rskl § 3-9 5.ledd. Dette regnskapsspråk kan gi begrensende avvik fra IFRS bestemmelsene om inntjening og måling og avvik fra reglene om noteinformasjon. De fleste norske virksomheter kan bruke forenklet IFRS bortsett fra de som er børsnoterte. Hovedformålet med forenklet IFRS er kostnadseffektivt regnskapsrapportering. Utarbeidelse av årsregnskapet til de som bruker forenklet IFRS, følger regnskapsloven oppstillingsplan. I tillegg skal årsberetning utarbeides etter bestemmelsene i regnskapsloven kapittel 3 (PWC, 2020). Unoterte banker i Norge er pliktet til å bruke IFRS eller forenklet IFRS som foregår av Forskrifter om årsregnskap for banker, kredittforetak og finansieringsforetak fra 2020. Det er for å gjøre enklere å sammenligne regnskapet til unoterte og noterte banker som bruker IFRS.

I motsetning til GRS, tillater og til dels krever IFRS at flere eiendeler og forpliktelser vurderer til virkelig verdi selv om transaksjoner ikke har skjedd. Eksempel, IFRS tillater bruk av virkelig verdi for investeringseiendom og verdireguleringsmetode for varige driftsmidler. Videre tillater IFRS at goodwillposter står uendret i balansen, dersom de ikke faller i verdi. Etter GRS skal goodwill avskrives over forventet levetid.

Etter GRS er leieavtaler delt i to, operasjonelle leieavtaler og finansielle leieavtaler. Operasjonelle leieavtaler skal kostnadsføres lineært over leieperioden. Etter IFRS er dette skillet ikke aktuelt for leieavtaler. Alle leieavtaler bortsett fra kortsiktige leieavtaler og leieavtaler med lav verdi, skal balanseføres. Effektiv rente på leieforpliktelsen og avskrivning av bruksretteiendelen resultatfører og leiebetalingen reduseres leieforpliktelse under leieperioden. Dette fører til at balansen blåser opp og resultatregnskapet klassifiseringen påvirket. Slike påvirkninger har effekt på nøkkeltall som EBITDA og gjeldsgrad (Tronstad & Selnes, 2021).

2.2 Tradisjonelle finansielle nøkkeltall

Analysering av virksomhetens finansielle inntjening og stilling skjer ved bruk av finansielle nøkkeltall som lønnsomhet, likviditet og soliditet. Finansielle nøkkeltall gir viktige

informasjon om en virksomhets historiske resultat, forutsi fremtidige inntjening, vurdere ledelsens beslutningstaking og er et viktig verktøy som brukes i kredittvurdering. I tillegg kan nøkkeltall brukes til å sammenligne inntjening og finansiell stilling hos ulike virksomheter i samme bransje og omtrent i samme størrelse (Langli, 2021).

I dette delkapittelet skal det presenteres tradisjonelle nøkkeltall som er mest brukt av banker. Basert på tidligere studie fra Sjøvik & Tronsmoen (2020) og Kinserdal et al. (2021) bruker banker finansielle nøkkeltall som egenkapitalandel, gjeldsdekningsgrad, likviditetsgrad, minimum kontantbeholdning, rentedekningsgrad, arbeidskapital, nominell EBITDA og markedsbasert nøkkeltall. De meste brukte nøkkeltall er egenkapitalandel, gjeldsdekningsgrad, markedsbasert eiendelsverdier (LTV & MVC) og minimum kontantbeholdning. Arbeidskapital, likviditetsgrad, rentedekningsgrad og nominell EBITDA brukes, men i mindre grad (Kinserdal et al., 2021).

2.2.1 Egenkapitalandelen som soliditetsmål

Soliditet sier noe om virksomhetens evne til å tåle tap og evne til å innfri forpliktelser på sikt og den er knyttet til størrelse på egenkapital. Egenkapitalandel, gjeldsgrad og rentedekningsgrad brukes til å analysere soliditet (Kristoffersen, 2019).

En studie utført av Kinserdal et al. (2021) og Håland & Ramberg (2021), viser at egenkapitalandel er det mest brukte lånevilkårskravet blant norske banker. Egenkapitalandel viser hvor stort prosent av eiendeler som er finansiert med egne midler og hvor mye virksomheten kan tåle før gjelden blir påført et tap (Kristoffersen, 2019).

$$Egenkapitalandel = \frac{Egenkapital \times 100\%}{Totalkapital}$$

Minimum egenkapitalandel krav varierer fra virksomhet til virksomhet og det kan endres over tid som følge av endring i økonomiske situasjoner. Kravet er avhengig av virksomhetens forretningsrisiko, størrelse og eiendelers poster i balansen. Det er stor forskjell om eiendeler består av et kontor bygg eller kontanter. Forskjellige eiendeler er utsatt for ulike risiko. I tillegg er det viktig å vurdere likvidasjonsverdi av balansen for å beregne hvor mye gjeld som kan innfris ved konkurs. Bruk av soliditetsnøkkeltall basert på balanseført egenkapital uten noe justering, kan ikke være tilstrekkelig soliditetsmål (Kinserdal, 2018a).

Dersom eiendeler er beregnet til virkelig verdi, gir egenkapitalandelen tilstrekkelig økonomisk bilde av en virksomhet, siden egenkapitalen viser nærmere en markedsverdi. IFRS

og GRS tillater ikke alle eiendeler målt til virkelig verdi. Videre er det en del immaterielle ressurser som ikke er tillatt å balanseføre. Egenutviklede immaterielle eiendeler er stort sett kostnadsført etter IFRS og GRS, (Kinserdal et al., 2021). Virksomheter som investerer mye i immaterielle ressurser viser lite eiendeler verdi. Det vil si at balanseført eiendeler som ikke er justert, sier lite om virksomhetens virkelig verdi og egenkapitalandelen som beregnes ved bruk av bokført verdi har betydelig svakheter (Plenborg & Kinserdal, 2021).

2.2.2 Gjelds- og rentedekningsgrad som inntjeningsmål

Rente- og gjeldsdekningsgrad analyserer virksomhetens langsiktige evne til å betjene finansielle gjeld (Kinserdal, 2018a). Gjeldsdekningsgrad er definert som netto rentebærende gjeld målt mot EBITDA. EBITDA står for «earnings before interest, taxes, depreciation and amortization», inntjening før finanskostnader, skatt, avskrivning og nedskrivning.

Rentedekningsgraden uttrykker forholdet mellom driftsresultat (mest bruk EBITDA), målt mot faktisk rentebelastning. EBITDA er bedre inntjeningsmåletall enn EBIT på grunn av at EBITDA inneholde ikke avskrivninger, engangsposter som nedskrivning, endring i restverdi på driftsmidler og ulike avskrivningstid. Ulemper med å bruke EBITDA er at den ikke tar hensyn til reinvesteringsbehov (Kinserdal et al., 2021).

$$\text{Gjeldsdekningsgrad} = \frac{\text{gjeld (ofte minus likvider)}}{\text{EBITDA}}$$

$$\text{Rentedekningsgrad} = \frac{\text{driftsresultat}}{\text{Rentekonstander}}$$

Nøkkeltallene rente- og gjeldsdekningsgrad brukes av banker for å måle virksomhetens evne til å betjene renter og avdrag (evne til å generere inntekter som er tilstrekkelig til å dekke gjeldsbetjening). Tidligere studier funn viser at rente- og gjeldsdekning er det mest brukte inntjeningsnøkkeltall, fordi bankers ønske er at virksomheter skal klare å betale fremtidige renter og avdrag (Kinserdal et al., 2021).

2.2.3 Likviditetsgrad og minimum kontanter som likviditetsmål

Likviditetsanalyse analyserer virksomhetens evne til å betale sine forpliktelser ved forfall. Kontantstrøm brukes til å analysere likviditetsendring i en bestemt periode. Nøkkeltallene som brukes mest i likviditetsanalyse er kontantposisjon og likviditetsreserve, likviditetsgrad 1 og 2 (Kristoffersen, 2019).

Likviditetsgrad (LG) måler virksomhetens evne til å betale sine kortsiktige forpliktelser. LG 1 regnes ut ved å dele virksomhetens omløpsmidler på kortsiktig gjeld. Anbefalingen har vært

at forholdet mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld bør minst være 2:1, dobbelt så mye omløpsmidler, (Langli, 2021). LG 2 regnes ut på samme måten som likviditetsgrad 1. Forskjellen er at LG 2 ikke tar hensyn til de minst likvide omløpsmidler som varelager. Det vil si at de minste likvide omløpsmidler er trukket fra. Anbefalingen har vært 1:1, mest likvide omløpsmidler lik kortsiktig gjeld. LG 3 tar hensyn kun til de mest likvide midler som er bankinnskudd, kontanter og lignende. LG 3 regnes ut ved å legge sammen kontantbeholdning og bankinnskudd og dele på kortsiktig gjeld. For å ha en god likviditet skal forholdet være større enn 0,33 (Centiga, 2022).

Å analysere likviditet av en virksomhet ved bruk av kun regnskapsdata kan gi feil vurdering. Grunner er at balansen viser tall som er for et bestemt tidspunkt og den tar ikke hensyn til forfallstidspunkter eller virksomhetens mulighet til å ta opp et nytt lån. Likviditet skal måle virksomhetens evne til å låne og generere kontanter fra vanlig drift, ikke bare ved å konvertere likvide eiendeler til kontanter (Rashid, 2018).

I praksis er det sjelden at likviditetskravene er så høye som normtallene og forteller lite om virksomhetens evne til å betale sine kortsiktige forpliktelser. Noen av årsakene er forklart under 2.5.1 kritikk av tradisjonelle nøkkeltall. Videre er det andre forhold i balansen som må sees nærmere i denne analysen. Eksempel kredittid ved omløpsmidler og kortsiktig gjeld, ubenyttet kassakreditt, investeringsplaner osv. (Kristoffersen, 2019)

Kontantbeholdning omfattes kontanter, bankinnskudd, børsnoterte verdipapirer og ubenyttet kassekreditt (likvide midler som brukes til å betale kortsiktig gjeld og uforutsette utgifter). Minimum kontantbeholdning er det mest brukt likviditetsnøkkeltallet av banker. Grunnen er at det er et enkelt nøkkeltallet og er lett å følge med på (Kinserdal et al., 2021).

2.3 Bankers bruk av finansielle informasjon i kredittvurdering

Banker gjennomfører kredittvurdering ved långivning til bedriftskunder. Når en kunde får et lån betyr det at kunden får en betalingsutsettelse. For at banker skal oppnå en trygghet for at kunden tilbakebetaler lånet, vurderer banken kundens tilbakebetalingsevne før de beslutter å låne ut penger. De vil normalt bruke flere teknikker som scorekort i kredittvurderingsprosessen for å vurdere risikoen og fremtidig kontantstrøm til en virksomhet. Videre etablerer banker låneavtaler med lånevilkår for å sette rammer for gjeldsforholdet mellom dem og låntakere. Hovedformål med lånevilkår er kreditt- og risikostyring. Lånevilkår er de betingelsene låntakere som må oppfylles (Kinserdal et al., 2021). Lånevilkår til en virksomhet er avhengig av virksomhetens risiko og planlagt finansiering. Dette er

avhengig av størrelse og kompleksitet til lånet (Plenborg & Kinserdal, 2021). I dette kapittelet skal det gjennomgås kredittvurdering, analyse av kredittrisiko, kredittscoringmodeller og covenants.

2.3.1 Kredittvurdering

«Kredittvurdering er en vurdering av sannsynlighet for at en kunde misligholder en kreditt i løpt av en gitt periode» (Nordeide, 2012). Hovedformålet med kredittvurdering er å sjekke om kundens fremtidige kontantstrøm vil være tilstrekkelig for å tilbakebetale sine gjeldsforpliktelser. Banker kredittvurderer bedriftskunder basert på finansielle (finansiell risiko) og ikke finansiell informasjon. I tillegg tar de hensyn til både nåværende kredittverdighet og fremtidsutsikter. De sentrale elementer i kredittvurderingsprosess er finansielle fleksibilitet, tilbakebetalingsevne og behov for sikkerheter (Flakke, 2010).

Tilbakebetalingsevne handler om kundens evne til å tilbakebetale sine gjeldsforpliktelser overfor banken. Ved bruk av fremtidige kontantstrømmen, kan banker vurdere om virksomhetens tilbakebetalingsevne. Kontantstrøm viser inn- og utbetaling i en periode. Regnskapet til en virksomhet bør være solid nok til å hente likviditet i perioder med negative kontantstrøm. Vider bør den vises at virksomheten har tilstrekkelig likviditet til å kunne tåle kortsiktige negative markedsforhold eller stigende renter (Carlberg, 2003). Dersom analyse viser at kundens tilbakebetalingsevne er ganske sikker, vil det redusere behovet for analysen av kundens finansielle fleksibilitet og sikkerheter (Flakke, 2010).

Både sikkerheter og finansielle fleksibilitet dreier seg om eiendeler i virksomheten. Med sikkerheter menes med at banker krever sikkerhet i eiendelen hos låntaker. Banker sikrer et lån ved bruk av forskjellige typer sikkerheter. En av de er pant i form av eiendeler (varelager, kundefordringer, verdipapirer osv.). I tilfelle låntaker bryter lånevilkåret, selger banken eiendelene for å gjenvinne det utestående lånet. Banker trenger da forsvarlig egenkapital som basere seg på virkelig verdi for å kunne ha sikkerhet i virksomhetens eiendeler. Virkelig verdi er den verdien eiendelen har dersom det er omsatt. Regnskapsføring til virkelig verdi har stor betydning for hvordan balansen og egenkapital vedsettes og hvordan finansmarked fungerer. Dette er spesielt tydelig i kriseperioder (Berg, 2009). Det er ikke mulig å hente virkelig verdi fra det ordinære regnskapet. Ifølge undersøkelsen som er utført av (Kinserdal et al., 2021), bruker banker ofte verdijustert egenkapital i kapitaltunge bransjer.

Finansiell fleksibilitet handler om andre alternative finansielle kilder. Del vil si eiendeler som kan selges uten at driften er svekket. Finansielle fleksibilitet handler også om eierens vilje til å

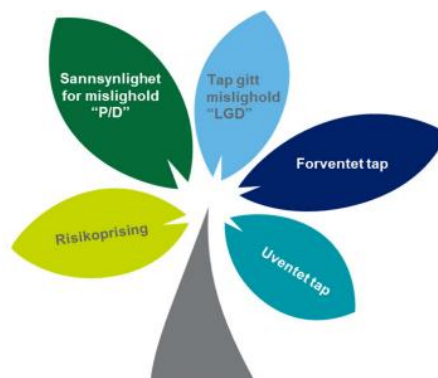
komme med ny kapital. Dette hjelper med å øke de finansielle fleksibiliteten i virksomheten (Flakke, 2010).

Andre faktorer som er viktig i kredittvurderingsprosess er eierskap, kvalitet på ledelse, forretningsplan og markedet virksomhetens operere i. Tillit til ledelse, forretningsplan og finansielle rapporter er en viktig del av vurderingsprosess (Flakke, 2010).

2.3.2 Kredittrisiko

Kredittrisiko er en av de finansielle risiko (markedsrisiko og virksomhetens risiko) som kan oppstå når en låntaker ikke tilbakebetaler hele eller deler av utlån. Grunnen kan være at låntakere ikke har evne eller vilje til å betale. Banker er utsatt for kredittrisiko gjennom utlån. Risikoen er enten banker innvilger lån til en virksomhet som ikke klarer å tilbakebetale det de har krav på eller de gir avslag til en virksomhet som har god tilbakebetalingsevne ved feil vurdering. For at banker ikke skal ta en feilvurdering, analysere de om låntakeres betalingsevne før de beslutter å låne ut penger. Banker vurderer låntakere ut fra flere krav. Et av de kravene er tilbakebetalingsevne. Tilbakebetalingsevne analyserer ved bruk av ulike variabler som lønnsomhet, soliditet og likviditet (Plenborg & Kinserdal, 2021).

Bankers kredittrisikovurdering er påvirket av 5 faktorer (figur 2). Og de er risikoprising, sannsynlighet for mislighold, tap gitt mislighold, forventet og uventet tap (Heskestad & Johnsen, 2022). Mislighold defineres som helt eller delvis unnlattelse av å oppfylle den juridiske forpliktelsen til en betaling som renter og avdrag. Estimert forventet tap måles ved å vurdere sannsynlighet for mislighold (probability of default eller P/D) og tapsgrad ved mislighold (loss given default (LGD)) (Plenborg & Kinserdal, 2021). LGD er forskjellen mellom kundens eksponering i banken (exposure at default (EAD)) og bankens realistiske realisasjonsverdi av alle sikkerheter (ultimae recovery). Banker beregner sannsynlighet for mislighold på grunnlag av inntjening, soliditet og ledelse (Heskestad & Johnsen, 2022). Inntjening og soliditet måles ved bruk av finansielle nøkkeltall. Uventet tap er den

Figur 2 Risikotre (DELOITTE-DAGEN 2022)

kapitaldekningen som banken må holde for å understøtte engasjementet, (Heskestad & Johnsen, 2022). For at tapet skal holdes minimalt, er det viktig å identifisere kunder med økt risiko for negative betalingsadferd tidlig og iverksette tiltak for å holde tapet så lavt som mulig (Nordeide, 2012).

Risikoprising av lån handler om at renten på lån justeres basert på risikonivået som en investering kan ha. Banker priser inn forventet tapet ved ytelse av kreditt. Lån med høyere risiko (høy risiko for mislighold og tapsgard) betyr høyere renter. Dette er for å opprettholde nødvendig lønnsomhet. Det vil si at bankenes prising av risiko har betydning for stabilitet i det finansielle systemet (Bernhardsen & Larsen, 2002).

kredittvurdering basert på finansielle informasjon avdekker kredittrisiko ved hjelp av regnskapsmessig nøkkeltall. I artikkelen til Per Arne Flakke (2010) er det nevnt 3 overordnede finansielle analyse formål. Og de er:

- *Å kartlegge kundens kapasitet til å betjene og tilbakebetale sine forpliktelser fra framtidige kontantstrøm og eller andre kilder av likviditet.*
- *Forklare årsaken til finansielle konsekvenser av vesentlige endringer i resultat, balanse og likviditet*
- *Å identifisere og presentere de viktigste finansielle nøkkeltall for den aktuelle kunder*

Banker analyserer kredittrisikoen ved bruk av forskjellige kredittrisikomodeller. En kredittrisikomodell estimerer sannsynlighet for konkurs eller mislighold basert på antakelse at fortiden forklarer fremtiden. Den kan brukes til prising av engasjementer og å bestemme kapital størrelse som bør settes av til det enkelt engasjement. Norges bank bruker modeller som er basert på regnskapsdata på grunn av at det er begrenset markedsinformasjon tilgjengelig (Eklund et al., 2001).

2.3.3 Scoremodell

Ved bruk av scoring- og ratingmodell kan det avgjøres om kunden er kredittverdig eller ikke. Scorekort er statiske modeller som beregner kundens sannsynlig fremtidige betalingsadferd. En score sier noe om sannsynlighet for mislighold (probability of default) og rating sier noe om sannsynlighet for konkurs innen et år (Nordeide, 2012).

En kredittscoremodell bruker en rekke ulike variabler som hjelper til å predikere fremtiden ved bruk av fortiden data. En god modell har de gode forklaringsvariablene som avdekkes mislighold i de riktige tilfellene og benytter ofte forklaringsvariabler om lønnsomhet,

likviditet og soliditet til å bedømme låntakeres risikoklasse. De mest brukte finansielle nøkkeltall i kredittscoremodeller er egenkapitalandelen, likviditetsgrad, minimum kontantbeholdning, gjeldsdekningsgrad og markedsbasert nøkkeltall (LTV og MVC) (Kinserdal et al., 2021). Regnskapsinformasjon spiller en viktig rolle i bankers kredittvurdering, ettersom de finansielle nøkkeltallene som brukes til å rangere virksomheter basert på kredittisiko, beregnes fra regnskapstallene som finnes i det ordinære regnskapet. Men finansielle nøkkeltall som bruker bokført verdi gir ikke informasjon om fremtidige kontantstrømmer på grunn av at regnskapsinformasjon inneholder historisk data. For at banker skal løse dette problemet, lager de prognoser for fremtidig kontantstrøm som tar hensyn til fremtidig betalingsevne til en låntaker (Plenborg & Kinserdal, 2021).

Norske banker bruker ulike kreditttrisikomodeller. SEBRA modellen er en empirisk modell som er i bruk av Norges bank siden 2001. Banken bruker SEBRA til å forutsi tap på utlån for banker og til å anslå sannsynligheter for konkurs i norske aksjeselskap basert på regnskapsmessig nøkkeltall. De regnskapsmessige nøkkeltall som brukes i modellen er ordinært resultat før av og nedskrivning i prosent av total gjeld, egenkapitalandel, gjeldsgrad, likvider minus kortsiktig gjeld delt på omsetning, leverandørgjeld delt på total kapital og skyldige offentlige avgifter delt på total kapital. I tillegg tar modellen hensyn til virksomhetens alder, størrelse og bransjetilhørighet (Plenborg & Kinserdal, 2021).

2.3.4 Covenants (lånevilkårskravet)

Covenants er «en skriftlig avtale eller et løfte mellom to parter, hvor den ene forplikter seg til at noe enten er, skal/skal ikke blir gjort, eller eventuelt går god for gitt forutsetninger.»

(Carlberg, 2003). Banker bruker covenants som en del av lånevilkår for å regulere kunders betalingsatferd etter at det er inngått en avtale om utlån. Det vil si at banker setter krav og vilkår til låntaker i lånets løpetid for å kunne følge opp utviklingen i forhold til gjeldsbetjeningsevne og misligholds risiko. Det er vanlig at lånekontrakter med covenant krav inneholder flere krav. For banker er det ressurskrevende å følge opp covenant krav. Derfor setter banker individuelle krav i forbindelse med bevilgning av større engasjementer.

Covenant krav kan variere mellom engasjementer. kravet er avhengig av lånet formål, bransje og risikoen knyttet til lånet. Banker kan bruke finansielle og ikke-finansielle covenant krav (Carlberg, 2003). Det kan være ulike nøkkeltall som låntakere må tilfredsstille. De valgte nøkkeltallene beskytter kreditors interesse. De meste brukte finansielle covenant kravet i nordiske banker er egenkapitalandelen. Konsekvens av brudd på covenantskrav kan føre til

renteøkning, redusering av nedbetalingstid, strengere krav til sikkerhet eller oppsigelse av lånet (Plenborg & Kinserdal, 2021) s. 415.

En undersøkelse utført av (Pettersen, 2012) viser at det meste brukte nøkkeltallet i lånevilkår er egenkapitalandelen. Andre mest brukt er minimumskrav til kontantbeholdning etterfulgt av netto rentebærende gjeld/ EBITDA. Masteroppgave utført av (Sjåvik & Tronsmoen, 2019) bekrefter at banker bruker egenkapitalandelen i lånevilkår alltid eller mye. Gjeld/EBIDA er det nest mest brukte nøkkeltallet. Videre brukes markedsbaserte nøkkeltalet (LTV og MVC), verdijustert egenkapital og minimum kontantbeholdning mye. Arbeidskapital, likviditetsgrad og rente- og gjeldsdekningsgrad brukes i mindre grad.

Ved undersøkelser utført av (Amundsen & Andreassen, 2014; Kleveland & Kittelsen, 2019) viser at banker justerer bort utsatt skattefordel, goodwill og immaterielle eiendeler ved vurdering av egenkapital. Dette er fordi at banker ser disse postene som usikre.

Andre covenantskrav som også er viktig for banker er forholdet relatert til utbytte utbetaling, salg av aktiva, eierendringer og samarbeidspartene til en virksomhet (Pettersen, 2012).

2.4 Tradisjonelle nøkkeltall i regnskapsanalyse

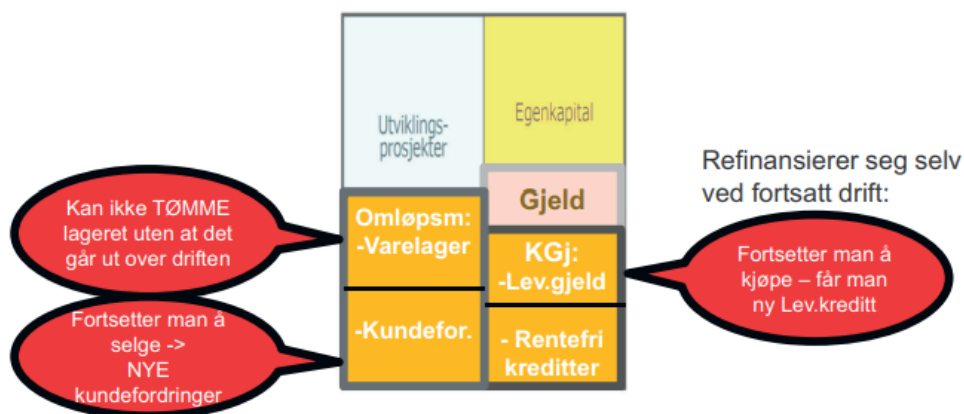
I dette delkapittelet presenteres kritikk til de tradisjonelle nøkkeltall som er mest brukt av banker og alternative nøkkeltall som kan gi bedre finansiell informasjon. Bruk av tradisjonelle regnskapsnøkkeltall har vært sentralt i regnskapsanalyser siden 1960. Eksempelvis bruker banker de tradisjonelle nøkkeltallene i kredittvurderingsprosess. Men regnskapsregler var annerledes da enn dagens regnskapsregler. Da behøver ikke at nøkkeltallene som var brukt tidligere er like relevante nå. Av denne grunnen har kritikk blitt gitt til de tradisjonelle nøkkeltall ved konkursprediksjon, da de ikke har vært egnet til å forutse konkursvilkårene med dagens regnskapsregler (Aae et al., 2018). De finansielle nøkkeltall er sentrale i total kredittvurdering av en virksomhet og blir derfor viktig at de nøkkeltallene gir riktig bilde av virksomhetens verdi.

2.4.1 Kritikk av tradisjonelle nøkkeltall

Ifølge studien av Håland & Ramberg (2021), vektlegger banker egenkapitalandelen og verdijustert egenkapital mest, etterfulgt av gjeldsdekningsgrad (Gjeld/EBITDA). Banker anerkjenner at det er utfordrende å bruke kun nøkkeltall som kredittvurderingsprosess. Banker bruker andre faktorer i tillegg til nøkkeltall ved bevilgning av lån til virksomheter (Håland & Ramberg, 2021).

Undersøkelse utført av Kinserdal et al. (2021) viser at norske banker oftere bruker markedsverdijustert egenkapital enn bokført egenkapital. Ved bruk av bokført egenkapital uten justering, sier nøkkeltallet egenkapitalandelen lite om virksomhetens verdi. Et av de viktigste problemene knyttet til å måle virksomhets soliditet er, verdivurdering av eiendeler i virksomheten (Eklund et al., 2001). Målemetode som brukes ved balanseposter er blanding av historisk kost og markedsverdi. I tillegg er det ikke tillatt til å balanseføre egenutviklede immaterielle ressurser både etter IFRS og GRS. Eksempelvis egenutviklet merkevarer. Å finne markedsverdi til balanseført immaterielle eiendeler er vanskelig, ettersom man sjelden finner like immaterielle eiendeler i markedet. I noen tilfeller er det flere valgmuligheter av målemetoder innen samme regnskapspost. I sum betyr at egenkapitalandelen er ikke det beste nøkkeltallet som kan brukes (Aae et al., 2018).

Kinserdal et al. 2021 fant at likviditetsgrad var ikke brukt mye blant norske banker. Tidligere var nøkkeltallet mest brukt i konkursprediksjon. Men likviditetsgrad sier lite om likviditetsproblem. Virksomheter som har høy likviditetsgrad, har høy omløpsmidler (som varelager og kundefordringer) som kan brukes til å betale kortsiktig gjeld. Men dersom virksomheten nedbygger lageret og kundefordringen reduseres for å betale ned kortsiktig gjeld, har virksomheten lite varer å selge som kan gå ut over fortsatt drift. Det vil si at nedbygging av varelager og kundefordring kan ikke brukes til å løse et kortsiktig likviditetsproblem uten at det går ut over fortsatt drift. Kortsiktig gjeld betales i løpet av kort tid (innen ett år). Når driften fortsetter, kjøpes varer og tjenester løpende og leverandørgjeld blir løpende. Ved fortsatt drift refinansieres kortsiktig gjeld seg selv ved ny leverandørgjeld og andre kortsiktig gjeld. Dette er illustrert i figur 3. Dette betyr at god drift har ikke nødvendigvis høy likviditetsgrad. Forutsetningen at lav likviditetsgrad gir høyere risiko for konkurs er ikke riktig (Kinserdal, 2018a)

Figur 3 Likviditetsgrad (Kinserdal, 2018)

Det oppstår likviditetsproblem dersom det oppstår i balansen betydelig kortsiktig gjeld som ikke er selve refinansierende. Eksempel kortsiktig avdrag på lån, store engangsposter som må betales innen kort tid. Det er ikke enkelt å betale slike poster ved nedbygging av varelager eller redusere kundefordringer uten at det går ut over fortsatt drift. Slike poster betales normalt ved bruk av finansielle eiendeler (Kinserdal, 2018a).

Likviditetsgrad varierer mye mellom bransjer. For eksempel produksjons- og tjenesteytende virksomheter har ikke lik likviditetsgrad. Vanligvis har produksjonsvirksomheter høyt varelager og kundefordringer (grunnen kredittsalg) som fører til at omløpsmidler blir større enn kortsiktig gjeld. På andre side har tjenesteytende virksomheter lite eller ingen varelager som fører til omløpsmidler blir mindre enn kortsiktig gjeld. Likviditetsanalyse ved bruk av likviditetsgrad for disse to ulike bransjer gir uklare analyseresultater (Plenborg & Kinserdal, 2021).

Rashid (2018) undersøkte effektiviteten av nøkkeltall likviditetsgrad for å evaluere likviditet av en valgt detaljvirksomhet. Han fant at virksomheten investerer svært godt, selv om de har lite kontanter. Virksomheten er attraktive for investorer, og som en konsekvens har verdien av virksomheten økt. Dette er på grunn av at den har sterk markedsposisjon. Videre argumenterte han at selv om likviditetsgrad er et nyttig verktøy for å evaluere virksomhetens likviditet, har den sine svakheter. Eksempelvis kan ikke nøkkeltallet brukes til å sammenligne virksomhetens likviditetsutvikling innen en gitt periode når virksomheten endrer i metoden å verdsette varelager fra et år til et annet. Nøkkeltallet bør sees på som et utgangspunkt, men videre analyse er nødvendig for å unngå å ta feil beslutning. Eksempel på andre faktorer som bør sees sammen med likviditetsgrad er markedsposisjon, forretningsforhold, utvikling, endring i virksomheten (Rashid, 2018).

2.4.2 Alternative nøkkeltall

Kinserdal (2018a) kommer med alternative nøkkeltall som kan gi bedre finansielle informasjon. Noen av de nøkkeltallene som han har foreslått er, å bruke gjennomsnitt EBITDA istedenfor EBIT eller nettoresultat, finansielle eiendeler delt på rentebærende kortsiktig gjeld istedenfor likviditetsgrad, og finansielle eiendeler i forhold til gjeld istedenfor å bruke egenkapitalandelen.

For at egenkapitalandelen skal gi bedre regnskapsinformasjon, burde eiendeler og forpliktelser målt til virkelig verdi for å vise virksomhetens netto inntjeningsverdi (Kinserdal,

2018a). Et alternative mål er markedsverdi av egenkapital. Men etter GRS og IFRS er det ikke tillatt til å måle alle regnskapsposter under eiendeler til virkelig verdi. Av den grunnen kan ikke nøkkeltallet egenkapitalandelen gir riktig økonomisk bilde av en virksomhet. Et bedre nøkkeltall for å vurdere soliditet av en virksomhet, kan finansielle eiendeler i forhold til gjeld brukes som en buffer til å betale tap og uventet utgifter uten driften er påvirket. Dette er fordi finansielle eiendeler kan selges uten driften er påvirket. (Kinserdal, 2018b).

Det gir sunn, god økonomi når omløpsmidler er lave uten at salget er negativt påvirket og rentefrie kortsiktig gjeld strekkes lengst mulig. Men dette gir høyere konkursrisiko pga, at likviditetsgrad blir lavt. Et bedre nøkkeltall som kan måle likviditet er finansielle eiendeler delt på rentebærende kortsiktig finansielle gjeld (gjeld som betales innen 12 måned). Finansielle eiendeler er eiendeler som ikke er knyttet til drift, f.eks. finansielle investeringer. Finansielle eiendeler kan realiseres uten at den vanlige driften er påvirket og bokført verdi av disse eiendelene er nærmere virkelig verdig. Nøkkeltallet viser om en virksomhet har tilstrekkelig eiendeler som kan frigjøres for å betale kortsiktig gjeld som ikke refinansierer seg selv (eksempel engangsposter og kassekreditt) (Kinserdal, 2018b).

Annet alternativ nøkkeltall som kan måle likviditet er kontantstrøm fra driften delt på rentebærende kortsiktig finansielle gjeld. Kontantstrøm fra driften er knyttet til operasjonelle aktiviteter som inngår i foretakets varekretsløp som innbetaling fra salg av varer/ tjenester og fra avkastning av finansielle plassering, utbetaling for varer og tjenester, lønn, renter osv. (Kristoffersen, 2019). Ved bruke av kontantstrøm fra driften unngår likviditet analyse problemet om vanskeligheter å konvertere omløpsmidler til kontanter (Plenborg & Kinserdal, 2021).

Rente- og gjeldsdekning er det mest brukte inntjeningsnøkkeltall av banker. Bruk av nettoresultat og EBIT inneholder en del av poster som ikke er en del av ordinær drift, eksempelvis opp- og nedskrivning. Videre er resultatet til virksomheter som bruker IFRS påvirket av endring i balanse uten at det gir nødvendig predikasjonsverdi på fremtidige resultater. Resultat fra ordinært drift er viktig når en skal vurdere inntjeningssevne til en virksomhet. Gjennomsnitt EBITDA kan være et bedre alternative enn EBIT eller nettoresultat, siden EBITDA ikke er påvirket av ikke driftsrelaterede poster og engangsposter som ned- og oppskrivning. Videre er EBITDA mindre manipulerbar og er nærmere normaliserte kontantstrømmer (Kinserdal, 2018b)

2.5 Bærekraft

Bærekraft har vært og er et svært aktuelt tema i en raskt utviklende forretningsverden. Bærekraft ble for alvor satt på agendaen gjennom Brundtland kommisjonens rapport «Vår felles framtid» fra 1987 (FN, 2023). Der defineres bærekraft som «En utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov». FN har videre etablert tusenårsmålene (2000-2015) og har nå FNs bærekraftsmål som er verdens felles plan for å utrydde fattigdom, ulikheter og stoppe klimaendringene innen 2030. Det består av 17 mål som verden i felleskap skal arbeide mot, i arbeidet med dette har det blitt etablert en rekke prinsipper og lover som vi nå ser gradvis endrer hvordan bedrifter, banker og investorer arbeider (FN, 2023).

2.5.1 Bærekraftsrapportering

Bærekraftsrapportering er et relativt nytt rapporterings format som baserer seg på at bedrifter skal rapportere om deres påvirkning på klima og sosiale forhold, og samtidig sette mål det skal jobbes mot. Det har vært og er fortsatt svært rask utvikling når det kommer til bærekraftsrapportering. I start fasen ble det av mange ansett som kostnadskrevede papirarbeid uten verdiskapning, men gjennom stadig økende bevisstgjøring og fokus på bærekraft har bedrifter blitt langt bedre på rapportering og flere ser nå en klar sammenheng mellom god bærekraftsrapportering og verdiskapning (Brun & Thornam, 2011). I Norge reguleres hvilke bedrifter som må rapportere på bærekraft av regnskapsloven § 3-3 c. Her spesifiseres det at store foretak skal avlegge bærekraftsrapport. Det er altså foreløpig bare store foretak som etter norsk lov må avlegge rapport, men vi ser at flere mindre bedrifter velger å avlegge bærekraftsrapport på frivillig basis.

2.5.2 Standarder for rapportering

Økt fokus på bærekraft og bedrifters bærekraft har ført med seg det som ofte omtales som grønn investering. Hvilket er investeringer i bedrifter basert på deres arbeid med bærekraft. Grønne investering har vært avgjørende for å gjøre finansnæringen og næringslivet generelt mer bærekraftig. Utfordringen har riktignok ligget i at bærekraftsrapportering er et relativt nytt fenomen. Det har i svært liten grad vært klare rammer og standarder for hvordan man skal rapportere om bærekraft og det har heller ikke vært en felles spesifisering eller klassifisering av hva som regnes som en bærekraftig aktivitet (Ellefsen, 2019). Dette har medført at bedriftene selv velger hva de ønsker å rapportere, noe som gir rom for å rapportere på faktorer som setter bedriften i et godt lys. Misvisende rapportering gjør informasjonen unyttig for brukerne, men her forventes det store endringer i årene som kommer, noe vi

gjennomgår nærmere i neste delkapittel. Per nå er den mest brukte rapporterings standarden GRI – Global Reporting Standard, som er et todelt rapporteringssystem med en universell del og en temaspesifikk del som tar for seg økonomi, miljø og sosiale forhold (Finanstilsynet, 2020).

Manglene standard for rapportering har medført utfordringer når det kommer til kvaliteten og troverdigheten bak rapporteringen, samtidig som det gjør det vanskelig å sammenligne bedrifters rapportering når de ikke følger samme standard. Dette har dermed åpnet muligheten for «grønnvasking» som er å villedde brukeren/kunden med feilaktig informasjon for å fremstå grønn/bærekraftig (Sebastião Vieira de Freitas Netto, 2020).

2.5.3 Europeisk standard

For å håndtere «grønnvasking» og problemene som følger av manglende rapporterings standard har den Europeiske Union (EU) iverksatt utarbeidelsen av en felles standard som vil gjelde for alle medlemslandene i EU (Revisorforeningen, 2022). EU-parlamentet vedtok i 2022 direktivet for bærekraftsrapportering (CSRD). Corporate Sustainability Reporting Directive er en ny standard for bærekraftsrapportering som vil dekke alle spørsmål angående bærekraft, og gi et fastsatt rammeverk for hvordan rapportene skal utformes samt hvilken informasjon den skal inneholde. Et annet vesentlig punkt i vedtaket er at informasjonen gitt i rapportene nå må bekreftes av en uavhengig aktør. Hvilket vil gi økt grad av troverdighet og kvalitetssikring av bærekraftsrapporter. CSRD direktivet vil tre i kraft i 2024 og bedrifter vil dermed se seg nøtt til å øke kompetansens på området og forberede seg på en omstilling til en ny standard for bærekraftsrapportering (Revisorforeningen, 2022).

Samtidig som den nye Europeiske standarden for bærekraftsrapportering er i anmarsj har EU også etablert taksonomien for bærekraftig økonomisk aktivitet som etter planen skal bli presentert i 2023. Taksonomien vil potensielt på kort sikt være viktigere for grønn finansiering enn CSRD. Taksonomien er et klassifiseringssystem for bærekraftig aktivitet som vil gi klare definisjoner for hva som kan regnes som bærekraftig aktivitet (Regjeringen, 2023). Målet er at den skal minske sannsynligheten og mulighetene for grønnvasking. Gjennom et tydelig definert rammeverk over hva som klassifiseres som bærekraftig aktivitet vil det ikke lenger være like enkelt for bedrifter å «pynte» på sine rapporter for å sette seg selv i et godt lys. Samtidig som bedriftene ikke lenger har like god frihet i sin rapportering vil det nå også være vesentlig bedre muligheter for brukere av informasjonen å fakta sjekke opplysningene og klassifisere aktiviteter som bærekraftig eller ikke basert på et regelverk, noe som fram til

nå har blitt basert på profesjonelt skjønn som er avhengig av troverdigheten til bedriftenes rapporter (Regjeringen, 2023). Det vil bli spennende å se hvordan taksonomien sammen med CSRD vil endre hvordan finansnæringen bruker og vurderer bærekraftsinformasjon og om det vil sette en brems for grønnvasking som forventet. Det vil etter all sannsynlighet gjøre grønn investering bedre og mer troverdig ettersom det nå vil bli mulig å klassifisere og sammenligne informasjonen fra bedriftene.

2.6 Norske banker og bærekraft

For at bedrifter skal prioritere å bevege seg i en mer bærekraftig utvikling er det avgjørende at de blir belønnet for sin innsats av banker, investorer og markedet generelt. I arbeidet med denne utviklingen besluttet Finans Norge (arbeidsgiver- og næringsorganisasjon for norske banker, forsikringsforetak og finansnæringen) i 2019 å signere på FNs prinsipper for bærekraftig bankdrift. De sluttet seg dermed til United Nations Environment Program Finance Initiative's (UNEPFI) 6 prinsipper som skal veilede banken til en mer bærekraftig bankdrift. UNEPFI stiller krav om 3 steg: analysere hvordan bankens påvirkning av mennesker og miljø er per nå, deretter sette og iverksette mål hvor de har størst påvirkning, og det tredje steget er å offentlig rapportere om fremgangen innen 18 måneder etter inngått avtale (UNEPFI, 2023). Bankene må dermed kontinuerlig vurdere sin egen innsats og måle resultatene sine som i prinsippet tvinger dem til et bærekraftig fokus noe som også påvirker bankens kunder.

Gjennom UNEPFI avtalen og Norges adaptasjonen av EUs handlingsplan for bærekraftig utvikling som kom i 2018 skal Norske banker og finansinstitusjoner vurdere bærekraft i større grad ved kreditt- og investeringsvurderinger (Regjeringen, 2019). For banker vil kredittvurderingsprosessen bli særlig viktig ettersom det er her de potensielt har størst innflytelse på markedets fokus på bærekraftig drift. Gjennom å benytte seg av bedrifters bærekraftsanalyser/data i kredittvurderingsprosessen vil det gi norske bedrifter insentiver til å jobbe med sitt samfunnsansvar og dermed belønne de som gjør en god jobb. Dette vil bidra til å kunne endre holdningen vi så tidligere om at å arbeide med bærekraft tilsvarer økte utgifter og mindre lønnsomhet (Brun & Thornam, 2011).

2.6.1 Hvordan opererer banker i dag

Tidligere studier utført av Håland og Ramberg (2021) viser at det skiller noe fra bank til bank når det kommer til vurdering og bruk av bærekraft i kredittvurderingsprosessen. Studien kommer frem til at alle bankene forsket på er opptatt av bærekraft, men at det er ulikt hvor langt de har kommet i arbeidet, og hvilke systemer de har implementert. Studien viser at noen

banker allerede har implementert modeller som gir bedriftene en bærekraftsscore som benyttes i vurderingen, mens andre gjør subjektive vurderinger gjennom dialog med bedriftene. Et interessant funn fra studien er at størrelsen av engasjementet eller bedriften påvirker hvor mye bedriftens bærekraftsanalyse påvirker og hvor nøye den blir studert. Det kommer frem at ved større engasjement blir bærekraftsrapporter i større grad analysert og benyttet i vurderingen, men at det sjelden er den avgjørende faktoren (Håland & Ramberg, 2021).

Dette korrelerer med Møretrø's (2021) forskning som finner forskjeller i hvordan bankene benytter seg av bærekraft basert på bankens størrelse. Studien utdyper at mellomstore og store banker har kommet lenger i sitt bærekraftsarbeid, mens små banker i svært liten grad har system eller modeller for bruk av bærekraftsanalyser i kredittvurderingsprosessen. Dette har antagelig en sammenheng med at små banker i større grad har oppdrag fra små eller mellomstore bedrifter, og som nevnt tidligere er det kun lovfestet at store bedrifter må rapportere om bærekraft. Dermed vil bedriftene små banker jobber med enten rapportere om bærekraft på frivillig basis eller ikke i det hele tatt, hvilket gjør det mer utfordrende for bankene å vurdere bedriftenes bærekrafts prestasjoner. En annen påvirkende faktor for ulikhetene basert på bankenes størrelse er ressursene de har tilgjengelig. Vi vet at bærekraftsrapportering er relativt nytt for både bedriftene og bankene og det krever ressurser å tilegne seg kunnskap og kompetanse på området. Der de større bankene har ressurser til å opprette egne bærekrafts avdelinger og ansvarlige, har ikke de mindre bankene nødvendigvis ressursene til å prioritere dette. Spørsmålet er om dette er noe de må tilegne seg eller ikke ettersom verden beveger seg i en retning hvor bærekraft i det finansielle markedet blir mer og mer relevant gjennom nye internasjonale retningslinjer og krav fra markedet. Hvilket er interessant når vi ser på utviklingen de ulike bankene har opplevd de siste årene. Der mellomstore og store banker ser en klar økning i antallet bedrifter som rapporterer på bærekraft, mens de små bankene i studien ser liten eller ingen utvikling (Møretrø, 2021). Dette kan ha en sammenheng med at de mellomstore og store bankenes arbeid med bærekraft forplanter seg hos bedriftene som gjennom bankene ser en verdi av å rette fokus på- og rapportere om sin bærekraft. På den andre side ser bedriftene hos små banker mindre eller liten verdi av bærekraftsrapportering ettersom det ikke virker å prioriteres like sterkt hos små banker.

Funn fra Håland og Ramberg's (2021) studie viser at også bransje påvirker hvordan bankene ser på bærekraft. Hvilken bransje bedriften opererer i avgjør i stor grad hvor mye bankene

vektlegger både bærekraft og andre nøkkeltall. Studien viser at flere av bankene har egen modell for vurdering for spesifikke bransjer som for eksempel eiendom, mens det arbeides annerledes ved en vurdering i oljebransjen. Det er altså tydelige ulikheter i hvor sterkt bærekraft prioriteres hos bankene i de ulike bransjene. Samtidig stiller flere banker diverse energikrav ved for eksempel kreditt til eiendomsutbygging.

Her tydeliggjør også flere av bankene at de har begynt arbeidet med å integrere grønne lån i bedriftsmarkedet, som de fleste allerede har innarbeidet i privatmarkedet. Utfordringen her er risikovurderingen til bankene. Etersom de er avhengig av en viss sikkerhet ved långivning. Det er dermed ikke nok å være svært bærekraftig om det ikke er lønnsomt i lengden, da bankenes inntekt avhenger av nedbetaling av lånene. Dette forklarer hvorfor bankene i svært liten grad kan gi lån til veldedig organisasjoner ettersom sikkerheten for tilbakebetaling ofte er liten når lønnsomhet ikke er i fokus hos den veldedige organisasjon (Håland og Ramberg, 2021).

2.7 Avslutning

Finansregnskapet gir beslutningsnyttig opplysning om en virksomhetens stilling, inntjening og kontantstrøm. For at regnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon, er det viktig at regnskapet er relevant, forståelig og troverdig. God resultat kvalitet predikerer fremtidig kontantstrøm bedre. Analysering av resultat kvalitet krever tilstrekkelig informasjon om den bransjen en virksomhet opererer i, markedet og virksomhetens konkurransestrategi.

Regnskapsstøy som regnskapsstrekking og regnskapsmanipulasjon reduserer regnskaps kvalitet og finansielle nøkkeltall som baserer seg på dårlig regnskaps kvalitet gir dårlig måling. Dårlig måling påvirker en kredittvurderingsprosess, hvor banker kan risikere å tape på grunn av feil risikoprising.

Lønnsomhet, soliditet og likviditet måler virksomhetens økonomiske helsetilstand. Basert på tidligere studier er egenkapitalandelen, gjeldsdekningsgrad, EBITDA, arbeidskapital og likviditetsgrad de meste brukte nøkkeltall i kredittvurderingsprosess.

Banker vurderer tilbakebetalingsevne av en låntaker ved bruk av forskjellige kredittrisikomodeller. Finansielle nøkkeltall avdekker kredittrisiko ved hjelp av regnskapsdata. Banker oppretter låneavtaler med lånevilkår som setter rammer for gjeldsforholdet. Lånevilkåret varierer mellom låntakere basert på risiko og finansieringsstørrelse. Det meste brukte nøkkeltall i nordiske banker som lånevilkår er

egenkapitalandelen. Bankers kredittvurderingsprosess er påvirket av risikoprising, sannsynlighet for mislighold, tap gitt mislighold, forventet og uventet tap.

Kritikk til bruk av de tradisjonelle nøkkeltal har blitt gitt av tidligere studier på grunn av at de nøkkeltallene ikke er egnet til å forutse konkursvilkår. Balanseposter som blander ulike målemetoder, viser ikke reell verdi av egenkapital. Gjennom flere studier presenterer Kinserdal (2018a), alternative nøkkeltall som kan gi bedre finansielle informasjon. De alternative nøkkeltall er finansielle eiendeler i forhold til gjeld, kontantstrøm fra drift i forhold til rentebærende kortsiktig finansielle gjeld og gjennomsnitt EBITDA.

Bærekraft er et område i stor utvikling også hos norske banker og det er først i senere år markedet har sett verdien av bærekraftsrapportering for bedrifter (Brun & Thornam, 2011). Det skiller hvor langt de ulike bankene har kommet i sitt arbeid med å innlemme bærekraft i kredittvurderingen, der større banker virker å ha kommet lenger (Møretrø, 2021). En av de store utfordringene med å gjøre bærekraft til en viktigere faktor i kredittvurderingen har vært et manglende regelverk/klassifisering av hva som kan regnes som bærekraftig aktivitet. Den europeiske taksonomien vil forhåpentligvis minske denne utfordringen og gjøre bærekraft til en mer avgjørende faktor ved verdi- og risikovurdering av bedrifter, gjennom muligheten for å klassifisere bærekraftig aktivitet i tråd med et regelverk som samtidig gjøre det lettere å sammenligne bedrifters resultater (Regjeringen, 2023).

3. Metode

I dette kapitlet presenteres valg av metode i studien. Først går vi gjennom forskningsdesignet og datainnsamlingen. Deretter kommer det en kort presentasjon av banker som inngår inn i vår populasjon. Videre diskuteres det hvordan analysen av dataene har foregått og oppgavens validitet og reliabilitet. Til slutt redegjøres det for studiens etiske vurderinger.

3.1 Forskningsdesign og tilnærming

Forskningsdesign handler om en plan for datainnsamling, måling og dataanalyse for å kunne besvare forskningsspørsmål. En forsker starter med forskningsspørsmål og planlegger gjennomføring av undersøkelsen fra start til mål. Hvordan en undersøkelse gjennomføres påvirkes av tidsdimensjonen, utvalgsstørrelse og om det skal samles inn harde eller myke data (Johannessen et al., 2011).

Eksplorativt, deskriptiv og kausalt design er de 3 grunnleggende forskningsdesign. Et eksplorativt forskningsdesign har som formål å undersøke et område der det er lite forkunnskaper, når temaet er svært komplekst eller problemstillingen er uklar. I et deskriptivt forskningsdesign finnes det en grunnleggende forståelse av problemstillingen. Formålet med deskriptiv metode er å innhente data som beskriver eller forklarer emnet av interesse. Et kausalt forskningsdesign brukes for å undersøke om en variabel fører til at en annen variabel endres. Ved bruk av kausalt design, prøver en forsker å undersøke om det er en eller flere faktorer som forårsaker et problem (Bougie & Sekaran, 2020). I denne studien benytter oss en blanding av eksplorativt og deskriptivt design, med hovedvekt i eksplorativt design. Det er usikkerhet rundt hvordan de ulike banker vektlegger tradisjonelle nøkkeltall i kredittvurderingsprosessen og om bankers bruk av nøkkeltall har endret seg over tid. Vi ønsker å undersøke hvilke nøkkeltall som brukes og endring av disse over tid, noe som krever deskriptiv design. Videre er temaet bærekraftsanalyse i kredittvurderingsprosess relativt nytt med en begrenset forskning og data. Bærekraft har fått mye fokus i de siste årene og banker har begynt å tilby bedre låne betingelser for bærekraftig investering. Det er lite forskning på hvordan banker analyserer bærekraft hos bedriftskunder. Vi ønsker å undersøke mer om hvordan banker vektlegger de ulike nøkkeltallene og bærekraftsanalyse i kredittvurderingsprosess, noe som krever eksplorativt design. Fordelen med dette forskningsdesignet er at det er fleksibelt og tilpasningsdyktig (Bougie & Sekaran, 2020).

Det finnes to forskningstilnærming og de er deduktiv og induktiv tilnærming. Deduktiv tilnærming starter fra teori og utforme en undersøkelse for å teste ut teorien, det vil si «fra teori til empiri». Induktiv er motsatt av deduktiv, den starter å samle inn data uten teoretisk utgangspunkt for å utvikle teorier eller generelle begreper «fra empiri til teori» (Johannessen et al., 2011). Vi benytter oss blanding av induktiv og deduktive tilnærming. Teori og empiri om bruk av nøkkeltall i kredittvurderingsprosess finnes, men vi ønsker å undersøke mer om endringer i bruk av nøkkeltall. Videre finnes det lite studier om bærekraftsanalyse i kredittvurderingsprosess i Norge som krever en induktiv tilnærming for å forske ut temaet.

3.2 Datainnsamling

Etter forskningsdesign er valgt, kommer valg av metode for data innsamling. I metodelitteratur skiller det mellom harde og myke data. Harde data er data som kan registreres ved bruk av tall, mens myke data foreligger i form av tekst, lyd eller bilde. Eksempel på myke data er notater fra intervjuer (Johannessen et al., 2011). I vår studie samler vi inn myke data ved å gjennomføre intervjuet fra et begrenset antall personer i en kort periode. Dette kalles for tverrsnittsundersøkelse. Det er viktig å være forsiktig i å trekke konklusjon om utvikling over tid når en bruker data fra et bestemt tidspunkt (Johannessen et al., 2011).

Data kan samles inn ved bruk av kvalitativ, kvantitative eller begge metoder. Kvalitative metode samler inn og registrerer data i form av tekst, lyd og bilder for å kartlegge hvorfor noe skjer og kvantitative metode samler inn og registrerer data i form av tall for å kartlegge at noe skjer. Det er forskningsproblemstilling tid og ressurser som bestemmer valg av metode (Johannessen et al., 2011).

Kvalitative metode passer best når en forsker er interessert i å avklare nærmere om et fenomen eller begrep. Fordelen i en slik metoden er fleksibilitet i data innsamling, dybde og detaljforståelse og helhetlig forståelse av temaet. Og ulemper er at metoden er ressurskrevende, uoversiktlig og for detaljert informasjon, fleksibilitet kan føre til forskningen tar lang tid og den har generaliseringsproblemer. Ved bruk av kvantitative metode kan man løse noe av de generaliseringsproblemer. Man bruker da litt større datamengde. Kvantitativ metode passer best når en forskere har god forhåndskunnskap og klar problemstillingen om temaet som skal forskes. Fordelen med å bruke denne metoden er mulighet til å generalisere, presisjon, avstand og oversikt. Ulemper er at den er rigid, påvirker deltakeres mening ved standardisere spørsmål og svaralternativ, virkelighetsfjern og har stor avstand til

undersøkellesobjekter. Ved å kombinere de 2 metodene kan man redusere noen av de svake sidene som er nevnt (Jacobsen, 2022).

I denne studien anvender vi en metode som er best egnet til å besvar våre forskningsspørsmål med tanke på muligheten til å gjennomføre prosjektet innenfor det begrenset tidsrommet vi har. Og det er kvalitativ metode. Dette er for å hente ut mest mulig informasjon som er spesielt tilpasset temaets problemstilling. Men på grunn av tid, når vi begrenset antall banker. Og dette valget skaper generaliseringsproblem.

Kvalitative metode kan samles inn på to forskjellige måter, gjennom observasjon eller/og intervju. Observasjonsdata og intervjudata som er registrert i form av tall regnes ikke som kvalitative data. I kvalitative undersøkelser registrerer data i form av tekst. Dataen kan foreligge i form lydopptak eller bildeopptak (Johannessen et al., 2011).

Data kan samles inn på forskjellige måter. Data kan samles inn gjennom intervju, observasjon og dokumentundersøkelse i et kvalitative studie og gjennom spørreundersøkelse med lukkede alternativ svar og bruk av tilgjengelige sekundærdata i et kvantitative studie (Jacobsen, 2022).

Våre forskningsspørsmål blir forsket og besvart ved bruk av primærdata. Bakgrunnen for valg av denne metoden er at det er begrenset informasjon rundt bankers bruk av tradisjonelle nøkkeltall og bærekraftsanalyse i kredittvurdering. Videre er det usikkerhet om bruk av de tradisjonelle nøkkeltallene har endret seg over tid. Da det er begrenset informasjon om temaet, passer primærdata i denne studien. Primærdata samles av den som undersøker, mens sekundærdata samles av andre som regel til andre formål. Fordelen med primærdata er at den blir samlet inn for en spesifikk undersøkelse. Ulempen er at det er tids og arbeidskrevende (Bougie & Sekaran, 2020). Ved bruk av sekundærdata kunne vi ikke innsamle de relevante informasjonene som vår studie trenger. Dette er fordi den informasjonen vi trenger ikke er allment kjent. Men vi har startet arbeidet ved å anvende sekundærdata fra bøker, tidligere mastergradsavhandlinger, journalartikler som vi har funnet på internett for å finne teori og tidligere funn som er relevant til vår studie. Fordelen med sekundærdata er at det ofte er lett tilgjengelig. Ulempen er at usikkerhet rundt validitet av data, og de kan være utdaterte (Bougie & Sekaran, 2020).

For å samle inn data ønsker vi å benytte dybdeintervju med fokusgrupper som er en av de hovedteknikkene i et eksplorativt design. Intervjuer kan gjennomføres på 3 måter; ustrukturert, semistrukturert eller strukturert intervju. Ustrukturert intervju anvendes åpne

spørsmål som er det motsatte av strukturert intervju hvor man på forhånd bestemmer tema og spørsmål med faste svaralternativer. Semistrukturert intervju er kombinasjon av strukturert og ustrukturert intervju. Et semistrukturert her en overordnet intervjuguide, mens spørsmål, temaer og rekkefølger kan varieres (Johannessen et al., 2011).

Denne studien anvender semistrukturert intervju. Semistrukturert intervjuform er benyttet på grunn av at vi ønsker å inkludere åpne spørsmål som gir intervjukandidater muligheter til å fordype seg i temaet og uttrykke seg fritt som lukende spørsmål ikke dekker. Intervjudataene registreres i form av lydopptak. Ved å lage intervjuguide har vi inkludert de sentrale temaer og spørsmål som til sammen skal dekke de viktigste områdene studien skal illustrere. I tillegg inkluderer vi åpne spørsmål som gir intervjukandidater muligheter til å forklare eller gir mer informasjon. Slik intervjuform er vanlig å bruk ved å samle inn kvalitative data (Johannessen et al., 2011).

3.2.1 Utvalg

For å gjennomføre vår undersøkelse trenger vi å definere populasjonen. Populasjonen er samlinger av alle enhetene som tilhører den gruppen en ønsker å undersøke. En undersøkelse kan inkludere hele populasjonen eller trekk ut et utvalg. Når det ikke er mulig å undersøke alle enhetene, trekker man et utvalg. Et utvalg er en delmengde av populasjonen som representerer for hele populasjonen. Utvalget kan trekkes ut ved bruk av statistikk eller ikke statistiske-metode. Ved bruk av statistisk metode har alle enheter i populasjonen lik sannsynlighet for å bli valgt ut. Når det er en stor sannsynlighet for at et utvalg er representert, kan en forsker konkludere med at resultatet i utvalget gjelder for hele populasjonen (generalisering) (Johannessen et al., 2011). Populasjonen i denne studien er alle norske banker som driver med lånefinansiering til virksomheter.

Populasjonen i ikke-statistisk metode har ikke lik sannsynlighet for å bli utvalgt. Enhetene som er enkelt å velge ut blir valgt (bekvemmelighetsutvalg) eller velge ut det man tror er mest representativ for populasjonen (skjønnsmessig utvelgelse) eller enhetene melder seg selv til å delta i utvalget (selvutvelgelse). Dersom generalisering ikke er hovedfokuset i et prosjekt, vil den enkleste og minst kostbare metoden velges noe som trekker i favør av å velge ikke-statistiske metode (Jacobsen, 2022). Denne studien anvender ikke-statistiske utvalgsmetode som er strategisk. Det vil si det er brukt både skjønnsmessig og bekvemmelighetsutvalg.

Kompetanse er grunnen til at disse to teknikkene er valgt. Vi må velge kandidater som har kompetansen innen vårt tema til å svare våre spørsmål. I tillegg er det viktig at kandidatene er

lett tilgjengelig. Målgruppen er kredittsjefer eller banksjefer og bærekraftansvarlige fra norske banker som vi tror at de kan gi oss god informasjon. Utvalgets kompetanse og tilgjengelighet er de to kritiske faktorer i dette tilfelle. Med denne avgrensningen øker sannsynlighet for at intervju kandidater svarer på våre forskningsspørsmål. Ulempen med å velge denne metoden er at, det er vanskelig å generalisere resultatet for hele populasjonen og faren for å utelukke enkelte grupper er stor (Jacobsen, 2022).

Antall enheter som skal velges ut i en kvalitativ undersøkelse varierer fra undersøkelser til undersøkelser og er avhengig av tid, sted og personer som kan delta i undersøkelsen. Utvalgsstørrelse er påvirket av 6 faktorer. Og de er forskningsformål, størrelse på populasjonen, mengde av variasjonen i populasjonen, ressurstilgjengelighet, graden av ønsket presisjon og den akseptable risikoen ved å forutsi det presisjonsnivået. Hvor stort bør utvalgsstørrelse er en funksjon av de 6 faktorene (Bougie & Sekaran, 2020).

Kvalitative studier fokuserer mest på type informasjon som bli hentet om et spesielt fenomen eller en spesiell hendelse. Det vil si at den type informasjonen en forsker er interessert i, bestemmer størrelse på utvalget (Jacobsen, 2022). Vår utvalgsstørrelse er bestemt ut fra vår problemsstilling, potensielle personer som kan delta i vår forskning og tiden vi har til rådighet. Nok datagrunnlag er viktig til å kunne besvare våre forskningsspørsmål. Samtidig kan antall representanter ikke være for stort, fordi å samle inn data og bearbeidelse av dem er en tidskrevende prosess. Vi tok kontakt med 6 store bankers, to mellomstore og to små banker som har kontorer på Sørlandet. Vårt hovedfokus har vært å kontakte de større bankene på grunn av kompetanse innen bærekraft. Store banker er selv pålagt i å rapportere om bærekraft og vi har en teori om at de store bankene kan ha bedre kompetanse innenfor bærekraftsanalyse i kredittvurdering av bedriftskunder. Samtidig ønsker vi å intervju få mindre banker for å sammenligne bankenes svar. 5 av de store og en liten bank ønsket å delta i vårt prosjekt. Dataene blir representative kun for Sørlandet selv om 4 av de bankene som vi tok kontakt har kontorer over hele landet.

3.2.2 Intervjueforberedelse

I forberedelse før intervju, er det viktig med valg av intervju kandidater innenfor kvalitative intervju forskning. «*Hvem skal intervjues, hvor mange og etter hvilke kriterier skal de velges ut?*» (Dalen, 2011). Intervju kandidater som vi har valgt er bankansatte som er kredittsjefer, banksjefer og bærekraftansvarlige. De er valgt på grunn av kompetanse som trenges innen forskningstemaet. Antall kandidater som skal delta i vår forskningsprosjekt kan ikke være for

stort på grunn av gjennomføring av intervju og bearbeidelse av data er en tidskrevende prosess (Dalen, 2011).

Vi kontaktet bankansatte ved å sende e-post til ti banker som finnes på Sørlandet med kort informasjon om forskningsprosjekt. Noen av de bankene har videre sendt e-posten til bankansatte som har relevante kompetanse og kapasitet til å svare våre spørsmål. Deretter avtalte vi tidspunkt for intervju med de bankene som har sagt ja til å delta. Før intervju har vi sendt samtykkeskjema og hovedspørsmålene slikt at kandidatene kan forberede seg inne de viktigste områdene forskningen fokuserer. Samtykke skjema finnes som vedlegg 1.

Bank	Kandidat	Stilling	Dato	Tid	Ord transkribert	Størrelse
Bank 1	1A	Leder for bedriftsmarked	09.03.23	0:49:25	5615	Liten
Bank 2	2A	Banksjef	10.03.23	0:55:10	5723	Stor
Bank 3	3A	Ass. Banksjef bedriftsmarked	13.03.23	1:04:30	7382	Stor
	3B	Bærekraftsansvarlig				
Bank 4	4A	Banksjef bedriftsmarked	21.03.23	1:12:22	9731	Stor
Bank 5	5A	Banksjef bedriftsmarked	24.03.23	1:04:05	6969	Stor
Bank 6	6A	Banksjef bedriftsmarked	28.03.23	0:38:00		Stor

Tabell 1 - Intervju oversikt

3.2.3 Intervjuguide og intervjugjennomføring

Vi har valgt å samle inn data ved å gjennomføre individuelle dypintervjuer med hensyn til studiens formål og problemstillingen. Ved bruk av dypintervju kan vi hente inn data fra eksperter som har bredere erfaring og innsikt innenfor teamet. Utfordringen med å bruke denne metoder er at det tar tid til å samle inn data og kan ikke bruke stort utvalg. Dette gjør det vanskelig å generalisere resultatet som kommer frem i studien (Johannessen et al., 2011).

Intervjumetode vi tar i bruk er semistrukturert. Dette vil hjelpe oss med å være fleksibel i intervjuguiden. Før gjennomføring av intervjuet har vi utarbeidet intervjuguide basert på forskningsspørsmålene. En intervjuguide inneholder sentrale spørsmål som skal dekke de viktigste områdene studien skal belyse (Dalen, 2011). Dettet hjelper til å styre intervjuet i riktig retning og hovedspørsmålene blir likt for alle selv om det er semistrukturert intervju.

Intervjuguiden vi utarbeidet er delt opp i 6 hovedområder som dekker de forskningsspørsmålene. Vi har beregnet ca. 60 minutter pr intervju. Vi startet med å

introdusere oss og kort formålet med masterutredningen. Opptaket startet med engang. Deretter informerte vi intervjukandidatene angående rettigheter de har gjennom hele intervjuet og etter intervjuet og hvordan vi behandler og dokumenterer de dataene vi samler inn. Første spørsmålet startet med fakta spørsmål hvor vi spurte om stiling og arbeidsoppgave til intervjukandidatene. Etter det kom introduksjonsspørsmål som inneholder overordnet spørsmål om temaet. Resten av de områdene startet med sentralspørsmål etterfulgt av underspørsmål som hjelper for mer utdypning av temaet. Og på hvert hovedområde åpnet vi opp for åpne spørsmål slik at intervjukandidatene kan uttale seg fritt innenfor temaet og at de ikke blir låst i de lukkede spørsmålene. Sentralspørsmålene eller nøkkelspørsmål som (Johannessen et al., 2011) kaller, er de viktigste spørsmålene hvor en forsker får den informasjonen som er ønsket ut fra forskningsproblemstilling og formål.

Intervjukandidatene har fått mulighet til å velge mellom «ansikt til ansikt» og digitale intervju. Vi ønsket «ansikt til ansikt» intervju på grunn av at det er enklere å danne seg et førsteinntrykk, småprate og være oppmerksom på kandidatens kroppsspråk og risikoen for at distraksjoner skjer på grunn av tekniske problemer er null. I et digitalt intervju er man mer oppmerksom på kompetanse til intervjukandidatene fremfor emosjoner (Walløe & Shah, 2021).

3.3 Analyse data

Oppgavens data analyse baserer seg på svarene fra den kvalitative metoden valgt. Svarene fra de ulike intervju objektene vil bli sammenlignet, dette for å finne ut hvordan de ulike bankene opererer og eventuelle bransje likheter eller standarder. Svarene fra den kvalitative metoden vil så igjen bli sammenlignet med tidligere forskning og empiri for å kartlegge eventuelle endringer i bankenes praksis i de senere år og undersøke hvordan bankene opererer opp mot tidligere teori på nøkkeltallsanalyse.

3.3.1 Kvalitative data

Etter fullført intervju har man en stor mengde ustrukturert data, i vårt tilfelle i form av tekst som er transkribert. For å gjøre det mulig å analysere og tolke dataen er ofte nødvendig å kategorisere for å gjøre det lettere å oppdage mønstre (Johannessen et al., 2011). Det er tre metoder for å organisere kvalitativ datamaterialer: tverrsnittbasert og kategoribasert inndeling av data, kontekstuell dataorganisering, og bruk av diagrammer og tabeller (Krumsvik, 2014). I denne oppgaven har vi i hovedsak benyttet tverrsnittbasert og kategoribasert inndeling av data, supplert av tabeller der det lar seg gjøre. Vi baserte oss på intervjuguiden og knyttet

respondentenes svar direkte til spørsmålet fra intervjuguiden. Videre har vi tolket og kategorisert respondentenes svar til hvert enkelt spørsmål gjennom oppsummerende tekst og tabeller.

En forsker kan lese data ordrett eller ved fortolkende lesing. Å lese data ordrett vil si at teksten blir ansett som et analyseobjekt i seg selv, mens ved fortolkende lesing er forskeren mer opptatt av hva som ligger bak ordene (Johannessen et al., 2011). I denne oppgaven har vi brukt en blanding av ordrett og fortolkende lesing. Vi har i hovedsak basert oss på hva som står ordrett i transkriberingene, men med fokus på helheten av intervjuet har vi også forsøkt å tolke i dybden av hva som ligger bak svarene fra respondentene i undersøkelsen.

Kvalitative data kan enten analyseres eller fortolkes. Ved å analysere deles dataen opp i elementer med et mål om å avdekke mening eller budskap og å finne mønster i dataen, før konklusjoner kan trekkes fra den analyserte dataen (Johannessen et al., 2011). Fortolkning derimot handler mer om å forklare og forstå resultatene fra datainnsamlingen og analysen. Forskeren knytter gjerne funnene opp mot teori og empiri for å kunne forstå og forklare resultatene (Johannessen et al., 2011). I vår undersøkelse benyttes en kombinasjon av analyse og fortolkning. Etter data fra intervjuene er blitt strukturert og kategorisert har vi sammenlignet resultatene fra vår undersøkelse med tidligere teoretiske funn og lignende undersøkelser. Dette har vi gjort for å kunne finne trender, likheter og ulikheter i hvordan bankene arbeider. Det teoretiske sammenligningsgrunnlaget baserer seg i stor grad på tidligere relevante undersøkelser på samme tema, og ny og eldre etablert teori på fagfeltet.

3.4 Validitet og reliabilitet

Gode undersøkelser er valide (gyldige) og reliable (til å stole på). Validitet er delt inn i 2 typer, indre og ytre validitet. Interne validitet omhandler metoden vi har brukt måler det vi ønsker å måle, mens eksterne validitet omhandler i hvilken grad kan resultatene overføres til andre enheter enn dem vi har studert (Jacobsen, 2022).

Intervjuspørsmålene påvirker intern validitet i denne studien. Svarene vi får fra intervjuobjektene er avhengig av om de forstår spørsmålene slik at de kan gi et rettvise bilde av virkeligheten (Johannessen et al., 2011). For å unngå misforståelser, har vi hatt et fokus på å lage klare og presise spørsmål. Hvem som deltar i undersøkelsen og hvor mye innsats de legger i den, er andre faktor som påvirker intern validitet. For å sikre pålitelighet og gyldighet har vi forsøket å kontakte potensielle bank ansatte som har relevant kunnskap til å besvare våre intervjuspørsmål. Dette er fordi det krever kompetanse innen bruk av

nøkkeltall i kredittvurdering og bærekraft til å besvare de intervju spørsmålene. Videre har vi sendt de spørsmålene i forkant av intervjuene, slik at kandidatene kan vurdere om de har riktig kompetanse og kapasitet til å delta i undersøkelsen og ikke minst at de kommer forberedt til intervjuet.

Valg av intervjuobjektene påvirker ekstern validitet. Det vil si resultatene vi får fra utvalget påvirker generalisering. Ekstern validitet svekkes når utvalget størrelse ikke kan representere populasjonen (Bougie & Sekaran, 2020). Det er 6 banker fra Kristiansand som har deltatt i denne studien. 5 av de er store og 4 av de har kontorer over hele landet. Resultatene kan da generaliseres til andre deler av landet. Men dataene representerer et lite utvalg av populasjonen og vi kan ikke kvalitetssikre at deltakerne i denne studien er representative, grunnen kompetanse og subjektive meninger som kan være forskjell fra bankens praksis. Av denne grunnen kan resultatene kun generaliserbare til en begrenset del av populasjonen. Dette svekker den eksterne validiteten.

For at vi oppnår høyest mulig validitet på resultatene, har vi lagt vekt på intern validitet på bekostning av ekstern validitet. Tids- og ressursbegrensning er grunnen til at vi har valg denne metoden. I tillegg er hensikten med denne studien til å besvare forskningsspørsmål og utvalget er bestemt på grunnlag av de forskningsspørsmålene som vi ønsker å svare på. Å skaffe resultater som kan generaliseres har ikke vært fokus.

For å vurdere kvaliteten i en undersøkelse, må reliabiliteten vurderes i tillegg til validiteten. Reliabilitet omhandler nøyaktighet av undersøkelsens data, hvilke data som brukes, den måten de samles inn på og hvordan de bearbeides (Johannessen et al., 2011). Intervjureliabiliteten er viktig i denne studien. Vi utarbeidet intervju spørsmålene etter våre forskningsspørsmål og har gått gjennom de flere ganger for å sikre at begge forskerne har samme oppfatning. Videre har begge vært til stede på alle intervjuene for å sikre høy reliabilitet.

Johannessen et al. (2011) forklarer at det finnes forskjellige måter å teste data reliabilitet på. Test-retest er en metode å gjenta intervjuene på samme gruppe på to forskjellige tidspunkter. En annen metode er at andre forskere tolker det samme dataen fra intervjuene. Dersom resultatene blir det samme, er dette et tegn på høy data reliabilitet (Johannessen et al., 2011). Vi har ikke valgt å gjennomføre noen av de metodene på grunn av anonymitet, ressurs og tidsbegrensning, noe som svekker data reliabiliteten. Transkribering av intervjuene var ikke utført av begge forskerne på grunn av tidsbegrensninger. Dette kan svekke data reliabiliteten.

Men samtidig vurderer vi at våre konklusjoner vil ikke bli påvirket av dette valget, siden begge har vært på alle intervjuene.

3.5 Etiske vurderinger og personvern

I en forskning oppstår det etiske problemstillinger når den direkte berører mennesker spesielt i forbindelse med datainnsamlingen. Hvis enkeltpersoner kan identifiseres, skal det hentes inn samtykke fra de som deltar i en undersøkelse. Samtykke skal gi en tilstrekkelig informasjon om undersøkelsen og skal være frivillig (Johannessen et al., 2011).

En forsker trenger å sikre seg tillatelse til å oppsøke de aktuelle intervjukandidatene før samling av data begynner (Dalen, 2011). Ifølge UIA sine retningslinjer om personvern i forskning, skal alle forskningsprosjekt og studentprosjekt som skal samle inn og behandle personopplysninger, meldes inn til Sikt-Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, for å få godkjenning til at prosjektet oppfyller kravet til personopplysningsloven. Datatilsynet har definert personopplysning som alle opplysninger og vurderinger som kan benyttes til å identifisere en person. Typiske personopplysninger er navn, adresse, telefoner, e-post, fødselsnummer, bilder dersom personer kan gjenkjennes, lydopptak, biometri, IP-adresser og opplysninger om atferdsmønster (Datatilsynet, 2019). I denne studien er det benyttet lydopptak som klassifiseres som personopplysninger. Før data innsamling startet meldte vi vårt prosjekt til Sikt-Kunnskapssektorens tjenesteleverandør og fikk godkjenning for å utføre prosjektet. Godkjenningen ligger som vedlegg 1.

Før vi startet intervju, sendte vi samtykket skjema til alle de bankene som deltok i vårt prosjekt. Vi informerte formålet med prosjektet, deltakelsen personvern og rettigheter og at deltakelsen er frivillig. I tillegg informerte vi at bankens navn og deltakere identitet holdes anonymt i oppgaven. Det er kun deltakernes stilingstittel som skal nevnes i prosjektet. Ifølge Datatilsynet handler anonymisering om å fjerne muligheten for å identifisere enkeltpersoner i et datasett.

«Anonymisering er et viktig virkemiddel for å kunne hente ut verdifull innsikt ved dataanalyse, samtidig som risikoen reduseres for berørte personer. Når personopplysninger anonymiseres, regnes de ikke lenger som personopplysninger. Behandlingen av opplysningene faller da utenfor personopplysningsloven» (Datatilsynet, 2015).

Deltakerne signerte samtykkeskjemaet før intervjuet startet, og vi informerte at alt personopplysninger blir slettet etter prosjektet er ferdig.

3.6 Avslutning

I dette kapitlet har vi sett på ulike metodiske tilnærminger og deres styrker og svakheter. I vår studie har vi valgt en kombinasjon av eksplorativt og deskriptivt design med hovedvekt på eksplorativt design. Videre har vi diskutert datainnsamlingen hvor vi utfører en tverrsnittsundersøkelse med myke data som er hentet gjennom intervjuer av et utvalg banker lokalisert i Kristiansand. Undersøkelsen er basert på kvalitative data fra semistrukturerte dybdeintervjuer. Studien er derfor avhengig av høy kompetanse og kunnskap på de relevante fagområdene fra respondentene, hvilket er hvorfor vi besluttet at banksjefer, ledere på bedriftsmarked og bærekraftsansvarlige er best egnet som respondenter. Etter intervjuer er gjennomført vil de bli transkribert før de tolkes og analyseres. I dataanalysen vil resultatene fra den kvalitative undersøkelsen bli sammenlignet med tidligere teori og empiri for å analysere potensielle endringer/utvikling og eventuelt bekrefte tidligere antagelser og hypoteser, for så å kunne svare på vår aktuelle problemstilling og forskningsspørsmål. Avslutningsvis er undersøkelsenes validitet og reliabilitet blitt diskutert for å kunne avgjøre undersøkelsens kvalitet.

4 Presentasjon av funn

4.1 Informasjon om bankenes kredittvurderingsprosess av bedriftskunder

I dette kapittelet presenteres resultatene som er innsamlet gjennom intervjuene. Dette vil danne grunnlag for analyse og konklusjon. Som vi har beskrevet i teoridelen, kommer en del kritikk til bruk av tradisjonelle nøkkeltal. Vi ønsker å finne ut om hvilke regnskapsmessige nøkkeltall bankene faktisk bruker i kredittvurdering. Videre vil vi undersøke om hvordan bankene bruker bærekraftsanalyse i kredittvurdering. Vi har prøvd å presentere respondentene svar så riktig som mulig.

«Hva vektlegges banken ved kredittvurdering av bedriftskunder?»

Spørsmålet kommer først i intervjuet som innledningsvis for å etablere et bilde av bankenes valg av elementer som inngår i kredittvurdering. Det er nevnt 2 hoved avgjørende elementer i kredittvurdering og det er gjeldsbetjeningsevne og sikkerhetsstillelse. Bankene har fokus på inntjening, soliditet og likviditet. Samtlige av bankene svarer at de legger vekt på kontantstrøm. En av de største bankene nevner at de legger veldig mye vekt på eierne, deres evne og vilje til å kunne støtte hvis nødvendig. I tillegg forteller respondenten at sikkerhet kommer litt lenger ned på lista. Den minste banken legger vekt på egenkapital og gode noter. Banksjef for bedriftskunder i den andre store banken svarer at de analyserer kundens betjeningsevne (altså i hvilken grad bedriften har mulighet og kapasitet til å betale tilbake den gjelda eller kreditten banken stille som rådighet) basert på markedsrisiko, finansielle risiko og intern risiko. I tillegg tar de hensyn til bærekraft og anti hvitvasking.

«Hvordan analyserer banken bedriftskunder?»

Her nevnes det litt forskjellige. Eier situasjon, regnskap, forretnings- og bærekraftplan, type bransjer er viktige faktorer for å analysere bedriftskunder i de store bankene. En av de største bankene nevner at de bruker 2 metoder, først er det automatisk vurdering ved hjelp av kredittmodeller (PD og LGD modeller) og det andre er subjektive vurderinger. Subjektiv vurdering inkluderer regnskapsanalyse, altså hvordan tallene ser ut, hva ligger det i balansen, avskrivning metoder, om det ligger noe overvurderte eiendeler, fordringsmasse, aldersfordeling av kundefordringer og leverandørgjeld, eiere, aksjonærene i tillegg til de som styrer virksomheten.

Banksjef i den andre store banken nevner at de begynner med et revidert årsregnskap. Banken bruker flere kreditmodeller som de har utviklet selv. De modellene bruker regnskapstall til å

vurdere kunder. Etter det kommer vurdering av tidligere kontantstrøm, på hva kunden har hatt av kontantstrøm for å vurdere fremtidig betjeningsevne. I tillegg ser banken budsjett og prognoser. Videre vurderer banken kundens konkurrenter, leverandører, eiere og hvilken bransje kunden opererer i.

Og en annen kandidat fra en annen bank svarer at prosessen begynner med risikovurdering, altså banken vurderer hvilke risiko som ligger innenfor marked, intern og finansielle før de begynner å se på årsregnskapet.

Den miste banken nevner at de bruker kredittrating byrå Biznode til å kredittvurdere en virksomhet som de ikke kjenner fra før.

«Hvordan henter dere informasjon om bedriftskundene?»

En bank oppgir at de henter de finansielle historiske tallene fra de offentlige register som Brønnøysund. Andre informasjoner som banken ikke kan innhente selv (som leiekontrakter, leasingavtaler, prosjektregnskap osv), bør de kunder å sende dem. Videre følger de med i media med tanke på marked, for banken er opptatt av bransjekompetanse. Dette er for å vurdere bransjerisiko. For å innhente bakgrunnsinformasjon om en kunde, bruker de kundens hjemmeside. Som regel snakker banken med kunder slik at de får mest mulig informasjon om deres virksomhet.

De andre kandidatene har svart nesten det samme. De fleste nevnt at de krevere oppdatertregnskap (måned- eller perioderegnskap) fra noen kunder.

Fra en annen stor bankene forteller respondenten at de ikke krever mye informasjon fra eksisterende kunder. Det er kun fra nye kunder at banken trenger en del informasjon for en dypere analyse.

4.2 Bankenes bruk av regnskapsinformasjon

Denne delen kartlegger hvor viktig regnskapsinformasjon er for de ulike bankene. Vi ønsker å finne ut om regnskapskvalitet har noe betydning i kredittvurdering, hvilken regnskapsinformasjon som er viktig for bankene i kredittvurdering, hvordan bankene verdsetter eiendeler, om bankene jobber aktivt for å oppdage regnskapsmanipulasjon og om bankene savner noen regnskapsinformasjon som er viktig i kredittvurdering. I tillegg spør vi bankene om bruk av notene og hvilken betydning revisor har i kredittvurdering.

«Har regnskapskvalitet noe betydning i kredittvurdering?»

Samtlige av bankene svarer at regnskapskvalitet har stor betydning i kredittvurdering. Bankene gjør sine egne vurderinger, særlig om engangsposter. I tillegg sjekker bankene hvem revisoren eller regnskapsføreren er. Alle de 6 bankene nevner at revidert regnskap er mer troverdig og riktig.

En respondent svare at de opplever at kvaliteten i regnskapene er stor sett gode. Respondenten forklarer videre at å ha tillitt til kunder er viktig og de har tillitt til de regnskapstallene kunder presenterer. Men samtidig krever banken budsjett og likviditetsprognose for å vurdere regnskapsinformasjon. Er det store avviket mellom regnskapet, budsjett og prognose, så begynner banker å bli tvilende til regnskapskvaliteten. Banken forventer at revidert regnskap er riktig og troverdig og respondenten mener at store virksomheter produserer ofte regnskap med høykvalitet. Grunnen er at store virksomheter har nødvendig ressurs generelt.

Den minste banken forteller at regnskapskvalitet er avgjørende for om kunder får lån i det hele tatt. Dersom banken er i tvil angående kvaliteten på regnskapet, blir ikke noe kreditt hos dem. Respondenten sier at det tar langt tid før kunder får et svar når regnskapet er dårlig satt opp. Det er på grunn av banken bruker mye tid til å finne de relevante regnskapsinformasjonene som trenges i kredittvurdering ved å kontakte kunder flere ganger.

En av de største bankene sier at regnskapskvalitet er ulike mellom virksomheter. Kvaliteten er som regel god hos store bedrifter og når en ekstern revisor har bekreftet regnskapsinformasjonen.

«Hvordan vurderer/evaluerer banken kvaliteten av årsregnskap og hva gjør banken for å sikre pålitelige regnskapsinformasjon fra bedriftskunder?»

En respondent svarer at det er lite banken gjør når regnskapet er revidert og når alt fungerer greit og betjenes greit. Og det er lite de kan gjøre for å sikre kvaliteten av årsregnskapet bortsett fra å undersøke revisjonsberetning. Banken prøver å forstå hva som står i årsregnskapet. Finner de noen poster som de ikke forstår eller er i tvil, spør de kunder til å komme med mer forklaring. Og banken gjør egne vurderinger på noen poster, for eksempel eiendomsverdi, forventninger til tap på fordringer og avsetninger.

En annen bank svarer at de sammenligner årsregnskapet med budsjett, altså budsjett de hadde for tidligere regnskapsperiode. Hvordan ble det regnskapet? Hvis det kommer store avvik hvert år, stiller de generelle kritiske nysgjerrige spørsmål som hvorfor ble det et avvik. Da går

banken litt dypere for å vurdere årsregnskapet, for eksempel sjekker aldersfordeltliste på kunder og leverandører, ukurans på varelager osv.

Den minste banken forklarer at de evaluerer årsregnskapet ved å sjekke noter, historiske tall, presentasjonsnivå, alle de lovpålagte balanseposter og antall poster virksomheter setter opp. Evalueringen varierer fra virksomhet til virksomhet. De bruker mindre tid til eksisterende kunder for at banken skjønner de regnskapspostene fra før. Men når det gjelder en ny kunde så graver de ganske mye for å forstå både årsregnskapet og aktiviteten til kunden.

Samtlige av bankene bekrefter at når en ekstern revisor har bekreftet regnskapet så er det litt bankene gjør for å evaluere årsregnskapet. De har ganske høy tillitt til revisor.

«Krever banken mer omfattende finansielle rapporter enn årsregnskapet? Hvis ja, hva slags rapporter?»

4 av de 6 bankene svarer at de krever omfattende finansielle rapporter etter behov.

Delårsregnskap, styrenotater, budsjett, likviditetsbudsjett, prognoser, oversikt over varelager, kundefordringer og leverandørgjeld er noen av de rapportene som bankene krever etter behov. En av de bankene opplyser at krav til ulike rapporter varierer mellom kunder. For eksempel, når det gjelder byggelån, krever banken informasjon om prosjekteier, tidligere erfaring om lignende prosjekt og månedlig prosjektregnskap.

Den miste banken forteller at det er sjelden banken krever omfattende finansielle rapporter fra kunder. De finansielle informasjon banken trenger, innhenter de automatisk. Noen ganger krever banken kunde- eller leverandørreskontro eller andre relevante rapporter dersom det dukker opp noen problemer med engasjement.

«Har bruk av forskjellige regnskapsspråk effekt over kredittvurdering?»

Samtlige av bankene opplyses at bruk av forskjellige regnskapsspråk har ikke noe effekt over kredittvurdering. En av de bankene opplyser at uavhengig av regnskapsspråk skal banken ta egen vurdering på balanseposter. Bruke av forskjellige regnskapsspråk påvirker kredittvurderingsprosessen med ikke selve vurderingen.

«Sjekker banken om kunder har brukt samme regnskapsprinsipper over tid?»

Den minste banken svarer at de burde ha sjekket om kunder har brukt samme regnskapsprinsipper over tid, men de gjør ikke det. Resten av de bankene forteller at de

sjekker alltid om kunder har brukt samme regnskapsprinsipp over tid. Dette er en viktig faktor bankene tar hensyn til på grunn av variasjoner en virksomhet kan få i regnskapet.

«Hvordan håndterer banken endring i regnskapsspråk/ prinsipper?»

En av de største bankene sier at de går tilbake i tid og sjekker regnskapet og stiller spørsmål hvordan påvirker de endringene i regnskapet, hva betyr endringene for virksomheten og hva innebærer endringene. De prøver å forstå bakgrunnen for endring og effekten av endring i regnskapet.

Banksjef i den andre store banken nevner at dersom kunder har endret enten regnskapsprinsipp eller standard, sjekker de verdsettelse prosessen (hvilken tredjeperson har vært involvert i prosessen). I tillegg vurderer banken eiendelensverdi selv og sammenligner de mot de nye verdiene som er bokført. Dette er for å sikre at regnskapet ikke er overvurdert.

Den minste banken sier at de ikke gjør noen justeringer eller vurderinger selv om de vet at en virksomhet har gjort noen endringer i regnskapet. Dette er på grunn av kapasitet mangel. Videre nevner banken at de ofte gjør en enkel kredittvurdering som ikke er avhengig av regnskapet.

«Hvilke/n målemetode bruker banken for vurdering av eiendeler? Hvorfor er denne metoden valgt?»

Alle bankene forteller at de bruker markedsverdi når de skal vurdere eiendomsverdi. På andre eiendeler som varelager, fordringer og driftstilbehør bruker bankene bokførtverdi. Samtlige av bankene forteller at de vil bruke markedsverdi på de eiendelene som har observerbart markedspris, for å verdijusterte egenkapitalen. De mener at bokførtverdi er for lavt på noen poster som anleggsmidler og for høy på noen poster som omløpsmidler. For eksempel forteller 3 av de store bankene at de justerer ned varelager som inneholder mye gammelt. Regnskapsposter som bankene ser som usikre, blir de alltid justert ned for at bankene forteller at usikre poster er vanskelig å omsette når virksomhet går konkurs. Et eksempel er goodwill.

Den minste banken justerer kun regnskapspostene som er knyttet som sikkerhet for et lån. Banken forteller at de har små kunder og de har enkelt kredittvurdering som er basert på lokal kjennskap til kunder.

«Hvordan håndtere banken bokført verdi av immaterielle ressurser? Gjør banken justering for slike poster?»

En av de største bankene svarer at immaterielle eiendeler post i regnskapet er den posten som er vanskelig å håndtere på en standard måte. Etter nærmere samtale med kunder vurderer banken verdien. Men det er ikke alltid de klare å verdsette. I slike tilfeller ser de bort ifra.

De 3 andre bankene forteller at de ser bort ifra immaterielle eiendeler i veldig stor grad. Dette er på grunn av at det ofte er vanskelig å verdsette riktig disse ressursene og de er illikvide. Det hender at bankene stiller mye høyere egenkapitalkrav til utviklingsselskaper som har en stor verdi av immaterielle ressurser. Videre forklarte en bank at jo mindre substans det er å hente i sikkerhet, jo mer krav stiller banken til egenkapital.

Den minste banken påpeker at de ikke verdsetter immaterielle eiendeler i sikkerhetssammenheng, heller ikke aksjer i datterselskaper (ikke børs noterte aksjer). Vurderingen er ut ifra konkurrisiko. Bankene mener at immaterielle ressurser ofte har null i verdi når selskapet går konkurs..

En annen bank sier at de stiller alltid spørsmål om de er utviklingskostnader, goodwill eller andre immaterielle eiendeler. Bankene tester alltid om de immaterielle eiendelene overstiger egenkapitalen. Dersom en virksomhet har et positivt resultat, er det ikke noe grunn til å justere bokførtverdi av denne posten. Men dersom virksomheten har drevet med underskudd i flere år, kan de begynne å vurdere om de bokførte verdiene er egentlig reelle.

«Hvilke eiendeler er vanskelig å verdsette og hvordan tar banken hensyn til det?»

Samtlige av bankene nevner at immaterielle eiendeler er vanskelig å verdsette. 4 av de 6 bankene ser bort ifra denne posten. En bank nevner at de vurderer og verdsetter ut ifra konkurrisiko. På de andre eiendelene som varelager og driftsløser bruker bankene noen sjablonger eller bokført verdi.

En annen bank nevner i tillegg til immaterielle eiendeler, er varer i arbeid, prosjekter i arbeid, fordringer (spesielt i konsernregnskap) vanskelig å verdsette. Bankene trenger mer detaljer informasjon fra en virksomhet dersom de skal verdsette slike poster (det kan hende at bankene ber om ekspert hjelp).

«Hvordan håndterer bankene andre spesielle poster i regnskapet, eksempelvis estimater, nedskrivninger, engangshendelser osv? Gjør bankene justering (egne vurdering) for slike poster?»

Vi har fått nesten like svar på dette spørsmålet. En av de største bankene forteller at de prøver å forstå de ulike postene først og ser de nærmere om det ligger engangshendelser.

Engangshendelser (både positive og negative) justeres av banken. Banken bruker alltid vanlig resultat uten engangshendelser. Banken forklarer at regnskapet er tilbakeblikk på hva som er. Da er det viktig for banken at regnskapet ikke er forstyret av spesielle poster.

En annen bank forteller nesten det samme. Dersom de ser at en virksomhet har solgt unna noe og har fått en ekstraordinær inntekt, prøver de å flytte den til en ekstraordinær inntekt slik at de får frem et mer normalisert resultat.

Den minste banken har ikke svart på spørsmålet.

«Hvor viktig er noter for banken? Hvilke noter vektlegger banken?»

Alle bankene svarer at de bruker noter, men det varierer av virksomhetens størrelse og kompleksitet. Som regel er store virksomheter flinkere til å bruke noter. De mener at det er mange poster i noter som ikke er viktig. 3 av de største bankene nevner at noter er veldig opplysende på en del poster, særlig ved store investeringer (for eksempel eiendom). Noter til konsernregnskapet er veldig interessant, fordi i notene beskrives mellomværende fordringer. En respondent forteller at jo bedre noter, jo mer kan banken kredittvurdere en låntaker uten å involvere dem. De mener at gode noter gir som regel færre spørsmål.

Den minste banken påpeker at dersom notene er gode og informative, så er resten av regnskapet også ordentlig.

«Hvordan jobber banken for å oppdage regnskapsmanipulasjon? Hvilke nøkkeltall mener banken er mest utsatt for regnskapsmanipulasjon? Hvorfor?»

Spørsmålet om hvordan banken jobber for å oppdage regnskapsmanipulasjon svarer alle respondentene at de ikke har noen bevisst strategi. Det er i stor grad opp til den enkelte rådgiver å oppdage regnskapsmanipulasjon. Bankene stoler mer på revidert regnskap og det er lite banken gjøre for å oppdage manipulasjon i slike tilfeller.

Tre av de respondentene svarer at de prøver å forstå om det er logisk sammenheng mellom resultatet og virksomhetens aktivitet. De stiller spørsmål eksempelvis hvis varelager er veldig stort. Hvorfor er det det, hva består av varelageret, er det noe som blir solgt, kan banken legge til grunn at varelageret har den verdien som er bokført? osv.

En annen respondent svarer at de ikke har stort fokus i det daglige arbeid å lete etter manipulasjon. Respondenten forteller at de pleier å si at et godt resultat er som regel enda bedre, og et dårlig resultat er enda svakere. Respondenten forteller videre at hvis en

virksomhet har et bra resultat, så har den virksomheten en tendens til å lete etter de ekstra kostnadene for å betale mindre skatt og for at de ikke skal se bedre ut enn det de trenger. Men de som har dårlig resultat, er de gjerne mer optimistiske i alle vurderingene. Banken er mer nysgjerrig for å sjekke regnskapet til de kundene som har dårlig eller null resultat, for det er som regel resultatene litt svakere enn virkeligheten.

Den minste banken påpeker at banken ikke har en standard prosedyre på det. Det handler om å lese regnskapet og forstå det og det blir opptil den enkelte rådgiverens evne og nysgjerrighet å oppdage regnskapsmanipulasjon.

Flere av de bankene svarer at det er lettere å manipulere regnskapsposter som krever skjønnsmessige vurderinger som varelager, tap på kundefordringer og prosjektregnskap. De mener at det er flere andre poster som er lett å manipulere også, men disse tre postene er mer utsatte basert på erfaring.

«Kontakter banken revisor i forbindelse med kredittvurdering?»

Nesten alle respondentene forteller at de sjeldent kontakter revisor i forbindelse med kredittvurdering. En respondent svarer at det kan hende at de kontakter revisor, men det er ikke ofte. Eksempelvis kontakter banken revisor i det tilfellet hvor verdien av varelageret er en vesentlig del av eiendelen. De ber da revisor å komme med en ekstra vurdering. En annen respondent påpeker at det ikke er behov for å kontakte revisor, for at de ikke vil gi noen relevant informasjon om kunden. De vil at banken skal ta direkte kontakt med kunden.

Banksjef i en av de største bankene forteller at det ikke er revisors sin jobb å fortelle at kunden er bra. Hvis en kunde kommer med en revisor, blir banken nesten mer skeptisk.

Banksjef i den andre store banken nevner at de kontakter revisor sjelden. Men noen ganger kan det være hensiktsmessig å kontakte revisor. Respondenten mener at revisor sitter med en kompetanse som kunden kanskje ikke nødvendigvis har selv. Og da kan dialogen gå lettere med å snakke med en revisor direkte som har gjort vurderingen. Men det er ikke så ofte det er et behov.

«Er det noe finansiell informasjon banken savner fra bedriftskunder? Hvilken tilleggsinformasjon?»

Alle bankene unntatt en svarer at de savner de informasjonene som ikke er synlige i noter. Eksempel likviditetsbudsjett, oppdatert regnskapsinformasjon (løpende målinger), prognoser og delårsregnskap. Dette er for å se hvordan regnskapet kommer til å se ut i fremtiden. I

tillegg er de finansielle informasjon en stor del av kredittvurderingsprosess. Respondentene forteller at de ønsker å få mest mulig informasjon om alt. Eiere, ledelse, konkurrenter, marked, hvor kunden mener de er i det markedet, nye produkter og mye mer. Hvor mye informasjon bankene får er styrt av kundens størrelse. kunder som har mindre lån, kommer med mindre informasjon, for bankene krever lite informasjon og de buker lite tid i mindre engasjementer.

4.3 Bruk av regnskapsmessige nøkkeltall i kredittvurdering

Denne delen kartlegger bankers bruke av nøkkeltall i kredittvurdering. De tradisjonelle nøkkeltall er diskutert i teoridelen. Vi ønsker å finne ut de regnskapsmessige nøkkeltallene bankene bruker og grunnen til bankenes valg. I tillegg ønsker vi å finne ut om bruk av nøkkeltall har endret seg over tid. Videre spør vi om bankene ønsker å erstatte de nøkkeltallene de bruker i dag med alternative nøkkeltall som kan vurdere virksomhetens økonomisituasjon bedre. På slutten stiller vi spørsmål om betydning av kundes adferd i kredittvurdering og om det er andre faktorer som påvirker valg av nøkkeltall som inngår i kredittvurdering.

«Hvordan definerer banken finansielle nøkkeltall?»

På dette spørsmålet kommer ingen bank med egne definisjoner. En av de største bankene svarer at de bruker standard nøkkeltall og at de ikke har egen definisjon. En annen bank svarer at i en av dere modellene som beregner PD «probability of default», inngår finansielle nøkkeltall som analyserer inntjening, likviditet og soliditet i tillegg til andre interne variabler som mislighold, tap, kontantstrømsanalyse osv.

Den minste banken svarer at de ikke har noen faste definisjoner på det. Banken innhenter de nøkkeltallene som brukes i kredittvurdering fra Biznode (et eksternt kredittvurderingsselskap). I de modellene de bruker inngår det ulike nøkkeltall og respondenten svarer at banken ikke setter noe krav i rutinene på at de skal kommentere eller håndtere de nøkkeltallene på annen måte.

Tre andre bankene sier at de bruker egne scoringsmodeller som er godkjent av finanstilsynet. Og det er ulike finansielle nøkkeltall som inngår i de modellene som har standard definisjon.

«Hvilke finansielle nøkkeltall bruker banken mest i kredittvurdering?»

Banksjef i en av de største bankene påpeker at banken bruker mange ulike nøkkeltall i deres analyseverktøy som legger seg som bakgrunn for en scoring. Analysen gir banken en

automatisk scoring basert på historisk regnskap. Etter det benytter banken manuelle kvalitative vurderinger, det vil si at banken ser på enkelte nøkkeltall ut ifra bransje og størrelse på engasjement. Banken er opptatt av gjeld/EBITDA, soliditet i beløp og prosent og kontantstrøm. EBITDA måler hvor mye en virksomhet sitter med av gjeld mot egenkapital. Soliditet måles ved bruk av verdijustert egenkapital.

En annen respondent forteller at de bruker egenkapital som soliditetsmål. Egenkapital andel er et viktig nøkkeltall for banken, både i prosent og krone. I tillegg bruker banken EBITDA, rentedekningsgrad, gjeld i forhold til EBITDA, arbeidskapital, LTV (belåningsgrad) og likviditetsgrad. Modellene de bruker er differensiert basert på bransje og størrelse. Banken benytter for eksempel egen modell på eiendomsbransje og nøkkeltall LTV er viktig i denne modellen. Høy belåningsgrad betyr høy risiko. Banken bruker likviditetsgrad 2 (acid ratio) og arbeidskapital i virksomheter som har en stor del av omløpsmidler. For andre bransjer er det andre variabler som spiller inn. Men uansett bransje krever banken et minimum egenkapitalandel før de gir et lån. Kravet er avhengig av bransje, men den ligger mellom 10-25%.

I tillegg til de nøkkeltallene som er nevnt ovenfor forteller en annen bank at de bruker likviditetsreserve (tilgjengelig likvide midler i forhold til salgsinntekter). Respondenten nevner at likviditet 1 og 2 inngår i deres modell, men de er mest opptatt av kontantstrømmen (betalingsevne) og sikkerheten. Det er viktig for banken å vite om kunder har for eksempel solide leieinntekter, eller om de har solide diversifiserte kundebase. Grunnen til at de fokuserer på slike analyser er at banken er mer nysgjerrig om fremtidens inntjening enn historisk tall.

En av de største bankene nevner at de bruker 11 nøkkeltall i deres scoringsmodell. 6 av de nøkkeltallene er finansielle nøkkeltall og resten er ikke-finansielle nøkkeltall. Informasjon om finansielle nøkkeltall hentes fra regnskapet. Banken måler inntjening ved bruk av gjeldsbetjeningsevne (kontantstrøm fra drift/sum gjeld), negative driftsresultat over tid (positive resultat for siste 3 år gir høy score), negative årsresultat over tid. Soliditet måles ved bruk av egenkapitalandelen og likviditet måles ved bruk av likviditetsgrad 3 (full score oppnås ved resultat på 0,6) og kassekredittrekk. Banken bruker disse 5 ikke-finansielle nøkkeltall; virksomhetens anmerkninger, nøkkelpersonanmerkninger, revisoranmerkning, for seint levert regnskap og virksomhetens alder. Videre påpeker banken at lav kapitalbinding og mulighet for lav margin oppnås når gjelda er lavere enn 5 ganger kontantstrøm fra drift, positive resultat over tid, minst 25% egenkapital (alle bransjer behandles likt), likvide midler

utgjør minst 60% av kortsiktig gjeld og kassekreditten er trukket opp med mindre enn 60%.
krav fra de ikke-finansielle nøkkeltall er at virksomheten ikke har noe anmerkning og at den er etablert for minst 10 år siden.

Bank	Lønnsomhet	Soliditet	Likviditet	Markedsbasert
Bank 1	EBITDA	Egenkapitalandelen	-	-
Bank 2	EBITDA, rentedekningsgrad, gjeldsdekningsgrad	Egenkapitalandelen	Likviditetsgrad 2 arbeidskapital	LTV
Bank 3	EBITDA, gjeldsdekningsgrad	Egenkapitalandelen	Likviditetsgrad 2	LTV
Bank 4	EBITDA, gjeldsdekningsgrad, negative resultat over tid	Egenkapitalandelen	Likviditetsreserve kassekredittrekk	LTV
Bank 5	EBITDA, gjeldsdekningsgrad	Egenkapitalandelen	Likviditetsgrad 2 arbeidskapital	LTV
Bank 6	EBITDA, Kontantstrøm fra drift/gjeld, negative driftsresultat/ årsresultat over tid overtid	Egenkapitalandelen	Likviditetsgrad 3 kassekredittrekk	-

Tabell 2 - oppsummering av finansielle nøkkeltall bankene bruker i kredittvurdering

«Hvilke langsiktige og kortsiktige nøkkeltall bruker banken?»

På kortsikt brukes mest rentedekningsgrad og EBITDA av en bank. To av de største bankene svarer at de bruker EBITDA og LTV i et langsiktiglån. LTV brukes i et langsiktiglån på eiendom. Og EBITDA brukes for å vurdere gjeldsbetalingsevne på langsiktiglån. Resten svarer at de ikke vet om de nøkkeltallene brukes ulikt.

«Hvordan velges de nøkkeltallene som skal inngå i kredittvurdering?»

Basert på uendelig mange års erfaring og bransjestandarder svarer banksjefen i en av de største bankene. En annen banksjef forteller at nøkkeltallene som inngår i kredittvurdering velges ut ifra to ting. I modellene er det valgt ut ifra statistikk (de nøkkeltallene som predikerer og treffer best). Når det gjelder vurdering av regnskapet så er de tradisjonelle nøkkeltallene som predikerer best og disse nøkkeltallene er valgt gjennom erfaring.

Vi har ikke fått et klart svar fra de andre bankene på dette spørsmålet.

«Hvorfor velger bankene disse nøkkeltallene? Hvilke faktorer er det som bestemmer valg av nøkkeltall (regnskapsspråk, bransje, størrelse eller børsnoterte)?»

Samtlige av bankene forteller at bransje og størrelse påvirker valg av nøkkeltall som inngår i de kredittvurderingsmodellene. For eksempel nøkkeltall LTV brukes på eiendomsvirksomheter. I slike virksomheter er ikke netto rentebærendegjeld og EBITDA så viktig. Fordi disse virksomhetene har samme kontantstrøm mer eller mindre over tid. Mens et driftsselskap som stålbransje har mest sannsynlig et svingende kontantstrøm. Det blir mer interessant å følge netto rentebærende gjeld og EBITDA i slike bransjer påpeker en av de største bankene..

«Vektlegger bankene noen av nøkkeltallene over andre? hvorfor?»

Nesten alle svarer ja på dette spørsmålet. Avhengig av bransje og engasjement størrelse varierer bankenes vektlegging av de ulike nøkkeltallene. Uansett bransje og størrelse bruker alle de store bankene kontantstrøm, EBITDA og justert egenkapital.

Når det gjelder spørsmålet hvorfor, kommer ikke noe tydelig svar fra de bankene. En respondent forteller at det ikke er alle bankansatte som vet hvordan og hvorfor de nøkkeltall som inngår i kredittvurdering modeller er valgt. Og respondenten vet ikke årsaken til valg av de nøkkeltallene. For de modellene skal være business kritiske.

«Er de nøkkeltallene banker bruker gode? Har de noen svakheter?»

Ja, de er valgt basert på erfaring og vi mener de er gode svarer en respondent. En annen respondent forteller at de modellene banken bruker står seg ganske bra både i oppgangstider og nedgangstider. Videre nevner respondenten at banken gjør justering på de nøkkeltallene som inngår i de forskjellige modellene basert på bransje og størrelse selv om det ikke er så ofte.

Den minste banken påpeker at de ikke bruker nøkkeltall så mye. Det som er viktig for banken er at de har kjennskap til kunden. Respondenten konkluderer at kjennskap til kunden er viktigere enn bruk av nøkkeltall.

En annen respondent sier at problemet med de nøkkeltallene banken anvender er at mange av de kommer for seint på grunn av regnskapet kommer for seint. Nøkkeltallene er gode dersom de klarer å fortelle noe om fremtidig likviditet/kontantstrøm slik at banken har mulighet til å stoppe utlån før det er for seint svarer respondenten.

Banksjef i en av de store bankene forteller at de nøkkeltalene banken bruker er gode. Samtidig er det ikke lett å benytte kun nøkkeltall til å kredittvurdere en kunde. Fordi de nøkkeltallene sier ikke alt om en kunde. Kredittvurdering er en totalvurdering som inneholder flere elementer hvor økonomi er et element. Respondenten forteller videre at størst grunn til tap er at man ikke ser tidsnok når det begynner å gå nedover og ved bruk av kun nøkkeltall kan man ikke se nedgangen.

«Har bruken av nøkkeltall endret seg over tid? Hvis ja, Hvorfor?»

Alle de bankene unntatt fra en svarer at bruken av nøkkeltall ikke har endret seg over tid. Nei egentlig ikke er svaret til en respondent. Det som har endret over tid er at banken bruker mye mer modeller og de modellen har blitt mer og mer automatisert.

En annen bank svarer at bruk av nøkkeltall har ikke endret seg over tid. Banken har brukt mer eller mindre samme nøkkeltall de siste 30 år.

En av de store bankene forteller at bankens bruk av nøkkeltall har endret seg i de siste årene. Det har vært noe justering av nøkkeltall på noen modeller. Respondenten forteller videre at endring av nøkkeltall som inngår i de ulike modellen er krevende og tar så lang tid. For det skal testes flere ganger og de må bli godkjent av finanstilsynet før banken begynner å benytte de.

«Ønsker banken å erstatte noen av de nøkkeltallene med andre nøkkeltall? Hvis ja, hvorfor?»

To av de store bankene og den minste banken, ønsker ikke å endre de nøkkeltallene som inngår i de ulike modellene de bruker. De vil gjerne ha mer forståelse av bransje og de regnskapstallene kunder presenterer. Det er for å forstå hva banken skal finansiere.

En av de største bankene forteller at de er i ferd med å bygge nye modeller. Det er for tidlig for banken å si noe om de nøkkeltallene som inngår i de nye modellene, men respondenten sier at det kan resultere i at det kommer inn nye nøkkeltall som predikerer mislighold sannsynligheten bedre.

En respondent svarer at det er vanskelig å svare på dette spørsmålet om erstatning av nøkkeltall, for området er ukjent for respondenten. Respondenten tror at banken arbeider med å utvikle nye modeller. Men det blir ikke endring på nøkkeltall som inngår i de modellene, men det kan være endring på vektning.

En annen bank nevner at det er fint å lage egne nøkkeltall, men de må være basert på noe som er målbart. De mener at det ikke er lett å utvikle standard individuelt nøkkeltall og kundens oppsett i regnskapet (hvordan det rapporteres) har påvirkning på utvikling av nye nøkkeltall.

Lager banken nøkkeltallene direkte fra regnskapet som en del av kredittvurderingen?

Gjør banker noen justeringer med balansepostene før kredittvurdering?

Tre av de største bankene benytter i utgangspunkt bokført verdi for å lage finansielle nøkkeltall. Men så gjør bankene en manuell vurdering på noen poster som eiendom, immaterielle eiendeler, kundefordringer og varelager for å korrigere bokførte verdi i etterkant. Grunnen er at regnskapet ikke viser riktig verdi av slike poster.

En annen bank svarer at de benytter regnskapet for å lage nøkkeltall på mindre kunder. Banken leser revidert regnskap rett inn i en modell, så lager den de nøkkeltallene. Men på de store kundene gjør banken noe justering på balanseposter før de går inn i de modellene. Eksempel på balanseposter som justeres er eiendom (hvor banken bruker virkelig verdi eller takst) og ekstraordinære inntekter eller kostnader som kan gi et bedre eller dårligere resultat. Banken prøver å bruke normalisert driftsresultat i kredittvurdering.

Den siste banken forteller at de benytter eksternt kredittvurderingsselskap for å innhente de nøkkeltallene som anvendes i kredittvurdering og banken gjør ikke noen justeringer på noen av de nøkkeltallene. Banken justerer kun de eiendelene som brukes som sikkerhet for lån i etterkant. Banken bruker ikke de nøkkeltallene direkte i kredittvurdering, de benytter mye subjektive vurderinger.

En annen bank sier at i normal sett bruker banken justert regnskap dersom de klarer å hente markedsverdi av de eiendelene som står i balansen for å lage nøkkeltall. Men dersom banken ikke klarer å hente verken markedsverdi eller virkeligverdi, benytter banken bokført verdier som er justert.

«Hvilke av de balansepostene er mindre informative for banken?»

Flere av de bankene forteller at immaterielle eiendeler, annen kortsiktig gjeld og andre fordringer er de balansepostene som er mindre informative. Disse postene sier ikke så mye med mindre det finnes gode noter. De påpeker at disse postene kunne ha vært utvidet godt i notekravet. For de postene kan variere mye fra år til år og de trenger alltid ekstra forklaring. Det er sjelden at man finner gode noter på slike poster og bankene krever en god forklaring

for å forstå hva som ligger bak de tallene. Slike poster kan ha store betydning i den totale balansen i noen bransjer. Bankene er da avhengig av at kunder kommer med gode noter.

«Endrer banken kravene til nøkkeltall etter bransje eller virksomhetens størrelse? Hvorfor?»

Samtlige av bankene svarer ja til dette spørsmålet. Grunnen er at risikobildet ikke er likt i alle bransjer. Hver bransje har forskjellige utfordringer. En bank oppgir at de har egne modeller for eiendom og borettslag. For at borettslag er satt opp for å ikke gå med overskudd og de blir straffet hvis banken bruker de ordinære modellen som krever god inntjening og avkastning.

«Hvordan evaluere banken fremtidig kontantstrøm i kredittvurdering?»

De fleste banker oppfatter evaluering av fremtidig kontantstrøm som et veldig utfordrende tema for at ratingen er basert på historisk tall, men tilbakebetaling av lån er avhengig av fremtidige kontantstrøm. Alle de bankene er opptatt av fremtidig kontantstrøm i kredittvurderingsprosess. En bank forteller at de ber kunder å lage en prognose. Men det er ikke alle kunder som klarer det. Da prøver banken selv å fremskrive, men det er ikke alltid lett. De mener at det er lettere å lage kontantstrøm på noen bransjer som eiendomsselskaper enn ander.

Den minste banken forteller at de lager budsjetter og prognoser før de sender regnskapet til analyse. Banken er opptatt av betjeningsevne fremover i tid og hvor mye renteøkning kan en låntaker tåle uten at det går galt. Banken har mange småkunder som ikke har mulighet eller kompetanse til å lage fremtidig kontantstrøm. Av den grunnen lager banken selv fremtidig kontantstrøm ut ifra budsjett, regnskap, type bransje og de informasjonen de får fra kunder.

En annen respondent foreteller at dersom kunder ikke klarer å komme med fremtidige kontantstrøm, lager banken prognose ved å legge til grunn foregående år. Er det en eiendomskunde, har de mest sannsynlig samme leieinntekt hvert år, kanskje noe indeksjustering. Banken vet sånn cirka de lånekostnadene. Da er det lettere for banken å estimere fremtidig kontantstrøm bedre enn kunden. Men på en detalj handel kunde er det veldig vanskelig å estimere. Det er en del faktorer banken må ta hensyn til. En trenger å vite om omsetning kommer til å gå opp eller ned. Banken ønsker at kunden kommer med mer informasjon som budsjett og prognose før de begynner å estimere fremtidig kontantstrøm. Respondenten påpeker at banken har en referanse grunnlag (sammenligne med andre kunder som er i samme bransje og størrelse).

To av de andre bankene svarer nesten det samme. Bankene tar i utgangspunkt i det som har vært. I tillegg spør de kunder hva de har budsjettert i fremover. Alt informasjon de får fra kunder og med den bransjekunnskapen banken har, prøver de å estimere fremtidig kontantstrøm.

«Hvilken vekt legger banken kundens adferd i risikovurdering?»

I alle de bankene er kundens adferd en del av kredittvurderingsprosess. Bankene vektet kunde adferd en stor vekt i risikovurdering. Banksjef i en av de store bankene sier at intern risiko er den risiko som vurderer om kundens adferd. Banken er opptatt av hvordan det fungerer med eiere, ledelse, styret og selskapsstyring.

En annen banksjef forteller at banken følger med kundens betalingsrutine. Betaler kunden på etterskudd, har den lemfeldig forhold til å overtrekke kontoen, betaler kunden kredittkort regning for seint? Det er noen adferd som trekker fryktelig ned i vurderinger, som for sent betaling av lån.

Den minste banken påpeker at de legger mye vekt på kundes adferd. Banken vil kjenne kunden og vil forstå hvem de er. Kjennskap og tillitt til en kunde vektes høyt av banken.

En annen bank nevner at det er viktig for banken å vite om eierne, ansatte i virksomheten, aksjonærene og styret. Så menneskene og historikken bak er veldig viktig for banken. Banken opplyser at virksomheter som har dårlig regnskap kan få høy tillit hos banken på grunn av de folkene som står bak (de som styrer virksomheten). Slike vurderinger går mye på erfaring, altså kjennskap og historisk renommé.

En annen bank forteller nesten det samme. Kunde adferd er viktig for banken. Eiere og historie de har er kjempeviktig for kredittvurdering. Har en kunde en historikk med konkurs, sier banken nei til å være kunde hos dem.

«Er det andre faktorer som legges til grunn ved kredittvurdering?»

En bank nevner at banken har sin egen policy og strategi med hvem de skal være og finansiere. Andre faktorer de nevner er konsernforhold. Banken vil se resten av selskapsstrukturen. En annen bank forteller at banken er veldig opptatt av eiere og ledelse og hvilken posisjon de har eller kan ta i et marked. Banken ser om de er avhengig av en kunde eller en leverandør.

Fire av de andre bankene har ikke andre faktorer som går inn i kredittvurdering enn det som er nevnt ovenfor.

4.4 Kredittrisikomodeller og covenantskrav

I dette delkapittelet skal vi gjøre rede for funn tilknyttet delen av intervjuene som omhandler kredittrisikomodeller og covenantskrav. Vi undersøker hvordan banken risiko vurderer sine kunder og hvilke modeller og nøkkeltall som benyttes. Videre ser vi på hva bankene benytter som covenantskrav, grunnlaget og vurderingene banken gjør for valg av covenants. Før vi avslutningsvis spør bankene om konsekvensene ved brudd på covenants.

«Hvordan risiko vurderer banken bedriftskunder utifra regnskapinformasjon?»

De fem store bankene har egne risikomodeller som benyttes, enten egen for risiko eller som en del av en større modell. Den lille banken benytter seg i større grad av egne analyser regnskapsinformasjon hentet fra proff og Brønnøysund, samt noe bruk av programmet «Wiznote». En av bankene tydeliggjør at det er yield/avkastningskravet som er avgjørende her, mens en annen stor påpeker at det benyttes for å få en viss fremtidsutsikt for bedriften.

«Hvilke kredittrisikomodeller bruker banken?»

Bankene gir ikke ut noe spesifikt navn på modellene de benytter seg av, men fem av bankene svarer at de benytter seg av interne modeller utviklet av banken. Noen av bankene har egen modell for risiko, andre har det som en integrert del av en større helhetlig modell som gir output på alle faktorer de prioriterer. Den siste banken har ingen egen modell for risiko, men sier de benytter seg av regnskapsinformasjon sammen med informasjon fra kunde gjennom dialog for et helhetsinntrykk.

«Hvilke nøkkeltall bruker banken i modellen/e?»

Den minste banken svarer egenkapital og likviditet. En av de store viser til yield/avkastningskrav som det mest avgjørende her opp mot driftskostnader. Tre av de store bankene oppgir ikke egne nøkkeltall for risikovurdering da det er de samme tallene som brukes i deres modell helhetlig. Den ene banken tydeliggjør at inntjening, soliditet og likviditetslementer er de viktigste elementene ved risiko vurdering og tydeliggjør at de interne variablene som betalingsanmerkninger, revisoranmerkninger og misligholdselementer ofte er det som predikerer risiko best.

Annet enn det er fem av bankene tydelig på at det vil variere hva og hvordan de vurderer avhengig av bransje, da det er store forskjeller på hvilke nøkkeltall som er avgjørende og hva som er forventede verdier på de for en eiendoms bedrift kontra en næringsbedrift som flere av bankene bruker som eksempel.

«Hvordan evaluerer banken de nøkkeltallene»

Her svarer samtlige av de store banker relativt likt. Nøkkeltallene prosesseres i modellene som gir en egen score for risiko og en egen total score. Deretter vurderes dette opp mot forventede verdier basert på marked, størrelse og bransje. To av bankene nevner at de har egen modell for vurdering av eiendomsbedrifter blant annet. Tre av bankene poengterer at nøkkeltallene i seg selv ikke alltid evalueres separat, men at de gjennom modellene bidrar til endelig score eller egen risiko score.

«Krever banken løpende regnskapsinformasjon fra kunder? Hvordan henter banken informasjonen?»

Her svarer alle ja, da de tydeliggjør at det å kun få årsregnskapet i seg selv sjelden eller aldri er nok til å gjøre en helhetlig vurdering, noe avhengig av bransje og størrelse ettersom det preger risikoen, men samtlige ønsker oppdatert og løpende informasjon som delårsregnskaper og budsjetter (i varierende grad) i mer eller mindre alle saker. To av bankene er tydelig på at det er størrelsen av engasjementet som påvirker i størst grad hvor mye ekstra informasjon de krever utenom årsregnskapet. Den ene banken sier at ikke alle mindre bedrifter klarer å lage gode budsjetter og prognoser og i de sakene er det dermed ikke noe poeng å be om mye ekstra informasjon.

Alle bankene henter denne informasjonen direkte fra kundene, det er altså opp til kundene å produsere og levere informasjonen.

«Hvilke finansielle nøkkeltall bruker banken som covenantskrav? Hvordan evalueres de?»

Flere av bankene svarer at det evalueres opp mot bransje og størrelse på bedriften hva som blir benyttet som covenantskrav, men at det blir gjort konkrete vurderinger for hver sak tilpasset den enkelte kunde.

Finansielle covenantskrav	Brukes
Egenkapitalandel	6 av 6
Minimum kontantbeholdning	4 av 6
Netto rentebærende gjeld/EBITDA	5 av 6
Loan to value	1 av 6
Borrowing base	1 av 6

Tabell 3 - Finansielle covenantskrav

«Hvilke ikke-finansielle nøkkeltall bruker banken som covenantskrav? Hvordan evalueres de?»

Ikke-finansielle covenantskrav	Brukes
Utbytte klausuler	6 av 6
Eierendringer	6 av 6
Salg av aktiva	1 av 6
Begrensninger for nye investeringer (bank må godkjenne)	1 av 6
Begrensninger for ny gjeld (bank må godkjenne)	1 av 6

Tabell 4 - Ikke-finansielle covenantskrav

Igjen svarer de fleste at det evalueres basert på bransje og størrelse av bedriften og at det blir gjort konkrete vurderinger sak for sak tilpasset den enkelte bedrift.

«Bruker banken samme lånevilkår ved kortsiktige og langsiktige lån? Hvorfor?»

Tre av bankene sier at det i utgangspunktet ikke er store variasjoner på det, men at det alltid vil kunne variere noe, men at det ikke preger vilkårene i noen stor grad. De tre andre er opptatt av å presisere at det ikke nødvendigvis er om det er langsiktige eller kortsiktige lån som er avgjørende for lånevilkårene i seg selv, men at det vurderes fra sak til sak og tilpasses spisset mot den enkelte kunde.

To av bankene er tydelig på at grunnlaget for at det ikke er store variasjoner kommer av at kreditten blir ofte ansett som langsiktig av dem uansett selv om de gis på korte løpetider. En av bankene presiserer at det sjelden er avgjørende med lengden på det enkelte lånet ettersom de tilbyr flere produkter som forsikring og daglig bank til sine kunder og at det dermed blir en helhetlig vurdering for totalpakken/produktet de tilbyr den enkelte kunde.

«Endrer covenantskravene etter regnskapsspråk, bransje eller størrelse? hvis ja hvordan?»

Faktor	<i>Påvirker valg av covenant</i>
Bransje	5 av 6
Størrelse bedrift/engasjement	5 av 6
Regnskapsspråk	0 av 6
Lengde på engasjement	3 av 6

Tabell 5 - Påvirkning valg av covenant

Bankene påpeker at bransje og størrelse preger valg av covenants fordi viktigheten av ulike regnskapsposter varierer etter bransje, samtidig har størrelse av bedrift/engasjement stor påvirkning på risiko som igjen påvirker valg av covenants.

«Hva er konsekvensen av brudd på covenantskrav?»

Her svarer de fem store bankene at konsekvensen først og fremst er at kunden må i dialog med dem, dette tydeliggjør også tre banker tidligere at er hovedhensikten med covenantskravene, som en sier «å ha noe håndfast å slå i bordet med for å skape dialog og få informasjon rundt situasjonen».

De er opptatt av at brudd på covenant ikke nødvendigvis må være noe drastisk, men samtlige er opptatt av å få et inntrykk av hvordan kunden havnet i brudd og hvordan de håndterer og retter på det. Den ene banken tydeliggjør at de veldig sjelden ønsker å si opp engasjementet, men nevner at det kan være at de stiller krav til at eierne må ta over finansiering, mens en annen nevner at endring i prising ofte kan være en konsekvens.

Alle bankene sier også at i verste fall er konsekvensen at de sier opp engasjementet, men at de alltid ser etter veier utenom dette.

4.5 Svakheter ved bruk av tradisjonelle nøkkeltall og vurdering av å bruke alternative nøkkeltall

I dette delkapittelet gjør vi rede for funnene fra intervjuene rundt temaet svakheter ved tradisjonelle nøkkeltall og bankens vurderinger av alternative nøkkeltall. Vi ser først på om banken har kritikk til bruken av tradisjonelle nøkkeltall og hvordan de vurderer egenkapitalandel, likviditet og lønnsomhet. Avslutningsvis gjør vi rede for bankens svar rundt sin kjennskap til alternative nøkkeltall og om de vurderer eller har endret bruken av tradisjonelle nøkkeltall.

«Har banken noen kritikk til bruk av tradisjonelle nøkkeltall? Hvorfor?»

Ingen av bankene har konkret kritikk mot bruken av nøkkeltall. Den ene banken nevner at problemet er at tallene kommer for sent, som sørger for at feilen kan være gjort før den

plukkes opp i nøkkeltallene. En annen påpeker at nøkkeltallene er tilbakeskuende tall og at det de er ute etter er å se fremover og med bakgrunn i dette påpeker hvor viktig det er at man bruker nøkkeltallene riktig for å få et fremtidsperspektiv og ikke låser seg i hvordan situasjonen var.

Flere av bankene nevner at de ikke har noen spesiell kritikk rettet mot bruken av nøkkeltallene da de har levert gode resultater for banken over en rekke år når det kommer til tilbakebetaling av lån.

«Hadde det vært mulig for banken å innvilge lån ved bruk av kun tradisjonelle nøkkeltall? Hvis nei, hvorfor?»

Samtlige banker sier nei til at de kan innvilge lån ved bruk av kun tradisjonelle nøkkeltall. En bank har riktignok begynt å teste det på mindre kunder og en annen sier de antagelig vil kunne gjøre det på privat markedet i fremtiden.

Den største grunnen som samtlige banker nevner her er kjennskap til eiere og ledelse og at det er for viktig for dem til å kun basere seg på nøkkeltall, samtidig nevner flere banker bransje og marked som to sentrale faktorer nøkkeltall ikke gir noe informasjon om og at det må tilpasses etter dette.

«Hvordan hensyn tar banken til bruk av egenkapitalandelen? Setter banken minimum EK krav?»

Ingen av bankene opplyser om at de har et minimumskrav til EK, men en av bankene forteller at snittet ligger mellom 20-30 prosent. Alle er tydelig på at det gjøres konkrete vurderinger fra sak til sak og at det ikke er noen standard krav. Den ene banken tydeliggjør at de er mer opptatt av hva egenkapitalen består av og legger gjerne mer vekt på egenkapital i kr enn prosent, da det er såpass store forskjeller på bransje og hva som forventes av egenkapital.

En bank opplyser om at kunden vil få høyest mulig score på egenkapital i deres modell hvis de har en egenkapital prosent på 25 prosent eller høyere.

«Hvilke nøkkeltall bruker banken for å vurdere likviditet? Kritikk til bruk av likviditetsgrad 1 eller 2?»

Når det kommer til likviditetsgrad 1 og 2 opplyser tre av bankene at det er integrert i modellen de bruker, men at det tallet i seg selv ikke nødvendigvis vektet veldig sterkt, men heller en helhetsvurdering.

Nøkkeltall	Brukes
EBITDA	3 av 6
Likviditetsgrad 1	3 av 6
Likviditetsgrad 2	3 av 6
Likviditetsgrad 3	1 av 6
Kontantbeholdning	1 av 6

Tabell 6 - Nøkkeltall bruk for vurdering av likviditet

«Hvilke nøkkeltall bruker banken for å vurdere lønnsomhetsmål? Er det noen svakheter ved å bruke de nøkkeltallene?»

Nøkkeltall for lønnsomhetsmål	Brukes
Driftsresultat	6 av 6
Gjeldsbetjeningsevne	6 av 6
Form for gjennomsnitt EBITDA	5 av 6

Tabell 7 - Nøkkeltall bruk for vurdering av lønnsomhetsmål

De kommenterer ingen svakheter ved nøkkeltallene de bruker, annet enn bankene som nevner at det å bruke EBITDA uten tilpasninger kan gi feil resultat med hensyn til enkelt hendelser. Her forklarer den ene banken det godt ved at å bruke EBITDA for en kunde som for eksempel har solgt et datterselskap vil gi et feil inntrykk av deres EBITDA ettersom de ikke vil selge et datterselskap hvert år, og derfor tar de hensyn til enkelthendelser ved å se på historiske tall og gjennom dette regne seg frem til det de kaller en normalisert EBITDA. Hvilket er veldig likt det vi har vært innom i teori kapittelet kalt gjennomsnitt EBITDA.

«Vurderer banken til å justere eller endre de tradisjonelle nøkkeltallene med alternative nøkkeltall som tar hensyn til dagens regnskapsregler? Hvis ja/nei, hvorfor?»

Her svarer to av bankene at de er i en prosess med å oppdatere modellene sine, men at dette tar tid og er både ressurs og tidkrevende. Endringene i modellene vil jo komme av endringer i nøkkeltallene, men hva og hvordan dette endres har de ikke kunnskap om da det sitter analyse team og teknikere som arbeider på feltet.

Fire av bankene sier det ikke er noe de vurderer, men at det er naturlig at de kan komme endringer på sikt i takt med endringer i regnskapsregler og prinsipper.

«Har banken hørt om alternative nøkkeltall som gjennomsnitt EBITDA, finansielle eiendeler/rentebærende kortsiktig gjeld?»

Alternative nøkkeltall	Banker med kjennskap
Gjennomsnitt EBITDA	1 av 6
Normalisert EBITDA/EBITDA margin	5 av 6
Finansielle eiendeler/rentebærende kortsiktig gjeld	0 av 6

Tabell 8 - Bankenes kjennskap til alternative nøkkeltall

Kun en av bankene hadde tidligere hørt begrepet gjennomsnitt EBITDA, men det viste seg at fem av bankene benytter gjennomsnitt EBITDA eller en variant av dette.

De omtaler det ulikt, men EBITDA margin, normalisert EBITDA og korrigert EBITDA er begrep som nevnes. Det viser seg dermed at de fem store bankene benytter seg av en form for korrigert/tilpasset EBITDA.

4.6 Bærekraft

Denne delen av funn kapittelet gjør rede for funnene fra intervjuets del omhandlende bærekraft. Her er vi ute etter å finne svar på hvordan banker arbeider med bærekraft i kredittvurderingsprosessen og hvordan det vektles opp mot finansiell informasjon. Videre får vi svar på hvordan bankene vurderer bedriftenes bærekraftighet og hvilke tanker de gjør seg rundt taksonomien og den europeiske standarden for bærekraftsrapportering. Før vi avslutningsvis spør om bankens tilbud av grønne lån.

«Hvordan vektlegger dere bedrifters bærekraft i kredittvurderingsprosessen?»

Her svarer samtlige banker «mer og mer» og viser til at det har et økende fokus også i kreditt saker. Det er ulikt hvor langt bankene har kommet med implementeringen av bærekraft i kredittprosessen. Samtlige banker sier de vurderer kundens bærekraft i kredittprosessen, men hvor grundig det gjøres avhenger av størrelse da mindre bedrifter ikke er pålagt å rapportere på bærekraft og har lite kompetanse på området.

Det flere av bankene sier når det gjelder de mindre kundene er at de er opptatt av at de har et bevisst forhold til temaet og at de ser at det er noe de har fokus på.

Ingen av bankene kommer med en håndfast vektlegging opp mot andre faktorer, men tre av bankene opplyser at det er bransjer de ikke lenger investerer i eller gir kreditt til basert på at de er blant de mest klimafiendtlige bransjene. En annen bank kommer med et motargument

mot dette valget i form av at de heller ønsker å stille bærekrafts krav til mer utsatte bransjer for å lede de i riktig retning og heller påvirke på den måten enn å utelukke hele bransjer.

«Har dere modeller for vurdering av bedrifters bærekrafts score?»

Modell for vurdering av bærekrafts score	Brukes
Egenutviklet modell	5 av 6
ESG score modell (ikke egenutviklet)	1 av 6

Tabell 9 - Bankers bruk av modell for bærekrafts score

Flere av bankene påpeker igjen at det avhenger av størrelse på bedriften hvor mye som prosesseres gjennom, da banken i dette tilfellet nevner at mindre kunder blir dratt igjennom en light ESG modell, mens større bedrifter blir prosessert i en ERA(Enviromental Risk Assessment) modell. To av bankene nevner her at de benytter seg av modeller som gir en bærekraftscore på lik linje med modeller for risiko og at alle elementene inngår i den endelige helhetsvurderingen.

«Hvilke bærekraftstall eller faktorer vektlegger dere sterkest?»

Her svarer fem av bankene at det er en helhetsvurdering, men nevner de tre ESG elementene miljø, sosiale forhold og forretningsetikk uten å vekte de opp mot hverandre. En bank svarer her klima, natur og sosiale forhold og legger til taksonomien som noe vil bli prioritert.

«Opplever dere at dataen/tallene bedriftene utgir er korrekte/nøyaktige?»

Samtlige banker svarer at bedriften i svært liten eller ingen grad har håndfaste tall/data de rapporterer. Mye av innsamlingen av informasjon blir gjort gjennom dialog med kunde og gjennomgang i modellen de benytter seg av.

Fire av bankene påpeker riktignok at grønnvasking er noe de er bevisste på og arbeider mot. Taksonomien blir nevnt av en og arbeidet mot å få gode KPI'er blir nevnt av en annen for å kunne ha målbare data for bedriftene, og at per nå er det kun de større bedriftene som må rapportere på bærekraft. Helhets inntrykket fra samtlige banker er at få bedrifter fører klima regnskap/rapporter.

«Har dere noe system for å fakta sjekke opplysningene?»

Bankene har i svært liten grad en etablert praksis for å fakta sjekke opplysningene, både fordi det er et relativt nytt felt og fordi det er lite informasjon å fakta sjekke. En bank nevner

riktignok at de sjekker på sosiale forhold ved å kreve dokumentasjon på antall kvinner i styret/ledelse og lønnsforskjeller mellom kvinner og menn og generell policy på dette. Annet enn det nevner de at hvis kunden har et klimaregnskap så sjekker de at dette er gjort etter prosedyre, men generelt blir dialogen med kunde avgjørende her.

«En utfordring med bærekraftsrapportering har vært en manglende fast standard for rapportering, opplever dere store variasjoner i standardene bedriftene bruker og hvordan har dere eventuelt opplevd denne utfordringen?»

Fire av bankene har opplevd dette som en utfordring, en merker lite til det da de operer med små kunder i hovedsak og informasjonen blir samlet i dialog med kunde, mens en ikke har nok kunnskap på området til å gi et svar.

Den ene banken forklarer det godt ved at utfordringen er at rapporteringskravene har kommet før rapporteringsstandardene, som skaper denne utfordringen. En annen bank opplever selv store utfordringer når de selv skal rapportere på deres bærekraft da de må rapportere til flere ulike instanser og alle krever ulik rapporteringsstandard, noe som unødvendig kompliserer prosessen.

«Hvordan har deres fokus på bærekraft hos bedrifter endret seg de siste årene?»

Alle seks bankene svarer at det har endret seg i stor grad de siste årene, ene banken nevner at hvis vi bare går to år tilbake i tid og til i dag ser vi en enormt bratt kurve på hvor stort fokus vi har på bærekraft.

Det kommer tydelig frem fra alle bankene at det er et område som har vært i enorm utvikling og hvor fokuset har økt radikalt i senere år fra å være noe det ble fokusert svært lite på til å bli noe som er på agendaen i et hvert møte og noe av det det kurses mest på internt i banken nevner en av bankene.

En av bankene nevner også at hva bærekraft involverer for banken har endret seg, fra å gjelde et fokus på regulerte områder som HMS og opplæring av ansatte, og lønnsnivå- og kvinner i ledelse. Til at det nå omhandler et langt bredere spekter hvor klima og miljø nå er hovedfokuset.

«Er det noen andre områder enn kredittvurderingsprosessen dere samarbeider eller arbeider med bedrifters bærekraftighet?»

Tre av bankene nevner at de arrangerer kurs og seminarer som fokuserer på tema. Fem av bankene nevner at de samarbeider til en viss grad med bedriftene i dialog møter hvor dette er tema, hvor de kan bidra med deres kompetanse. Annet enn dette nevner en bank at de har fokus på dette opp mot alle samarbeidspartnere og leverandører.

«Hvordan arbeider dere som bank med å bli mer bærekraftig? Er det et fokus område for dere?»

Samtlige banker er tydelige på at dette er et stort fokusområde for banken.

Fire av bankene nevner opplæring både internt og ut til kundene, og to nevner at det er kompetansen de sitter på som er et av de store påvirkningsfeltene deres ut til kundene. Alle bankene gjentar at de arbeider med det gjennom kredittvurderingsprosessen og flere av bankene er tydelig på at dette er området hvor banken har størst påvirkningskraft. En av bankene sier at det viktigste er å etablere et godt rammeverk med bærekraftige produkter for dem selv og kundene, for så å sørge for at kundene etterlever dette.

To av bankene nevner at lokalene de benytter seg av skal ha minimum energiklassifisering «c» og at de er svært opptatt av dette ved flytting til nye lokaler. En av bankene nevner at de har fokus på dette når det kommer til reise og forsøker å minimere klimautslippene.

En av bankene nevner at de har samarbeidet med næringsforeningen i Kristiansand med en bærekrafts-undersøkelse.

«Fra 2024 kommer det nye regler og rammeverk for bærekraftsrapportering i form av en fastsatt standard som alle store bedrifter i EU skal bruke. Dette inkluderer også at informasjonen skal bekreftes av en uavhengig part (f.eks revisor). Hvordan tror du dette vil påvirke hvordan dere vurderer og jobber med bedriftenes bærekraft? Stilles det krav til ny kompetanse hos dere og eventuelt hos bedriftene?»

Alle bankene sier at det vil stille krav til ny kompetanse og opplæring. Flere er allerede godt i gang med opplæring av rådgivere på området og en av bankene sier de har dette som tema opp mot rådgivere månedlig og i større samlinger flere ganger i året.

To av bankene er tydelige på at taksonomien er det som antagelig vil påvirke mest i første omgang, ettersom det vil gi langt bedre muligheter for å klassifisere hva som er grønne aktiviteter/produkter/tjenester og dermed danne rammeverket for den kommende rapporteringen. Den ene banken setter det på spissen og sier at du kan jo måtte komme til å

dele opp for eksempel kassekreditten i hva som er grønt og ikke, og tydeliggjør at det vil kreves et enormt kompetanseløft hos bankene, men også hos bedriftene når taksonomien settes i aksjon.

En av bankene poengterer at vi riktignok ikke må tro at når dette rulles ut neste år blir alt mye enklere og bærekrafts rapporteringen er løst, det er en grunn til at det har tatt lang tid og få dette på plass og vi må regne med at det vil ta tid og få etablert en god praksis for hvordan både vi og kunden rapporterer.

«Tilbyr dere grønne lån på bedriftsmarkedet? Eventuelt på privat markedet?»

Grønne lån	Tilbyr
Bedriftsmarked	4 av 6
Privatmarked	4 av 6
Bedrifts- og privat marked	2 av 6

Tabell 10 - Bankers tilbud av grønne lån

En av bankene som ikke tilbyr grønne lån på bedriftsmarkedet sier dette vil komme og en av bankene har ikke kjennskap til hva de tilbyr på privatmarkedet. Bankene som tilbyr grønne lån på bedrifts- og privatmarkedet oppgir dette som et av bankens fokusområder hvor det jobbes mot satte mål for alt fra 5-30 år frem i tid om bestemte verdier i ulike grønne investeringer.

4.7 Avslutning

I dette kapittelet er funnene fra den kvalitative undersøkelsen presentert. Bankene legger fremdeles stor vekt på regnskapet i sin kredittvurdering, og vi ser at det stort sett er de samme nøkkeltallene som brukes av de ulike bankene. Kjennskap til eiere og ledelse viser seg å være viktig ikke-finansiell informasjon for bankene, som også er en avgjørende faktor for hvorfor ingen av bankene sier de kan gi ut lån basert på utelukkende regnskapsinformasjon. Alle bankene har et utpreget fokus på bærekraft, men vil ikke oppgi hvordan det vektet opp mot andre faktorer. Det varierer noe hvor langt bankene har kommet i implementeringen av bærekraft i kredittprosessen, og vi ser at størrelsen på engasjement og bedrift påvirker omfanget av arbeidet som legges i å vurdere bedriftens bærekraft og dets påvirkning på kredittgivning.

5. Analyse av funn

I dette kapittelet drøfter vi informasjonene vi har fått fra de 6 bankene mot det teoretiske grunnlaget og tidligere forskning. Gjennom analysering av de funnene som er presentert i forrige kapittel, besvarer vi de forskningsspørsmålene i studien. Studien undersøker bankers bruk av nøkkeltall og bærekraftsanalyse i kredittvurderingsprosess. Intervjuskjemaet ble delt opp i 6 deler. Kapittelet er strukturert etter de 6 delene, slik som forrige kapittel.

5.1 Bankenes kredittvurderingsprosess av bedriftskunder

Kredittvurderings hovedformål er å vurdere om kundens fremtidige kontantstrøm vil være tilstrekkelig for å tilbakebetale sine forpliktelser. Og vurderingen er basert både på finansielle og ikke-finansielle informasjon (Flakke, 2010). Bankene forteller at gjeldsbetjening og sikkerhetsstillelse er to hovedelementer som er avgjørende i kredittvurdering. Og disse elementene er målet gjennom inntjening, soliditet og likviditet (Plenborg & Kinserdal, 2021). Gjennom kontantstrøm vurderer bankene virksomhetens gjeldsbetjeningsevne. Sikkerhet er viktig for banker slik at det brukes som en reserve når en låntakers betalingsevne er uforsvarlig. En bank påpeker at de analyserer kundenes betjeningsevne basert på markedsrisiko, finansielle risiko og intern risiko. Andre faktorer som ikke er finansielle som er viktig i kredittvurderingsprosess er eierens vilje til å kunne støtte dersom nødvendig, nøkkelpersoner, anti hvitvasking og bærekraft.

Analysering av bedriftskunder utføres på forskjellige måter. De store bankene bruker egne risikomodeller som er godkjent av finanstilsynet til å vurdere risikoen til en virksomhet. Den minste banken bruker et eksternt kredittvurderingsselskap. Ved bruk av kredittrisikomodeller estimerer bankene sannsynlighet for mislighold basert på finansielle og ikke finansielle faktorer (Plenborg & Kinserdal, 2021). Bankene scorer virksomheter på grunnlag av soliditet, lønnsomhet og likviditet før de tar en manuell vurdering. Alle bankene bekrefter at risikovurderingen er avhengig av størrelse og bransje, for at ulike bransjer er utsatt for ulike risikoer. Den lille banken bruker mye subjektiv vurdering uansett størrelse og bransje for at banken har bare små kunder og lånesummene er lave. De store bankene bruker ikke mye tid på manuell vurdering når det gjelder små kunder eller mindre engasjement. Her er det kun automatisk vurdering som bestemmer hele kredittrisikovurderingen etter verdier i regnskapet er justert. Dette har med kost-nytte å gjøre. Hvordan bankene justerer balansepostene er drøftet i neste delkapittel. Men når det gjelder større investeringer, gjennomfører bankene både grundig analyse av regnskapet og subjektive vurderinger som er påvirket av mange variabler som budsjett, prognoser, markedet virksomheten opererer i, alder, konkurrenter,

leverandør eiere og ledelsen. Denne type analysen inkluderer både finansielle og ikke-finansielle analyse som hjelper bankene i risikoprising. Bankene priser inn forventet tap ved ytelse av kreditt og prisene (renter) er påvirket av risikonivået en virksomhet kan ha (Bernhardsen & Larsen, 2002). En av de største bankene nevner at dersom banken har vurdert at investeringen har høy risiko eksempelvis ikke-bærekraftig investering, gir de ikke lån.

5.2 Regnskapsinformasjon betydning for banker

Regnskapsinformasjon har en vesentlig innvirkning på lånebeslutninger (Danos et al., 1989). Samtlige av bankene forteller at kvaliteten av regnskapsinformasjonen er viktig i kredittvurdering. Videre bekrefter bankene at relevant regnskap som er lett å forstå er veldig viktig i kredittvurdering, for at bankene bruker i utgangspunkt historisk regnskapstall for å vurdere risikoen en virksomhet har. Dette samsvarer med de grunnleggende kvalitetene regnskapsinformasjon må tilfredsstillende (relevant, troverdig og forståelig).

Regnskapsinformasjon med høykvalitet hjelper bankene til å se fremover og tar en riktig beslutning. For at regnskapet skal være beslutningsnyttig, er det viktig med regnskapskvalitet (Stenheim et al., 2017). Bankene ser regnskapet som troverdig når det er revidert. Bankene gjør mindre kontroll på revidert regnskap enn ikke revidert regnskap. Balanseposter som immaterielle eiendeler, ikke børsnoterte aksjer og varelager kontrolleres og nedjusteres av bankene uavhengig av om regnskapet er revidert eller ikke. Revisor kan godkjenne et regnskap som inneholder feil, så lenge feilen ikke overstiger vesentlighetsgrense. Bankene har mulighet til å sjekke om den uvesentlige feilen etter revisors vurdering kan påvirke kredittvurderingen og risikoanalysen, noe det kan virke at de fleste bankene ikke praktiserer det når regnskapet ikke ser mistenkelig ut. For at regnskapet kan sees som bankers viktigste verktøy for å forstå fremtiden og det gir banker mulighet til å modellere risiko (Johnsen, 2023).

Som to av respondentene forteller, bankene har tillitt til regnskapsinformasjon som kommer fra kunder særlig fra store virksomheter, for at ofte har store virksomheter egne økonomiansvarlige. Men dette kan være en overvurdering av bankene. Selv om store virksomheter ofte har god kunnskap om regnskap, betyr ikke at de tar et valg som ikke kan strekke til deres egne fordel. Som det er forklart i teoridelen (delkapittel 2.1.6), fleksibilitet i regnskapsreglene åpner for at ledelse kan misbruke denne fleksibiliteten ved å manipulere resultater til egne fordeler eller eiernes fordeler.

Ut ifra respondentenes svar, viser det seg at bankene praktiserer ulikt når det gjelder vurdering av regnskapskvalitet. To av de store bankene forteller at de prøver å forstå det som står i regnskapet og sammenligne med virksomhetens aktivitet og bransjetall. To andre store bankene prøver å sammenligne årsregnskapet mot budsjett, prognose og noter. Dersom det oppstår store avviker, blir bankene usikre rundt de regnskapsinformasjonene de har fått. Samtlige av bankene bekrefter at de bruker mindre tid til å sjekke regnskapsinformasjon av eksisterende kunder enn nye kunder. Dette samsvarer med tidligere undersøkelse som er utført av (Danos et al., 1989). Den minste banken forteller at det er lite banken gjør for å sjekke regnskapskvalitet til en virksomhet. Banken er mer opptatt av å lese noter og prøver å ta en prat med kunden før det gjennomfører en kredittvurdering. De hevder at de håndterer mindre lån og kunder, hvor deres kredittvurdering er basert på subjektiv vurdering. En av de største bankene forteller at regnskapskvalitet er viktig i kredittvurdering, men banken fokuserer mest på vurdering av en til en kunde når det gjelder både finansielle og ikke-finansielle informasjon. Uansett kundeforhold er det viktig for banker å vurdere regnskapsrapporteringer for å ha bedre forståelse av det som er rapportert, slikt at de unngår å ta feilbeslutning (Heskestad, 2015).

De fleste bankene krever mer finansielle rapporter enn kun årsregnskap og noter. Noen av de rapportene som er nevnt er likviditetsbudsjett, prognoser, oversikt over varelager, forfalte poster på kunder og leverandør. Dette er for å danne større bilde av en virksomhet og lage prognoser. Og dette hjelper bankene til å vurdere en virksomhets kapasitet til å betjene og tilbakebetale sine forpliktelser. Ved å lage blant annet prognoser og fremtidige kontantstrøm har banker mulighet til å avdekke kredittrisiko (Flakke, 2010). Og dette samsvarer med de svarene vi har fått fra de bankene.

Alle bankene vektlegger ikke regnskapsspråk i en kredittvurdering. Virksomheter som bruker ulike regnskapsspråk, oppnår ulike resultater og dette kan føre til betydelig forskjeller i regnskapet (Kvifte et al., 2008). Det er fordi IFRS er balanseorientert, mens GRS er resultatorientert. I tillegg åpner både IFRS og GRS adgang til å benytte unntaksregler. For eksempel innenfor GRS, kan små bedrifter velger å benytte forenklet noter og unnlate å utarbeide kontantstrømoppstilling og årsberetning (Kristoffersen, 2019). Alle bankene justerer ikke for IFRS eller GRS, men en respondent forteller at regnskapsspråk kan danne grunnlag for flere spørsmål som kan påvirke kredittprosessen. Dette betyr ikke at det påvirker kredittvurderingen for at banken gjør enkelte justering på balanseposter uansett regnskapsspråk. Uansett regnskapsspråk knytter alle bankene sikkerheten til de eiendelene

som bankene vurderer selv. Bankene justerer balanseposter til markedsverdi dersom det er mulig. Balanseposter som ikke kan måles til markedsverdi eller virkelig verdi, bruker bankene justert bokførtverdi. Ulike målemetoder kan føre til ulike nøkkeltall, noe som påvirker kredittvurdering, selv om bankene tar egne vurderinger. Eksempel etter IFRS har virksomheter mulighet til å bruke verdireguleringsmetode for varige driftsmidler. Og alle leieavtaler bortsett fra de kortsiktige og de som har lavverdi, skal balanseføres. GRS følger ikke samme regel. Og disse ulike reglene har effekt på nøkkeltall som EBITDA og gjeldsgrad (Tronstad & Selnes, 2021). Et annet eksempel er at små og mellomstore virksomheter kan velge mellom å bruke GRS eller IFRS, (Schwencke et al., 2023). Dette påvirker sammenlignbarhet mellom virksomheter på grunn av regnskapsrapportering variasjoner. Det er viktig at bankene tar hensyn til bruk av regnskapsspråk på grunn av de årsakene som er nevnt ovenfor.

De store bankene sjekker alltid om en virksomhet har brukt samme regnskapsprinsipp over tid på grunn av variasjonen en virksomhet kan få i regnskapet. Bankene prøver å opparbeide seg forståelse om årsaken til prinsipp endring og sjekker verdsettelse prosessen. Dette er for å sikre at regnskapet ikke er over- eller undervurdert ved å sammenligne med tidligere årsresultat. Den lille banken forteller at de ikke sjekker endringer i regnskapsprinsipper dersom regnskapet er revidert. Endring i regnskapsprinsipp påvirker sammenligningen med tidligere rapporter (Schwencke et al., 2023) og de endringene har effekt på kredittvurdering. Virksomheter kan endre regnskapsprinsipper for å oppnå et bedre resultat, for eksempel ved å endre avskrivningsmetode og levetid av eiendeler. Uforklarlige endringer i regnskapet er en av de vanlige røde flagg som bankene trenger å være ekstra nøye, spesielt når virksomhetens inntjening er dårlig (Heskestad, 2015).

Som det er nevnt ovenfor, vurderer bankene eiendeler enten ved bruk av markedsverdi eller justert bokført verdi. Markedsverdi brukes spesielt på eiendommer, fordi bankene har mulighet til å hente prisene fra markedet. Samtlige av de store bankene hevder at de justerer ned på noen balanseposter på grunn av usikkerhet rundt de bokførte verdiene. Immaterielle eiendeler er en av de balansepostene som bankene justerer ned eller setter til null på grunn av vanskeligheter rundt verdsettelse. Dette samstemmer med den undersøkelsen som er utført av (Kleveland & Kittelsen, 2019). Det er sjeldent at markedsverdi av immaterielle eiendeler kan observeres forteller alle respondentene. Vurdering ut fra likvidasjonsverdi, verdsetter bankene ikke immaterielle eiendeler. Det samme gjelder for aksjer i datterselskaper og andre lokale aksjer som ikke er børsnoterte. I ettertid kom vi på at vi kunne ha spurt bankene om

verdijustering av aksjer gjelder alle ikke-børsnoterte aksjer for å vite spesifikk om verdsettelse av ikke-børstenoterte aksjer. Varelager verdi settes ned dersom lageret inneholder mye gammelt. Det er fordi bankene beskriver slike poster som usikre poster som er vanskelig å omsette ved en eventuell konkurs. Og for å minimere tapsrisikoen bruker bankene mindre av de usikre postene som sikkerhet i et lån. En av de store bankene justerer ikke bokførtverdi av goodwill eller andre utviklingskostnader dersom virksomheten har positivt resultat og de postene er ikke store.

Mange virksomheter har verdier i immaterielle eiendeler, som enten er det vanskelig å måle eller definerer (Kinserdal, 2015). I tillegg er det flere virksomheter som investerer i immaterielle eiendeler. Likvidasjonsverdier av immaterielle eiendeler vil kunne være lavere enn bokførtverdi som kan medføre til en lavere egenkapital når bankene bruker likvidasjonsverdi av immaterielle eiendeler i kredittvurdering (Lev & Gu, 2016).

Konsekvensen kan være at virksomheter ikke får eller lav kreditt på grunn av lav kapital som de kan stille som sikkerhet. Tre av de store bankene forteller at bankene krever høyere egenkapital fra utviklingsselskaper som har investert mye i immaterielle ressurser.

Plenborg & Kinserdal (2021) skriver at balanseført eiendeler som ikke er justert til virkelig verdi, gir bankene lite informasjon om virksomhetens egenkapital. Ulike målemetoder i en periode påvirker verdien av egenkapital som har stor effekt på nøkkeltall (eksempelvis egenkapitalandelen hvor de fleste bankene bruker som et viktig nøkkeltall) og kan gi en misvisende kredittscore. For at bankene skal forstå hva egenkapital egentlig består av, burde eiendeler målt til nåverdi, slik at nettoen representere virksomhetens netto inntjeningsverdi (Johnsen, 2023)

Andre spesielle balanseposter som estimer, nedskrivninger og engangshendelser justeres av bankene. De store bankene bruker normalisert resultat, resultat som ikke er forstyret av ekstraordinære inntekter eller kostnader. Nettoresultat inneholder poster som ikke er en del av ordinær drift. Resultat fra ordinært drift gir bedre inntjeningssevne måling (Kinserdal, 2018b).

Når det gjelder regnskapsmanipulasjon jobber bankene ikke aktivt i det daglige for å oppdage regnskapsmanipulasjon og mer enn halvparten nevner at de oppdager regnskapsmanipulasjon sjeldent. Dersom regnskapet ikke ser mistenkelig ut eller det er lite resultat svingninger, gjør bankene lite når det gjelder regnskapsmanipulasjon. Den minste banken nevner at analysering av regnskap som forsøker å oppdage misligheter, kan variere mellom rådgiver/saksbehandler og er avhengig av et profesjonelt skjønn. Bankene nevner at det er mye usikkerhet rundt noen

poster som varelager, tap på fordringer, avsetninger og prosjektrengskapet. Ut fra ledelses ønske, kan disse postene manipuleres for å oppnå mer stabil drift over tid «income smoothing» (Plenborg & Kinserdal, 2021). Regnskapstreking påvirker kredittvurderingen ved å bruke feil regnskapstall. Konsekvensen er at bankene kan over- eller undervurdere virksomhetens betjeningsevne. Dette kan øke bankenes risiko for tap. Gjennom regnskapsanalyse, kan regnskapsbrukere som banker få en bedre forståelse av det som er rapportert og identifiserer eventuelt røde flagg knyttet til vesentlige poster (Heskestad, 2016)

Informasjonskvaliteten er avhengig av gode noter. Notene skal gi tilstrekkelig og vesentlig informasjon som hjelper banker å vurderer forutsetningen som er lagt til grunn, (Heskestad, 2015). Dette samsvarer med de svarene som vi har fått fra alle bankene. Bankene er opptatt av gode og informative noter spesielt ved store investeringer og spesielle poster som annet kortsiktig gjeld, andre fordringer og immaterielle eiendeler. Bankene nevner at noen ganger kommer ikke tilstrekkelig noteinformasjon på slike poster. En respondent forteller at banken ønsker at det komme mer relevant og tilstrekkelig noteinformasjon på immaterielle eiendeler. For å forstå hva som ligger bak de regnskapstallene, trenger bankene en god forklaring gjennom noter. Det fremkommer av undersøkelsen at noter til konsernregnskapet er kjempeviktig. Gjennom notene får bankene informasjon om mellomværende fordringer. Samtlige banker forteller at kvalitet på noter varierer mellom virksomheter og til tider mangelfull. To av de store bankene og den miste banken forteller at de savner gode noter fra noen virksomheter, særlig fra de små. Dette kan være en indikasjon på at noteopplysninger trenger noe forbedring for å gi mer tilstrekkelig informasjon.

Samtlige av bankene forteller at de ikke kontakter revisor i forbindelse med kredittvurdering. Bankene tar revidert regnskap som troverdig og har stor tiltro til revisor. De hevder at når regnskapet er revidert, trenger de ikke å involvere revisor i selve kredittprosessen. Bankene kontakter revisor når de trenger mer presisering på noen poster som er uklare (for eksempel avsetninger) og når det ikke foreligger ren revisjonsberetning. Men dette er i sjeldent tilfelle. Banker trenger å opparbeide seg en forståelse rundt at revidert regnskapet (ren revisjonsberetning) kan inneholde feilinformasjon som ikke overstiger vesentlighetsgrense og vurderer at den ikke påvirker kredittvurdering. En bank forteller at de ikke kontakter revisor på grunn av de ikke får mer informasjon enn det som står i årsregnskapet.

De fleste bankene nevner at de savner gode noter fra noen kunder. Andre informasjon som bankene savner er likviditetsbudsjett, oppdatert regnskap, prognoser og kontantstrøm (kun fra små virksomheter). Alle disse rapportene hjelper banker til å vurdere fremtidig inntjening og

er veldig viktig i kredittvurdering (Flakke, 2010). Men type informasjon bankene trenger er avhengig av engasjement, størrelse og kompleksitet.

5.3 Bankers bruk av nøkkeltall i kredittvurdering

Vi har ikke fått definisjon av nøkkeltall av alle bankene. De fleste uttaler at de ikke har egne definisjoner av nøkkeltall, men det er de standard nøkkeltallene som egenkapitalandel, gjeldsdekningsgrad og EBITDA som inngår i deres kredittvurderingsmodeller. Disse finansielle nøkkeltall i kombinasjon med andre variabler, analyserer inntjening, soliditet og likviditet (Langli, 2021). Alle de store bankene lager de nøkkeltallene selv, mens den minste banken henter de finansielle nøkkeltall fra et eksternt kredittvurderingsselskap.

Alle bankene bruker ulike nøkkeltall som inngår i deres kredittmodeller. Analysen gir bankene en automatisk scoring basert på justert regnskapstallene. På større engasjement, brukere banken manuell vurdering også. Den minste banken gjør egen manuell vurdering uansett engasjement. Dette er for å ta en ekstra sjekk og de har ikke store kunder som de store bankene.

Bankene legger mye vekt på egenkapitalandelen både i prosent og krone som soliditetsmål og det stemmer overens med den undersøkelsen utført av Pettersen (2012), Sjøvik & Tronsmoen (2019). Bortsett fra en bank uttaler alle de bankene at kravet til egenkapital er avhengig av bransje og størrelse på grunn av ulik risiko i bransjene og det varierer mellom 10-25%. En av de store bankene forteller at uansett bransje må justert egenkapitalandelen være minimum 25% for at de skal klassifisere en virksomhet som solid. Som det er nevnt tidligere i studien, bruker bankene delvis justert egenkapital. Som bankene nevner er det ressurs- og tidskrevende å verdsette eiendeler i en virksomhet, og dette er det viktigste problemet knyttet til soliditet måling (Eklund et al., 2001). For å gjøre verdsettelse enkelt, bruker bankene justert bokførtverdi på de postene som er vanskelig å observere markedsverdier. Det vi ser at bankene måler ikke nødvendigvis soliditet riktig ved bruk av kun egenkapital (Kinserdal, 2018b).

Bankene måler likviditet ved bruk av ulike nøkkeltall. I teori presenterte vi at minimum kontantbeholdning er de mest brukte nøkkeltall som likviditetsmål. Men fra undersøkelsen fant vi at likviditetsgrad 2 brukes av halv parten av de bankene og ingen bank nevnte minimum kontantbeholdning i total kredittvurdering. De fleste respondentene nevner at selv om likviditetsgrad 2 eller 3 inngår i deres kredittvurderingsmodeller, vurderer de resultatene i sammenheng med andre finansielle nøkkeltall som betalingsanmerkning, kassekreditttrekk, alders fordel liste på forfalte poster. En bank forteller at de er opptatt av kontantstrøm og de

bruker likviditetsreserve som er tilgjengelig likvide midler i forhold til salgsinntekt. Grunnen til det er at de mener likviditetsgrad ikke gir riktig bilde av en virksomhetens likviditet. Og dette samsvarer med den artikkelen som er skrevet av (Kinserdal, 2018b). Ulike bransjer har ulike likviditetsbehov. I tillegg tar ikke nøkkeltallet hensyn til forfallstidspunkter eller kortsiktig gjeld som refinansiere av seg selv ved fortsatt drift. Å måle alle virksomheter ved bruk av likviditetsgrad gir uklare analyseresultater (Plenborg & Kinserdal, 2021). To av de bankene som bruker likviditetsgrad 2 har bekreftet dette. (Rashid, 2018) skriver at likviditetsgrad bør sees som et utgangspunkt, men videre analyse som markedsposisjon, endring og utvikling i virksomheten er nødvendig for å ta riktig beslutning.

Arbeidskapital som likviditetsmål er nevnt kun 2 av de 6 bankene. De 2 bankene nevner at de bruker nøkkeltallet, men de vektlegger ikke så mye vekt på det. Funnet taller at bankene vektlegger likviditetsgrad mer enn arbeidskapital og selv om likviditetsgrad benyttes i de scoremodellene, sammenligner 3 av de store bankene resultatet med andre nøkkeltall for å finne riktig bilde av likviditetsmål. Det har ikke kommet noe faglig begrunnelse fra de 3 bankene årsaken til bruk av likviditetsgrad i de scoremodellene når de sier at nøkkeltallet ikke klarer å måle likviditetsmål alene.

Bankene opplyser at de legger mye vekt på EBITDA og gjeldsdekningsgrad (gjeld/EBITDA) når de måler inntjening. Og dette står i still med den undersøkelsen som er utført av Kinserdal et al., (2021). Alle bankene bortsett fra den lille banke, bruker EBITDA som inntjeningsmål. Bankene brukere EBITDA på grunn av at den ikke er påvirket av engangshendelser, skatt, finanskostnader og ned- eller avskrivninger. De mener at EBITDA gir mer normalisert resultat som bankene legger mye vekt på. Kinserdal et al., (2021) påpeker at EBITDA er mindre manipulerbar og er nærmere normalisert kontantstrøm. I tillegg bruker de fleste bankene gjeldsdekningsgrad for å analysere virksomhetens betjeningsevne. I teori presenterte vi at EBITDA og gjeldsdekningsgrad er de mest brukte nøkkeltall som inntjeningsmål. Og dette stemmer overens med vårt funn. Både EBITDA og gjeldsdekningsgrad er brukt både på langsiktig og kortsiktig lån av noen banker.

LTV eller belåningsgrad er markedsbasert nøkkeltall som tar hensyn til markedsverdi justert egenkapital. Nøkkeltallet bruker på eiendomsbransjer hvor markedsverdi er tilgjengelig. Flertall av bankene har nevnt at de bruker LTV i kredittvurdering. Markedsjustert egenkapital brukes ofte av i kapitaltunge bransjer som eiendom (Kinserdal et al., 2021)

Andre faktorer som eierstruktur og ledelse (ikke-finansielle) brukes mye av alle bankene. Bankene er opptatt av eierne og nøkkelpersoner i en virksomhet.

Gruppering	Nøkkeltall	Brukes
Soliditetsmål	Egenkapitalandelen	6 av 6
Likviditetsmål	Likviditetsgrad 2	3 av 6
	Likviditetsgrad 3	1 av 6
	Likviditetsreserve	1 av 6
	kassekreditttrekk	2 av 6
	Arbeidskapital	2 av 6
Inntjeningsmål	EBITDA	6 av 6
	Gjeld/EBITDA	4 av 6
	Kontantstrøm fra drift/gjeld	1 av 6
	Rentedekningsgrad	1 av 6
	Negative resultat overtid	2 av 6
Markedsbasert nøkkeltall	LTV (lån/ virkelig verdi)	4 av 6
Ikke finansielle	Eierskap og ledelse	6 av 6

Tabell 11 - Oppsummering av nøkkeltall bankene bruker i kredittvurdering

To av de store bankene forteller at valg av de nøkkeltallene som inngår i kredittscoremodeller er basert på erfaring og bransjestandard. Respondentene forteller at de nøkkeltallene som inngår i de modellene er de som treffer og predikerer best. Noen av de faktorene som påvirker valg av nøkkeltall, er bransje og engasjement størrelse. Ulike bransje og engasjement innebærer ulike risiko, som fører til at bankene brukere ulike nøkkeltall i ulike modeller. Eksempel nevner en bank at LTV brukes på eiendomsbransjer, men ikke EBITDA, fordi virksomheter har samme kontantstrøm over tid. Faglig begrunnelse på hvorfor de nøkkeltallene er valgt, fremkommer ikke noe tydelig svar fra alle respondentene. En respondent som er banksjef i bedriftsmarked, forteller at alle bankansatte (inkludert respondenten selv) ikke vet hvordan og hvorfor de nøkkeltallene er valgt.

Selv om vi ikke fikk relevante besvarelse på valg av nøkkeltall, mener 4 av de 5 store bankene at de nøkkeltallene bankene bruker er gode. Grunnen er at modellene bankene bruker treffer bra på risikovurderinger og historisk har bankene lite tap. Dette gjelder både i oppgangs- og nedgangstider. Ut fra økonomisk situasjon justerer de store bankene nøkkeltallene, spesielt når det er vesentlig endringer i regnskapet og likviditet. For at bankene skal holde tapet

minimalt, er det viktig for banker å vurdere kundene løpende slik at økt risiko for negative betalingsadferd identifiserer tidlig nok slik banker iverksetter nødvendig tiltak for å holde tapet så lavt som mulig (Nordeide, 2012). En respondent forteller at de nøkkeltallene bankene bruker er gode, men de kommer for sent på grunn av regnskapet kommer sent. Videre forteller respondenten at når de ikke ser endringer tidnok, øker risikoen for tap og banken klare ikke fange opp alle endringer ved bruk av kun nøkkeltall. Kinserdal (2018a) påpeker at balanseposter som har eiendeler nedskrevet til virkelig verdi, vil egenkapitalandelen være et godt nøkkeltall som måler soliditet. Problemet er at nedskrivninger kommer for sent og bruk av nøkkeltallet gir ikke varsel tidlig nok. Det er samme problemstillingen respondenten prøver å fortelle. Videre sier respondenten at banken prøver å bruke nøkkeltall som kan gi varsel på et tidligere tidspunkt, men det er ikke alltid lett å praktisere for at noen informasjon kommer for sent.

Bankene forteller at bruk av nøkkeltall har ikke endret seg overtid. En bank forteller at de har brukt mer eller mindre samme nøkkeltall de siste 30 årene. Det som har endret seg overtid er at bankene bruker mer og mer automatiserte kredittrisikomodeller. Det har vært utviklet en del modeller som kan si noe om virksomhetens økonomiske helsetilstand, men alle disse modellene bruker de samme regnskapsnøkkeltallene uendret, selv om noen undersøkelser bekrefter at regnskapsnøkkeltallene ikke er egnet til å predikere konkurs (Kinserdal, 2018a). En bank forteller at de er i ferd med å utvikle nye modeller som sannsynligvis kommer til å bruke nye nøkkeltall, men det er for tidlig å fortelle noe om de modellene.

Det har ikke kommet et tydelig ønske om å endre eksisterende nøkkeltall med andre nøkkeltall som kan predikere mislighold sannsynligheten bedre fra de fleste bankene. En respondent forteller at det er fint å utvikle og bruke andre nøkkeltall som predikerer konkursrisiko bedre, men måten virksomheter rapportere regnskapet bør da endres. Fordi de modellene de bruker, leser inn de regnskapspostene direkte. En store bank forteller at banken er opptatt av å holde kredittvurderingen enkelt for å slippe å bruke mye tid på å bearbeide regnskapet. I henholdt til Kinserdal (2018a) henger dette sammen med at de alternative nøkkeltall som er nevnt i teorien (2.5.2), krever bearbeiding av regnskapet som kan være ressurskrevende for banker. Ifølge Kinserdal (2018b) sitt utsagn er det på tide at banker revurderer bruk av regnskapsnøkkeltall i kredittvurdering for å predikere sannsynlighet for konkurs bedre.

De fleste bankene benytter justert bokført verdi som inndata i de automatiske scoremodellene for å lage nøkkeltall. Det er noen poster som eiendom, immaterielle eiendeler, kundefordring,

varelager og ekstra inntekter eller kostnader som blir justert før de inngår i de scoremodellene. Det er noen poster i balansen som bankene mener er mindre informative som bankene justere selv verdiene. Eksempel er immaterielle eiendeler, annen kortsiktig gjeld og andre fordringer. I tillegg til automatisk vurdering, brukere alle bankene subjektiv vurdering. Men subjektiv vurdering gjelder ikke på alle engasjement forteller en respondent. På små kunder og små engasjement, brukes det kun automatisk vurdering (ved bruk av justert regnskapsdata) uten at banken bruker mye tid. Respondenten mener at det er lite risiko med slike lån og banken fokusere på de store investeringer som har høyere risiko. Det har kommet samme svar fra de 3 andre store banker. Banker avdekker kredittrisiko blant annet ved hjelp av regnskapsmessig nøkkeltall (Flakke, 2010) og dette er avhengig av størrelse og kompleksitet til lånet (Plenborg & Kinserdal, 2021). Det er viktig at bankene benytter mest mulig riktig regnskapsinformasjon som reflekterer den reelle økonomiske situasjonen av en virksomhet for å estimer kredittrisikoen bedre.

I tillegg til de nevnte nøkkeltallene legger bankene stor vekt på fremtidig kontantstrøm i kredittvurdering. Det er ikke alle kunder som lager fremtidig kontantstrøm selv. I dette tilfelle må bankene få mest mulig informasjon om virksomheten som bransje de opererer i, forretningsmodell, fremtidig planer og budsjett for å lage fremtidig kontantstrømmen. Gode regnskapsinformasjon bidra til å predikere virksomhetens fremtidig kontantstrøm lettere (Penman, 2013). Dette er viktig for å vurdere virksomhetens tilbakebetalingsevne, et av de sentrale elementene i kredittvurderingsprosess. Fremtidig kontantstrøm som viser tilstrekkelig likviditet som kan tåle negative kontantstrøm i perioder med negative markedsforhold eller stingende renter sees som solid (Flakke, 2010).

Andre nøkkeltall som bankene vektlegger som ikke er finansielle er eierstruktur, ledelse, selskapsstyring (policy og strategi), konsernforhold, betalingsrutine og eksterne faktorer som påvirker konkurranse. Alle bankene mener disse faktorene i tillegg til de finansielle er viktig for å forstå virksomheten bedre og faktorene påvirker virksomheter på ulike måter. Derfor bør de ulike variablene vurderes individuelt (Plenborg & Kinserdal, 2021). De fleste har nevnt at kjennskap og tillitt til en kunde vektet høyt. Bankene vil vite om eiere og ledelse som står bak virksomhetens styring, særlig om de nøkkelpersonene. En bank bekrefter at en virksomhet som har dårlig regnskap kan få høy tillitt hos banken på grunn av eiere og ledelse (stor tro til at de kan mye bedre i fremtiden). Den minste banken sier det samme. Det er avgjørende for banken å kjenne kundene og vil forstå hvem de er for at banken bruker mer subjektiv vurdering i kredittanalyse. En annen bank nevner at kunder som betaler lånet sent,

trekker mye ned i vurdering som påvirker tillitten. Tillit til ledelse, finansielle rapporter og forretningsplan er en viktig del av krediturvurderingsprosess (Flakke, 2010).

5.4 Kredittrisikomodeller og covenanskrav

For å vurdere og analyserer kundens kredittrisiko benytter de 5 store bankene egne interne modeller for å komme frem til en kredittscore. I samsvar med tidligere teori er bankene tydelige på at kredittrisikoen benyttes for å vurdere sannsynligheten for mislighold som igjen benyttes til å vurdere innvilgelse av lån og deretter prising (Heskestad og Johnsen, 2022). Ingen av bankene kunne/ville oppgi navn på sine modeller, men alle er godkjent av finansstilsynet. Den lille banken benyttet seg ikke av en egen modell for kredittrisiko analyse, noe som har en sammenheng med bankens ressurser da dette er en lokal bank som ikke operer på landsbasis eller internasjonalt som de 5 store bankene.

Når det kommer til å analysere hvilke nøkkeltall som inngår i kredittrisiko analysen viser det seg at bankene har varierende kunnskap. Noen av bankene benytter seg av en egen modell for risiko vurdering, andre har det som en integrert del av sin kredittscore modell, mens den minste banken ikke har egen modell for dette og baserer seg i større grad på manuelle vurderinger. Av bankene med egen modell for risiko blir inntjening, soliditet og likviditets elementer nevnt som de viktigste faktorene, mens de resterende bankene viser til nøkkeltallene oppgitt tidligere som inngår i deres helhetlige kredittscore modell (se tabell 14). Til tross for varierende grad av informasjon om nøkkeltallene som benyttes i modellene er alle korrespondentene tydelig på at hensikten med modellen er å redusere/minimere tap for banken ved å forsøke å predikere kundens fremtidsutsikter. Utfordringen er at modellene baserer seg på historiske regnskapstall fra bedriftene, og basert på dette skal de predikere fremtidig likviditet og kontantstrømmer. Dette er også en del av grunnlaget for hvorfor samtlige banker krever løpende regnskapsinformasjon, budsjetter og prognoser fra bedriftene. Alle bankene sier de stiller krav til løpende regnskapsinformasjon fra kundene i form av halvårs-, kvartal- eller månedlig regnskap, budsjetter og prognoser på likviditet, kostnader og fordringer nevnes også av bankene som nyttig informasjon de henter i de fleste kreditt saker. Det varierer riktignok mye hvor mye ekstra informasjon bankene krever. Dette baserer seg i stor grad på størrelse av engasjementet, bransje og bedriftens størrelse. Bankene forklarer at jo større engasjementet er, desto større er risikoen involvert og dermed krever det mer informasjon for å minimere risikoen for mislighold. Bransje har også mye å si her, som en av bankene påpeker vil en eiendomsbedrift være langt mer forutsigbart enn hva en næringsbedrift er, dermed kreves det også generelt mer særlig budsjetter og prognoser for

næringsvirksomheter. Det vil riktignok preges av bedriftens størrelse. Som en av bankene sier vil mindre bedrifter ofte ikke ha egne økonomiansvarlig og mangler dermed ofte kompetansen til å lage gode budsjett og prognoser, hvilket gjør det «meningsløst» å kreve denne informasjonen da den potensielt ikke har noen reel verdi.

Bankene benytter seg av finansielle og ikke-finansielle covenantskrav. Av finansielle nøkkeltall er det egenkapitalandel, netto rentebærende gjeld/EBITDA og minimum kontantbeholdning som blir mest brukt av bankene som lånevilkår. Dette samsvarer med tidligere forskning av Pettersen (2012) som fant ut at egenkapitalandel, minimum kontantbeholdning og netto rentebærende gjeld/EBITDA var de mest brukte i nevnt rekkefølge. Nyere forskning av Sjøvik og Tronsmoen (2019) finner at egenkapitalandelen er mest brukt og netto rentebærende gjeld/EBITDA nest mest brukt, hvilket er samme resultat vi har fått i vår undersøkelse. Loan to value og borrowing base nevnes kun av en av bankene til tross for at tidligere forskning fant nøkkeltallene mye brukt av bankene (Sjøvik og Tronsmoen, 2019).

Finansielle covenantskrav	Brukes
Egenkapitalandel	6 av 6
Minimum kontantbeholdning	4 av 6
Netto rentebærende gjeld/EBITDA	5 av 6
Loan to value	1 av 6
Borrowing base	1 av 6

Tabell 12 - Finansielle covenantskrav

Når det kommer til ikke-finansielle covenantskrav finner vi lite endring ved sammenligning med tidligere forskning (Pettersen, 2012). Alle bankene benytter seg av klausuler for utbytte og eierendringer, hvilket samsvarer med resultatene fra Pettersens (2012) studie som kom frem til at forhold relatert til utbetaling av utbytte, salg av aktiva, eierendringer og samarbeidspartene til en virksomhet var viktig og mye brukt som covenantskrav. Salg av aktiva blir riktignok kun nevnt av en av seks banker i vår undersøkelse.

Ikke-finansielle covenantskrav	Brukes
Utbytte klausuler	6 av 6
Eierendringer	6 av 6
Salg av aktiva	1 av 6
Begrensninger for nye investeringer	1 av 6
Begrensninger for ny gjeld	1 av 6

Tabell 13 - Ikke-finansielle covenantskrav

De store bankene har ingen fast standard for hvilke grenseverdier og covenantskrav som benyttes i ulike kredittvurderinger og samtlige presiserer at de utarbeides spesifikt for den enkelte kunde. Faktorene som påvirker valget av covenantskrav mest er bransje og størrelse. Bankene vi intervjuet opererte i hovedsak med eiendoms- og handelsbedrifter og poengterer at det er vesentlige forskjeller for hvordan de vurderer eiendeler og kontantstrøm for de to. Der en eiendomsbedrift gjerne har en langt mer forutsigbar kontantstrøm, er handelsbedrifter langt mer usikkert ettersom det i større grad preges av usikre faktorer hva gjelder markedet, etterspørsel og priser. Bankene gjør derfor tilpasninger av covenants basert på hva som er relevant for den gjeldende bedriften. Vi fant ut at det gjøres liten forskjell på lånevilkårene ved kortsiktige og langsiktige lån, 50% av bankene sier det påvirker noe, men i liten grad. Regnskapsspråk påvirket ikke lånevilkårene i noen av bankene. Dette forklares ved at bankene uavhengig av valg av regnskapsspråk verdi justerer det de anser som viktige verdier i regnskapet. Det viktigste for bankene er at de er klar over hvilket språk som benyttes og eventuelt kundens grunnlag for å endre standard i de situasjoner problemstillingen oppstår. Dette viser at det er skjedd liten endring når det gjelder covenantskrav sammenlignet med Carlberg's forskning (2003) som fant ut at covenantskrav blir valgt basert på bransje, størrelse på engasjement og risikoen knyttet til lånet. Den lille banken har en mer fastsatt standard for covenants og sier bransje og størrelse påvirker de i liten grad. Banken forklarer at dette har en sammenheng med at de ikke har de samme ressursene til å undersøke hver enkelt kunde som hva en større bank har, men forklarer at de fleste kunder hos dem også har konto i banken. Hvilket gjør det mulig for dem å ha kontinuerlig kontroll over kundenes kontoaktivitet som minsker behovet for saks-spesifikke covenantskrav ifølge banken. Carlberg (2003) hevder at å følge opp covenantskrav er svært ressurskrevende for bankene, noe som støtter argumentasjonen til banken. Det kan diskuteres om dette fortsatt er like relevant ettersom prosessene involvert har blitt vesentlig mindre ressurskrevende i takt med økt digitalisering. Informasjonsflyten er raskere i dag og som banken selv sier, de har kontinuerlig tilgang til

kundens finansielle informasjon, hvilket gjør oppfølgingen av covenants mindre ressurskrevende enn tidligere når informasjonen var mindre tilgjengelig.

Faktor	<i>Påvirker valg av covenant</i>
Bransje	5 av 6
Størrelse bedrift/engasjement	5 av 6
Regnskapsspråk	0 av 6
Lengde på engasjement	3 av 6

Tabell 14 - Påvirkning valg av covenantskrav

Bankene benytter seg av covenantskrav i hovedsak for å ha et håndfast forhandlingskort og kunne kontrollere at kunden følger lånevilkårene. De store bankene virker opptatt av at brudd på covenants ikke nødvendigvis medfører drastiske konsekvenser. De ønsker først og fremst å benytte dette for å komme i dialog med kunden for å undersøke hva som forårsaket bruddet og hvilke grep som blir tatt for å reversere det. Det hender riktignok sjelden at konsekvensen ved brudd blir oppsigelse av engasjement, men endring i pris, renteøkning og at eier må finansiere lånet er konsekvenser som nevnes som hyppigere brukt ettersom oppsigelse av engasjement blir ansett som siste utvei av alle bankene.

5.5 Svakheter å anvende tradisjonelle nøkkeltall i kredittvurdering og bankenes vurdering av å bruke bedre nøkkeltall

Bankene har lite til ingen kritikk til bruken av tradisjonelle nøkkeltall. Det overordnede inntrykket er at bruken av nøkkeltall har vært lite endret de siste 20-30 årene, som en av bankene sier «Vi bruker vel de samme nøkkeltallene som når jeg begynte i bank for 30 år siden». Argumentet til bankene er at nøkkeltallene de bruker historisk har gitt gode resultater og at de dermed ikke ser behov for endring. Det kan dog argumenteres for at det har skjedd endringer ettersom modellene har blitt videreutviklet for å tilpasses endringer i regnskapsspråk, standarder, marked og finansielle krav. Selv om de samme nøkkeltallene benyttes i modellene kan det være endringer i vektningen i kalkulasjonen av kredittscore. Dette blir riktignok synsing da bankene hadde lite informasjon å dele om modellens vekting av nøkkeltall. 2 av bankene kunne informere om at de er i gang med en prosess for å endre sine modeller. De visste ikke spesifikt hvilke endringer som gjøres eller om det er for å endre bruken av nøkkeltallene. De resterende 4 bankene sier at de ikke vurderer å endre eller justere de tradisjonelle nøkkeltallene til alternative nøkkeltall, men tydeliggjør at dette ikke er vurderinger som blir gjort av dem, men egne analyseteam som utarbeider modellene.

Likviditetsgrad og nettorentebærende gjeld er tradisjonelle nøkkeltall bankene kritiserer noe for å ikke representere bedriftens likviditet og gjelds situasjon godt nok. Til tross for at likviditetsgrad fremdeles benyttes av 4 av 6 banker sier alle at tallet i seg selv vektes lite, men at det inngår i vurderingen. Bankene er enige om at likviditetsgrad i seg selv forteller lite og en av bankene vekter heller minimum kontantbeholdning ved vurdering av likviditet. Bankene bekrefter med andre ord kritikken fra Kinserdal et al. (2021), som poengterer at likviditetsgrad sier lite om likviditetsproblemer og at det derfor brukes lite av norske banker.

Nettorentebærende gjeld/EBITDA benyttes av samtlige banker ved vurdering av lønnsomhetsmål. Bankene kritiserer at EBITDA ikke tar hensyn til enkelthendelser som kan ha stor påvirkning på nøkkeltallet. Alle de store bankene har derfor endret til varianter av gjennomsnittlig EBITDA for å ta hensyn til enkelthendelser og få et normalisert resultat (Kinserdal, 2018b). Bankene referer riktignok til dette som normalisert EBITDA og EBITDA margin.

Bankene hadde lite kjennskap til alternative nøkkeltall. På spørsmål om de kjenner til alternative nøkkeltall som gjennomsnitt EBITDA og finansielle eiendeler/rentebærende kortsiktig gjeld er det kun 1 av bankene som har hørt om det. Ettersom det viser seg at 5 av bankene benytter seg av en form for gjennomsnitt EBITDA er det grunnlag for å argumentere for at bankene benytter begrepene alternative og tradisjonelle nøkkeltall lite i praksis og at det heller forekommer i teorien. Bankene som benytter gjennomsnitt EBITDA oppgir samme grunnlag for endringen som Kinserdal et al. (2018b), hvilket forsvarer bankens kompetanse på området.

Alternative nøkkeltall	Banker med kjennskap
Gjennomsnitt EBITDA	1 av 6
Normalisert EBITDA/EBITDA margin	5 av 6
Finansielle eiendeler/rentebærende kortsiktig gjeld	0 av 6

Tabell 15 - Bankers kjennskap til alternative nøkkeltall

Til tross for lite kritikk til bruken av tradisjonelle nøkkeltall er alle bankene enig om at det ikke vil være mulig å innvilge lån basert på nøkkeltall alene. Den ene banken er riktignok i gang med å teste mulighetene for dette på mindre kunder, hvor de i større grad kan automatisere prosessen uten for stor risiko. Kjennskap til eiere og ledelse nevnes som viktigste årsak for dette, ettersom bankens tillitt i stor grad baserer seg på tillitt til eiere/ledelse sidestilt med økonomiske resultater. En av bankene tydeliggjør dette ved å si at

er det en eier de har god kjennskap til og som har opparbeidet tillitt til banken, kan de i større grad se bort fra svake resultater. Kjennskap og tillitt til eiere og ledelse er med andre ord en viktig faktor for bankene ved kredittvurdering, hvilket støttes av Håland og Ramberg (2021) som konkluderer med at kjennskap til eiere og ledelse likestilles med regnskapsinformasjon.

5.6 Bankenes hensyn til bærekraft

Bærekraft har blitt en del av kredittvurderingen for alle bankene. Det kommer tydelig frem i intervjuene at dette er et fokus område for banken og ved å ta et blikk på bankenes hjemmesider er det liten tvil om at de ønsker å fremstå bærekrafts orienterte, hvilket gjenspeiles i intervjuene. Alle bankene forteller om økende grad av fokus og kompetanse på området og at det bare vil øke i årene som kommer. De kan alle vise til ulike områder internt hvor de arbeider med å forbedre egen bærekraftighet, samtidig er de enig i at det området de kan gjøre størst påvirkning er i kredittgivning (Regjeringen, 2019).

Håland og Ramberg (2021) forventet økt implementering av bærekraft i kredittvurderingen i årene som kommer, noe vi ser igjen i svarene fra intervjuene. Samtlige banker gjør en vurdering av bedriftens bærekraft og sier det påvirker utfallet av kredittvurderingen. Bankens størrelse virker å ha betydning for hvor gode systemer som brukes i arbeidet. De store bankene kan fortelle at de har egne modeller for å vurdere bærekraftsscore, mens den mindre banken i større grad gjør skjønnsmessige vurderinger basert på dialog med kunde. Møretrø (2021) hadde samme funn i en undersøkelse som inkluderte flere små banker, hvor konklusjonen var at større banker har kommet lenger enn de små i implementeringen av bærekraft i kredittvurderingen. Det kommer frem at bedriftens størrelse også har stor betydning for bærekraftsanalysen. Små bedrifter er ikke lovpålagt å rapportere på bærekraft og inntrykket vi får fra bankene er at de sjelden rapporterer frivillig. For de små kundene er bankene derfor opptatt av å se at de arbeider med bærekraft og har et bevisst forhold til områdene som er relevante for dem. De store bedriftene har kommet lenger på området, hvilket har en sammenheng med at store bedrifter er lovpålagt å rapportere og dermed ikke har hatt noe valg, kombinerte med mer ressurser å allokere til bærekraft. Samtidig har større kunder større engasjement hos bankene, hvilket medfører økt ressursbruk på kredittvurderingen for bankene og dermed grundigere analyser av bedriftens bærekraft.

Manglende tall og data på bærekraft er allikevel en utfordring også for store bedrifter. På spørsmål om bankene opplever data/tall fra bedriftene som korrekt/nøyaktig svarer alle bankene at bedriften sjelden eller aldri har konkrete tall eller data på bærekraft og at

opplysningene til modellene i stor grad blir hentet gjennom dialog med kunden. Møretrø (2021), og Håland og Ramberg (2021) kom til lignende resultat og forklarer at bankene i hovedsak benytter seg av intervjuer med kundene for å hente bærekrafts informasjon på grunnlag av manglende rapportering. Dette gjør det svært vanskelig for bankene å danne sammenligningsgrunnlag for å vurdere bedriftene opp mot hverandre og bransje.

Taksonomien blir nevnt som en løsning på dette. Bankene er tydelig på at taksonomien vil endre måten de og bedriften arbeider med bærekraft ettersom det gjennom den vil bli mulig å klassifisere bærekraftige handlinger. Dette har i stor grad kun vært mulig i eiendoms bransjen per nå gjennom energiklassifisering av eiendommer som 4 av bankene benytter i vurderingen ved grønne lån. Hvis vi sammenligner med Møretrø's (2021) forskning ser vi en økning i antallet banker som tilbyr grønne lån på bedriftsmarkedet. Det er riktignok ingen måte å sjekke om de samme bankene er inkludert i undersøkelsen, men det er grunnlag for å si at det beveger seg i en retning hvor de fleste banker, særlig de større, vil tilby grønne lån på bedriftsmarkedet.

Det er forventet at taksonomien sammen med den Europeiske standarden for bærekraftsrapportering skal ha stor innvirkning på hvordan finansnæringen vurderer og arbeider med bærekraft (Regjeringen, 2023). Dette synspunktet deler bankene som er tydelig på at det vil stille økte krav til kompetanse for både dem og bedriftene. Bankene er riktignok opptatt av at implementeringen av taksonomien og den Europeiske standarden ikke vil løse utfordringene knyttet rundt bærekraftsrapportering umiddelbart. De er opptatt av at dette er en prosess som må gjøres i samarbeid med bedriftene, men at de regner med å se en stor utvikling i årene som kommer.

Når det gjelder hvordan bedriftenes bærekraft vektet opp mot andre faktorer i kredittvurderingen er det lite svar å få av bankene. Ingen av bankene vil/kan oppgi noen rangering av vektingen av bærekraft sammenlignet med andre faktorer i kredittvurderingen og kun 1 av 6 banker kunne spesifisere hvilke faktorer innenfor temaet bærekraft de er mest opptatt av. Vi finner dette noe spesielt da inntrykket er at fokuset på bærekraft virker å være stort i alle bankene, men det er lite spesifikt å vise til for hvordan vurderingen gjøres. Til tross for at bankene ikke oppgir vekting kan avvikende svar støtte Møretrø's (2021) undersøkelse som fant ut at bedriftene ikke kunne gjøre opp for svake finansielle resultater ved å rapportere godt på bærekraft. Til tross for dette kan 2 av bankene fortelle oss at de har stoppet alle investeringer i bransjer eller næringer som anses som «klimaverstinger», dette gjelder blant annet olje- og shipping virksomheter. Hvilket er et interessant standpunkt som en annen bank

stiller seg motstridende til gjennom valg av en annen strategi. Banken argumenterer for at å stoppe investeringer eller kredittgivning til enkelte bransjer vil medføre at de går videre til en annen bank uten like strenge krav til bærekraft. De har derfor valgt å stille strengere krav til bedriftenes bærekraft i utsatte bransjer og tror at de kan oppnå bedre resultater ved å stille krav til en forbedring istedenfor å stoppe investeringer i de bransjene. En spennende debatt som alle banker må ta stilling til ved valg av strategi for årene som kommer.

Ved å sammenlikne svarene i vår undersøkelse med tidligere undersøkelser utført Håland og Ramberg (2021) ser vi en tydelig økning i fokus, kompetanse og ressurser i forbindelse med bankers arbeid bærekraft. Der tidligere studier har hatt en utfordring med manglende kompetanse på temaet fra intervjuobjektene har vi et annet inntrykk. I samtaler med ledere på bedriftsmarkedet ser vi en tydelig økning i kompetanse, noe de påpeker selv. En av bankene hadde deltatt i liknende undersøkelse tidligere og påpekte dette «Hvis dere sammenligner med tidligere oppgaver ser dere nok at svarene jeg gir angående nøkkeltall er mer eller mindre uendret, mens det har skjedd store steg på bærekraft». Hvilket oppsummerer inntrykket vårt fra bankene. Det har foregått en stor utvikling på området og bankene forventer at denne utviklingen vil fortsette i årene som kommer ettersom bærekraft blir ansett som mer og mer viktig og vi får flere og bedre systemer for klassifisering og rapportering. Det påpekes at dette er noe alle må ha et fokus på ettersom kunder og marked har et stort fokus på det, sammen med lovbestemmelser som gjør at denne utviklingen har kommet for å bli.

5.7 Oppsummering analyse

Analysen viser at bankene brukere både finansielle og ikke- finansielle nøkkeltall i kredittvurderingsprosess. To hovedelementer som er avgjørende i kredittvurdering er gjeldsbetjeningsevne og sikkerhetsstillelse. Kredittrisiko blir analysert basert på markedsrisiko, finansielle risiko og intern risiko. kredittanalysen gjennomføres ved bruk av scoringsmodeller og manuell vurdering og den er alltid avhengig av bransje og engasjementets størrelse. Grunnen er ulike bransjer er utsatt for ulik risiko.

Finansielle nøkkeltall som inngår i scoringsmodeller, er avhengig av regnskapsinformasjon. Av den grunnen er regnskapskvalitet viktig for banker i kredittvurdering. Samtlige av bankene bekrefter at et regnskap med høy kvalitet gir relevant og nyttig informasjon som brukes til å predikere fremtidig kontantstrøm. I tillegg bekrefter alle de bankene at revidert regnskap er troverdig og bankene bruker lite tid til å sjekke regnskapsinformasjon som kommer fra eksisterende kunder.

I tillegg til årsregnskapet og noter krever de fleste bankene andre finansielle rapporter som budsjett, likviditetsbudsjett, prognoser, liste på kundefordringer, leverandørgjeld og varelager for å danne større bilde av en virksomhet og å lage fremtidig kontantstrøm. Alle bankene vektlegger mye på gode noter, men de savner noen ganger gode noter fra både store og små virksomheter.

Det kommer frem tydelig fra bankene at ulike regnskapsspråk ikke påvirker kredittvurdering. De store bankene sjekker om en virksomhet har brukt samme regnskapsprinsipp over tid. Det er for å sikre at virksomheter ikke endrer regnskapsprinsipp for å oppnå et ønsket resultat, spesielt når økonomisk helsetilstanden er dårlig. Dette henger sammen med regnskapstrekkning og regnskapsmanipulasjon. Vår undersøkelse tyder på at bankene gjør veldig lite for å oppdage regnskapsmanipulasjon. Bankene har stort tillitt til kundene og de mener at de fleste virksomheter rapporterer riktig.

Verdsettelse av eiendomsverdi praktiserer likt av alle bankene, det vil si all bruker markedsverdi. Men de andre balansepostene måles til bokført verdi. Alle bankene anerkjenner utfordringer rundt verdsettelse av eiendeler på grunn av manglende markedspris som kan observeres. Noen poster nedjusteres eller settes til null på grunn av likvidasjonsverdi. Eksempel bankene vekt lite på immaterielle eiendeler og eiendelene kan ikke stille til sikkerhet. Samtlige av bankene gir uttrykk for at det er vanskelig å finne markedsverdi av immaterielle eiendeler og det kommer for lite informasjon gjennom noter. Av den grunnen vil ikke de fleste bankene finansiere investering i immaterielle eiendeler. Andre ekstraordinære poster som ned- og oppskrivning poster justeres av banken før regnskapsinformasjon brukes i kredittvurdering. De store bankene bruker normalisert resultat som ikke er forstyret av engangsposter.

En av de tradisjonelle nøkkeltallene som alle bankene legger stor vekt, er egenkapitalandel. Nøkkeltallet måler soliditet. Nøkkeltallet er nevnt av alle bankene og inngår i alle scoringsmodeller. Kravet til egenkapital ligger mellom 10-25% og er avhengig av engasjement størrelse, bransje og risikoen knyttet til investering. Bankene bruker delvis justert egenkapital, for at det ikke er alle balansepostene justeres i kredittvurdering. Selv om halvparten av bankene bekrefter at de ikke bruker likviditetsgrad alene som likviditetsmåling, inngår likviditetsgrad 2 i de fleste scoringsmodellene bankene bruker. Arbeidskapital og kassekreditttrekk brukes i mindre grad som likviditetsmål. EBITDA er nøkkeltallet som brukes av samtlige banker som inntjeningsmål. Nøkkeltallet er viktig for bankene for at det ikke inneholder engangsjustering, skatt og finansposter. I tillegg brukere de fleste bankene

nøkkeltallet gjeldsdekningsgrad som analyserer betjeningsevne. Kontantstrøm fra drift/ gjeld og negative resultat overtid brukes som inntjeningsmål i mindre grad. Halvparten av bankene benytter markedsbasert nøkkeltall LTV. Nøkkeltallet benyttes i de fleste eiendomsbransjer. Andre nøkkeltall som bankene legger mye vekt som ikke er finansielle er eierskap og ledelse.

Funn i studien viser at bankene bruker de tradisjonelle nøkkeltall i kredittvurdering og faglig begrunnelse til valg av de nøkkeltallene er ukjent for de som har deltatt i vår undersøkelse. De tradisjonelle nøkkeltallene er brukt i mange år og basert på erfaring og bransjestandard velger banken de ulike nøkkeltall som inngår i de ulike scoringsmodellene. De fleste bekrefter at de nøkkeltallene ikke har endret overtid. Bankene bruker samme regnskapsnøkkeltall selv om det har kommet nye scoringsmodeller. Og de fleste mener at de nøkkeltallene bankene bruker er god på grunn av at de har opplevd lite tap i det siste. Noen banker ønsker å bruke nøkkeltall som sier noe om fremtidig inntjening og varsler på et tidligere tidspunkt. En respondent påpeker at dette henger sammen med måten virksomheter rapporterer regnskapet.

Det viser seg at bankene har lite kritikk til dagens bruk av tradisjonelle nøkkeltall, dette kan begrunnes av manglende kompetanse hva angår oppbyggingen og vektingen av ulike faktorer i bankens modeller. Når vi graver dypere viser det seg likevel at bankene stiller seg kritiske til tradisjonelle nøkkeltall som likviditetsgrad 1 og 2 og EBITDA. Til tross for at likviditetsgrad 2 brukes av de fleste banker er de kritiske til hvor nøyaktig det representerer bedriftens likviditet. EBITDA benyttes av samtlige banker og det viser seg at flere tilpasser EBITDA ved å ta hensyn til enkelthendelser og på den måten benytter en variant av gjennomsnitt EBITDA som vi introduserte i teori kapittelet.

Det kommer frem at bærekraft er et fokus område for alle bankene i undersøkelsen. Samtlige har integrert bærekraft i kredittvurderingsprosessen i ulik grad. De store bankene har modeller for vurdering av sine kunder, mens den mindre banken baserer seg på intervjuer med kundene. Det viser seg også at de større bankene henter mesteparten av sin bærekrafts informasjon om kunder fra intervjuer som de senere prosesserer i sine modeller for å kalkulere en bærekrafts score. Dette kommer av at et fåtall av bedrifter rapporterer på bærekraft og derfor har lite konkrete tall/data å oppgi til banken. Ingen av bankene vil oppgi vektingen av bærekraft opp mot andre faktorer i kredittvurderingsprosessen, men er tydelig på at det er et minimumskrav at bedriftene er bevisst på sin påvirkning og har et fokus på bærekrafts områder som er relevante for dem. Bankene stiller seg positive til taksonomien og tror det vil gjøre deres og kundens arbeid med bærekraft mer gjennomførbart ettersom dette gjør det mulig å klassifisere hva som er bærekraftige aktivitet, noe som tidligere har blitt gjort

basert på skjønn og egne vurderinger. Dette vil potensielt gjøre bærekraft mer fremtredende i kredittvurderingsprosessen ettersom det gir langt bedre muligheter for å sammenligne bedrifter og dermed skille ut hvem som leverer bra og dårlig på området. Dette avhenger riktignok også av at bedriftene øker sin kompetanse og prosesserer og rapporterer om sin bærekraftighet.

Når vi sammenligner våre resultater med tidligere teori og empiri ser vi et tydelig kompetanse løft når det gjelder bærekraft. Bankene har kommet lenger i jobben med å integrere bærekraft i kredittvurderingsprosessen, men det stilles spørsmål til hvorvidt det faktisk prioriteres og vektlegges eller om det er mer en formalitet og et minimumskrav bankene stiller. Bankene er tydelig opptatt av å ikke assosieres med miljøverstinger og 2 av bankene har satt en stopper for alle investeringer i utsatte bransjer som olje- og shipping virksomheter.

6 Avslutning

I dette kapitlet konkluderes og oppsummerer studiens forskningsspørsmål, belyse studiens begrensninger og til slutt kommer vi med forslag til videre forskning.

6.1 Konklusjon

Studien undersøker bruk av tradisjonelle nøkkeltall og bærekraft i kredittvurderingsprosess. For å besvare studiens problemstilling «*hvordan banker vektlegger tradisjonelle regnskapsmessige nøkkeltall og bærekraft i kredittvurdering av bedriftskunder?*» tar undersøkelsen utgangspunkt i 8 forskningsspørsmål og de er besvart gjennom dataene vi har samlet inn gjennom dybdeintervju med 6 banker.

«Hvordan bruker banker regnskapsinformasjon i kredittvurdering?»

Resultatene i studien viser at regnskapskvalitet har stor betydning i kredittvurdering i den forstand at bankene benytter regnskapet til å vurdere virksomhetens evne til å betjene lån ved bruk av blant annet finansielle nøkkeltall. Bankene stoler stor sett på revidert regnskap og de mener at det er revisor som har kompetanse til å sjekke om regnskapet er riktig. I tillegg stoler to av de store bankene regnskapsinformasjon de får fra store virksomheter, for at de mener validiteten og kunnskapen av regnskapet er bedre.

De store bankene krever mer omfattende regnskapsinformasjon fra store virksomheter. Dette er for å ha mer forståelse av en virksomhet og deres bransje de opererer i. Videre benytter bankene både finansielle og ikke-finansielle informasjon til å vurdere fremtidig inntjening. Samtlige av bankene bekrefter at gode og informative noter er viktig i kredittvurdering som de ønsker at de flest blir bedre på.

Regnskapsspråk har ikke noe effekt i kredittvurdering for at bankene justerer enkelte poster i regnskapet uansett regnskapsspråk. Samtlige av bankene påpeker at de ikke fokuserer på bruk av ulike regnskapsspråk. De store bankene sjekker alltid om en virksomhet har brukt samme regnskapsprinsipp over tid på grunn av prinsipp endringer kan ha stor effekt på de finansielle nøkkeltallene bankene bruker.

Som flere av respondentene forteller, justerer bankene verdi av balanseposter i kredittvurdering. Den miste banken justerer kun regnskapspostene som er knyttet som sikkerhet for et lån. Samtlige av bankene bruker markedsverdi på eiendommer uansett virksomhetens regnskapsspråk. Det vil si at virksomheter som benytter GRS får annerledes eiendomsverdi i kredittvurdering, for at slike virksomheter bruker historisk kost. Dette har

effekt i egenkapitalandelen. Når markedsverdi er høyere enn historisk kost, blir egenkapitalandel høyere ved bruk av markedsverdi som fører til at virksomheter (som bruker historisk kost) får bedre nøkkeltall.

Bankene justerer bort poster som ikke kan pantsettes, typisk immaterielle eiendeler og aksjer i datterselskap eller lokale aksjer som ikke er børsnoterte. Ut fra undersøkelsen foreligger det et fellestrekk angående disse postene, hvor det finnes lite eller ingen informasjon som kan brukes i verdsettelse.

«Hvilke regnskapsmessige nøkkeltall bruker banker i deres kredittvurderingsmodell og som covenantskrav? Hvordan og hvorfor er de nøkkeltallene valgt?»

Banken benytter ulike nøkkeltall i scoringsmodeller for å måle inntjening, soliditet og likviditet. Ut fra undersøkelsen finner vi at bankene benytter mange av de tradisjonelle nøkkeltall som vi har presentert i teoridelen. De regnskapsmessige nøkkeltallene som inngår i de modellen er egenkapitalandelen som soliditetsmål, likviditetsgrad 2 og 3, likviditetsreserve, kassekreditttrekk og arbeidskapital som likviditetsmål, EBITDA, gjeld/EBITDA, kontantstrøm fra drift/gjeld som inntjeningsmål. Av de markedsbasert nøkkeltall er LTV brukt av alle bankene i kredittvurdering og som covenantskrav. Alle de store bankene benytter finansielle nøkkeltall som covenantskrav. Den miste banken nevner at de ikke benytter nøkkeltall som covenantskrav. Av de finansielle nøkkeltall er det egenkapitalandel, netto rentebærende gjeld/EBITDA og minimum kontantbeholdning som blir mest brukt av bankene som covenantskrav. Valg av de finansielle nøkkeltall er påvirket av bransje, størrelse og risikoen knyttet til investering.

Bankene velger nøkkeltallene som inngår i kredittscoremodeller basert på erfaring og bransjestandard. Det finnes ulike modeller som brukes på ulike bransjer. De store bankene forteller at de nøkkeltallene treffer og predikerer stor sett bra. Faglig begrunnelse på hvorfor de nøkkeltallene er valgt, fremkommer ikke noe tydelig svar fra alle respondentene. De intervju kandidatene som deltok i undersøkelsen jobber ikke direkte med valg av nøkkeltall og scoringsmodeller.

«Er banker klar over problematikken til bruken av tradisjonelle nøkkeltall og vurderer banker å bruke alternative nøkkeltall?»

Det fremkommer ingen eller lite kritikk til bruk av nøkkeltall fra de fleste bankene. Bankene mener at de bruker andre variabler også i kredittvurdering i tillegg til de finansielle. Det er

ikke mulig for bankene å innvilge lån basert kun på nøkkeltall. Til tross for lite kritikk til nøkkeltall, antyder svarene at bankene ikke stoler helt til bruk av de tradisjonelle nøkkeltall. Dette er på grunn av at bankene benytter subjektive vurderinger ved siden av de nøkkeltallene og halvparten nevner at de bruker andre faktorer som betalingsanmerkning, kassekreditttrekk, alders fordel liste på forfalte poster ved siden av nøkkeltallet likviditetsgrad.

Det ansvaret om vurdering av nøkkeltall ligger hos analyseteam som utarbeider de modellene. Respondenten kunne ikke uttale noe om vurderinger som gjelder bruk av alternative nøkkeltall.

«Er det noen årsaker som hindrer banker til å ikke bruke bedre/alternative nøkkeltall enn de tradisjonelle i deres kredittvurderingsmodell?»

En utfordring for bankene når det kommer til å endre bruken av nøkkeltall er at det er en veldig ressurs krevende prosess å endre scoring modellene. Når resultatene bankene har opplevd med modellene de bruker per dags dato er gode får de samtidig mindre insentiv til å ta den store utgiften det er å endre modellene. Det er dermed mer naturlig for bankene å holde seg til nøkkeltall de har god kjennskap til og som de vet leverer gode resultater. 2 av bankene er i en prosess med å endre sine modeller og det vil ikke være overaskende om flere banker også gjør tilpasninger i sine modeller. Etter hvert som hvordan og hvor bedrifter skaper og henter verdi endres vil bankene også måtte endre hvordan de måler verdi til å best representere virkeligheten. Økningen i bedrifter med høye verdier i immaterielle ressurser er et godt eksempel for hvorfor banker etter hvert må tilpasse sine modeller for å kunne vurdere de bedriftene på lik linje med mer tradisjonelle bedrifter. Det er interessant å se hvordan bankene er bevisste på at visse tradisjonelle nøkkeltall som likviditetsgrad 1 og 2 er lite informative og kan gi misledende predikasjoner rundt en bedrifts likviditet, men at det fremdeles inngår i modellene de benytter seg av når det finnes alternative nøkkeltall som gir bedre informasjon.

«Hvordan håndterer banker bærekraft?»

Bankene jobber proaktivt med å lede an når det gjelder arbeid med bærekraft. Det er tydelig å se at kompetansen rundt temaet har blitt betraktelig bedre når vi sammenlikner svarene fra ledere på bedriftsmarkedet i vår studie med tidligere studier gjort på samme tema. Bankene virker svært bevisst på sin rolle. Finans næringen har et stort ansvar når det kommer til å gå foran som et godt eksempel hva angår bærekraft arbeid, og det er liten tvil om at bankene ønsker å snu om til grønnere investeringer. Samtidig driver ikke bankene veldedighet og skal

til syvende og sist tjene penger, de investerer dermed ikke i prosjekter/bedrifter utelukkende fordi de er bærekraftige og er avhengig å se muligheter for fremtidig nedbetaling.

Det er i kredittgivningen bankene har størst innflytelse og påvirkningskraft, noe de virker å være bevisste på. Vi ser at 2 av bankene har kuttet alle investeringer i svært forurensende bransjer som olje og shipping virksomheter, noe vi potensielt vil se og høre mer av i fremtiden.

«Hvilke bærekrafts faktorer vektlegges av bankene?»

Bankene leverte ingen vektning av ulike bærekrafts faktorer. Om dette kommer av manglende kompetanse eller at de ikke vil oppgi noen vektning er usikkert. Det er riktignok faktorer knyttet til klima og miljø bankene gir inntrykk av å være mest opptatt av. Det er «klimakrisen» som får mest oppmerksomhet i mediebildet og i markedet, det er dermed naturlig at bankene også ilegger seg et fokus knyttet mot klima og miljø. Det er også faktoren det «haster» mest å reversere/fikse og blir dermed ansett som det viktigste punktet for bankene også.

Det kommer samtidig frem at bankene er veldig opptatt av forretningsetiske faktorer. Bankene vektlegger sin kjennskap til eiere og ledelse sterkt. De har et fokus på å ikke investere i bedrifter som eies av bedrifter i skatteparadiser eller lignende og vil ikke assosieres med den type virksomheter. Spørsmålet som kan stilles her er om dette fokuset er for å fremstå bra selv overfor markedet eller om det er en bevisst holdning for å jobbe mot skatteparadiser og hvitvasking.

«Hvor stor rolle spiller bedriftens bærekraftsanalyse i kredittvurderingsprosessen?»

Vi ser at bedriftene fremdeles har en lang vei å gå når det gjelder utarbeidelsen av bærekraftsanalyser. Bankene har sjelden tall/data på bedriftenes bærekraftighet og må i stor grad basere seg på subjektive vurderinger gjennom møter med bedriftene. Alle bankene sier de vurderer bedriftens bærekraftighet i enhver kredittsak, men at størrelse på bedrift/engasjement er avgjørende for hvor mye informasjon de innhenter. Det er stort sett kun store bedrifter som rapporterer på bærekraft, hvilket gjør det mindre relevant for bankene å bruke mye tid og ressurser på å analysere mindre bedrifters bærekraft i kredittvurderingsprosessen når de har lite data og kompetanse på området.

Det er interessant at bankene ikke ønsker å oppgi hvordan bærekraft vektet sammenlignet med andre faktorer i kredittvurderingsprosessen. Det tydeliggjøres at det blir en del av en total

vurdering og at det skal vektas på lik linje som andre faktorer. Bankene nevnte alle at de skal se at bedriftene har et forhold til bærekraft som et minimumskrav for bedrifter som ikke rapporterer. Det kan dermed tyde på at bankene først og fremst er opptatt av å fremstå som bærekrafts fokuserte og at det viktigste for de er å unngå assosiasjoner med klimaverstinger i markedet. Dette kan gi dårlig omtale og det virker som bankene er fokusert på å unngå samarbeid med bedrifter som har et dårlig rykte både hva gjelder eierstruktur og bærekraftighet.

«Hvordan har kredittvurderingsprosessen utviklet/endret seg i senere år?»

Kredittvurderingsprosessen syner til å bli mer og mer automatisert. Samtidig ser vi at det er store deler av prosessen som ikke er mulig å automatisere. Nøkkeltallenes rolle i kredittvurderingsprosessen kan virke å minske noe. Der bankene tidligere har vært veldig fokusert på bedriftens lønnsomhet og evne til å nedbetale sin kreditt ser vi nå at det illegges et stort fokus på ikke finansielle faktorer. Kjennskap til eiere og ledelse virker å være en faktor som vektas mer nå enn i tidligere år. Samtidig er det viktig å nevne at de økonomiske tallene alltid vil være viktig for banken ettersom bedriftens evne til å betjene et lån alltid vil være en avgjørende faktor. Vi ser at det potensielt kreves en endring av hvordan bankene vurderer verdi på sikt med økende antall bedrifter med verdier i immaterielle ressurser og eiendeler, noe bankene må ta stilling til i økende grad.

Bærekraft har fått en viktigere rolle i kredittvurderingsprosessen i senere år. Her har det foregått en stor omvelting og det vil med all sannsynlighet bli vektet mer og mer i årene som kommer. Alle banker tilbyr nå grønne lån og det er forventet at bærekraftige bedrifter vil bli belønnet med bedre priser, renter og lånevilkår generelt i økende grad i årene som kommer.

6.2 Studiens begrensninger

Studien har kvalitative metode som har brukt begrenset utvalg. Dataene vi har innsamlet gir ikke nok grunnlag til å generalisere og dette er en svakhet med validitet i studien. Vi har intervjuet 6 banker. 5 av de er store. Vi burde ha inkludert flere mindre banker for å gi bedre sammenligning. Men vi har ikke fått noe svar fra 4 banker som vi har tenkt å inkludere i undersøkelsen. Studien kan dermed representere et lite utvalg. En kombinasjon av tidsbegrensning og vanskelighet å komme i kontakt med noen banker ført til begrenset utvalg.

I studien har vi ikke fått svar på alle spørsmålene på grunn av respondentenes kompetanse begrensninger. Det er banken selv som har valgt de respondentene som skulle stille opp til intervju. For å dekke de manglende svar, burde vi forsøkt å kontakte riktig

intervjukandidatene i ettertid. Blant annet hadde det vært viktig for oss å vite mer om årsaken til valg av nøkkeltall som inngår i kredittvurdering, faktorene som vektlegges i de scoringsmodellene og grunnen til bruk av samme tradisjonelle nøkkeltall overtid. I tillegg var det noen spørsmål som var vanskelig å forstå for noen respondenter og dette er på grunn av feil formulering. Vi prøvde ikke å forbedre de spørsmålene underveis. Grunnen er at vi vil beholde sammenligningsgrunnlaget mellom bankene. Konsekvensen var at vi brukte lengre tid på bekostning av andre spørsmål.

I tillegg til personlig intervju kunne vi benyttet spørreskjema for å bekrefte de svarene vi har fått fra de intervjuene. Og dette er ikke benyttet på grunn av tidsbegrensning.

6.3 Videre forskning

I denne studien har vi undersøkt hvordan norske banker vektlegger tradisjonelle nøkkeltall og bærekraft i kredittvurdering av bedriftskunder. Oppgaven tar for seg en rekke potensielle endringer det kan være interessant å forske videre på. Kanskje spesielt interessant vil det være å forske på hvordan taksonomien og den Europeiske rapporteringsstandarden vil endre måten bankene vurderer bedrifters bærekraft i praksis. Bankene forventer store endringer når taksonomien implementeres og det vill vært interessant å se hvordan innflytelse taksonomien vil har på bankene og bedriftene.

For å få en økt forståelse i valgene av – og vektningen av ulike nøkkeltall i bankenes scoring modeller kunne det vært av interesse å gjennomført en lignende undersøkelse hvor personale som utarbeider og analyserer bankens modeller blir intervjuet. Det ville sannsynlig gitt økt kompetanse på området og dermed bedre og mer utfyllende svar fra respondentene. Det samme kan sies når det gjelder bærekraft hvor bærekraftsansvarlige fra bankene kan intervjues for økt kompetanse rundt tema.

Ettersom vi fikk manglende svar på blant annet vektning av bærekraft og diverse nøkkeltall i kredittvurderingsprosessen ved kvalitativ metode kunne det være av interesse å gjøre en lignende undersøkelse hvor kvantitativ metode inkluderes i form av å sende ut en spørreundersøkelse til relevante ansatte i bankene på de ulike temaene. Dette vil potensielt gi mer konkrete resultater ved å ha en mer «tvungen» struktur som er lettere å kategorisere som tellbare verdier ved eksempelvis en tallskala, og samtidig bedre muligheter for generalisering ved å kunne nå ut til en større mengde banker.

Litteraturliste

- Amundsen, T. C., & Andreassen, Ø. (2014). *Er inntektsforutsetningen realistisk ved aktivering av utsatt skattefordel? - en undersøkelse av regnskapspraksis før konkurs* [UiT Norges arktiske universitet].
- Baksaas, K. M., & Stenheim, T. (2015). *Regnskapsteori*. Cappelen Damm akademisk.
- Berg, S. A. (2009). *Virkelig verdi i regnskapet*. Retrieved 08 from <https://www.norges-bank.no/contentassets/97fc8862b52449979b2595d389a042ee/regnskapet.pdf>
- Bernhardsen, E., & Larsen, K. (2002). Bankenes prising av risiko ved utlån til foretakssektoren.
- Bougie, R., & Sekaran, U. (2020). *Research methods for business : a skill-building approach* (Eighth edition. ed.). John Wiley & Sons.
- Brun, P., & Thornam, H. (2011). Verdiskapende bærekraftsrapportering. *Revisjon og Regnskap, 1*, 49-52. https://www.revregn.no/journal/2011/1/rr-1-2011-17/Verdiskapende_b%C3%A6rekraftsrapportering/?status=%7B%22CmsUserGuid%22:%225b58c277-f3b9-4e91-9d94-8121b05107a9%22,%22ActorId%22:51350122,%22Name%22:%22Eskild%20Solberg%22,%22StatusCode%22:202,%22StatusText%22:%22Bruker%20innlogget%20i%20CMS,%20og%20har%20tilgang%20til%20Revisjon%20og%20regnskap%22%7D
- Carlberg, B. S. (2003). Bruk av covenants i låneavtaler. *Praktisk økonomi og finans, 19*(1), 99-106. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2871-2003-01-09>
- Centiga. (2022, 01.05.2022). *Likviditet: Alt du må vite*. Retrieved 28.03.2023 from <https://centiga.no/blogg/likviditet-alt-du-ma-vite/>
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode* (2. utg. ed.). Universitetsforl.
- Danos, P., Holt, D. L., & Imhoff, E. A. (1989). The use of accounting information in bank lending decisions. *Accounting, organizations and society, 14*(3), 235-246. [https://doi.org/10.1016/0361-3682\(89\)90025-1](https://doi.org/10.1016/0361-3682(89)90025-1) (Accounting, Organizations and Society)
- Datatilsynet. (2015). Anonymisering av personopplysninger veileder, 2015. Retrieved 10.03.23, from <https://www.datatilsynet.no/globalassets/global/dokumenter-pdferskjema-ol/regelverk/veiledere/anonymisering-veileder-041115.pdf>
- Datatilsynet. (2019, 17.07.). *Hva er en personopplysning?* Datatilsynet. Retrieved 13.03.23 from <https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/personopplysninger/>
- Dechow, P., Ge, W., & Schrand, C. (2010). Understanding earnings quality: A review of the proxies, their determinants and their consequences. *Journal of accounting & economics, 50*(2), 344-401. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2010.09.001> (Journal of Accounting and Economics)
- Eklund, T., Larsen, K., & Bernhardsen, E. (2001). Modell for analyse av kredittrisiko i foretakssektoren. <https://norges-bank.brage.unit.no/norges-bank-xmloi/bitstream/handle/11250/2480734/eklund.pdf?sequence=1>
- Ellefsen, H. C. (2019). Global Reporting Initiative - en kort innføring. *Regnskap Norge*. <https://www.regnskapnorge.no/faget/artikler/regnskap/global-reporting-initiative---en-kort-innforing/>

- EY. (2022). *IFRS og god regnskapsskikk*. Ernst & Young Global Limited. Retrieved 12.02.23 from <https://go.ey.com/3hKO6qL>
- Finanstilsynet. (2020). *KARTLEGGING AV FORETAKENES BÆREKRAFTSRAPPORTERING*. https://www.finanstilsynet.no/globalassets/tilsyn/finansiell-rapportering/kartlegging_av_foretakenes_barekraftsrapportering_01092020.pdf
- Flakke, P. A. (2010). Utviklingen innenfor kredittvurdering og forholdet mellom bank og kunde de siste tiår. *Praktisk økonomi og finans*, 26(3), 79-90. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2871-2010-03-10>
- FN. (2023, 19. Januar 2023). *FNs bærekraftsmål*. <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>
- Gjesdal, F. (2003). Resultatkvallitet anno 2003. *Praktisk økonomi og finans*, 19(1), 51-67. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2871-2003-01-07>
- Heskestad, T. (2015). Resultatkvallitets- analyse, røde flagg og driftsinntekter. *Regnskap*, 8, 33-40.
- Heskestad, T. (2016). Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader. *Regnskap*, 4, 33-39.
- Heskestad, T., & Johnsen, A. M. (2022, 13.12). *Deloitte-dagen Good for business*, Kristiansand.
- Håland, R., & Ramberg, J. M. (2021). *Bankers bruk av nøkkeltall i en moderne forretningsverden* Universitetet i Agder].
- Jacobsen, D. I. (2022). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (4. utgave. ed.). Cappelen Damm akademisk.
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (3. utg. ed.). Abstrakt forl.
- Johnsen, A. M. (2023, 22.03). *Finansiell informasjon i en digital tid*
- Kinserdal, F. (2015). Når virkelig verdi er så vanskelig å beregne, er det da overhodet relevant i regnskapet?
- Kinserdal, F. (2018a). *Nye og bedre nøkkeltall i regnskapsanalysen*. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2018/7-22-7.pdf>
- Kinserdal, F. (2018b). På tide å ta i bruk nye nøkkeltall i regnskapsanalysen. *Praktisk økonomi og finans*, 34(4), 312-326. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2871-2018-04-06>
- Kinserdal, F., Pelja, I., Sjøvik, H. C., & Tronsmoen, T. N. (2021). *Hvilke regnskapsmessige nøkkeltall bruker norske banker som lånevilkår, og hvorfor brukes disse? (F)*. <https://nye.econa.no/faglig-oppdatering/medlemsbladet-magma/7-2021/hvilke-regnskapsmessige-nokkeltall-bruker-norske-banker-som-lanevilkar-og-hvorfor-brukes-disse/>
- Kleveland, E., & Kittelsen, S. (2019). *Regnskapsregulering og bankenes digitalisering : En studie av hvordan regnskapsregulering og kompetansen til bankrådgiverne påvirker digitaliseringen i bankene* Universitetet i Agder ; University of Agder].
- Kristoffersen, T. (2019). *Årsregnskapet : en grunnleggende innføring* (6. utgave. ed.). Fagbokforl.

- Kvifte, S. S., Johnsen, A., & Den Norske revisorforening. (2008). *Konseptuelle rammeverk for regnskap* (2 ed.). Den norske revisorforening.
- Langli, J. C. (2005). Regnskapskvalitet – om hvordan regnskapsmessig støy svekker kvaliteten på regnskapsinformasjon. *Praktisk økonomi og finans*, 21(1), 49-62. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2871-2005-01-07>
- Langli, J. C. (2021). *Empiriske egenskaper ved finansielle nøkkeltall*. Gyldendal.
- Leksikon, S. N. (2023, 11.10.2022). *Bank*. Retrieved 25.04.2023 from <https://snl.no/bank>
- Lev, B., & Gu, F. (2016). *The End of Accounting and the Path Forward for Investors and Managers*. John Wiley & Sons, Inc.
- Møretrø, M. (2021). *Tradisjonelle nøkkeltall, regnskapsmanipulasjon og bærekraft i kredittvurderingsprosessen* [Masteroppgave, Universitetet i Agder].
- Nordeide, K. (2012). Kredittvurdering som metode for risikoanalyse av kundeporteføljen. *Praktisk økonomi og finans*, 28(2), 47-55. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2871-2012-02-07>
- Palepu, K. G., Healy, P. M., Peek, E., & Palepu, K. G. (2019). *Business analysis and valuation* (Fifth edition / Krishna G. Palepu, Paul M. Healy, Erik Peek. ed.). Cengage Learning.
- Penman, S. H. (2013). *Financial statement analysis and security valuation* (5th , International ed.). McGraw-Hill.
- Pettersen, L. I. (2012). Enkelte forhold relatert til lånevilkår og risikostyring. *Praktisk økonomi og finans*, 28(2), 3-13. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2871-2012-02-02>
- Plenborg, T., & Kinserdal, F. (2021). *Financial statement analysis : valuation - credit analysis - performance evaluation* (Second edition. ed.). Fagbokforlaget.
- PWC. (2020). *Forenklet IFRS Hva, hvem og hvordan*. Retrieved 12 from <https://www.pwc.no/no/publikasjoner/ifrs/forenklet-ifrs-hva-hvem-og-hvordan.pdf>
- Rashid, C. A. (2018). Efficiency of Financial Ratios Analysis for Evaluating Companies' Liquidity. *International Journal of Social Sciences & Educational Studies*, 4(4), 110-123. <https://doi.org/10.23918/ijsses.v4i4p110>
- Regjeringen. (2019, 29.05.2019). *Handlingsplan - bærekraftig finansiering* Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2018/nov/handlingsplan-barekraftig-finansiering/id2652793/>
- Regjeringen. (2023, 31. Januar 2023). *Taksonomien for bærekraftig økonomisk aktivitet*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/finansmarkedene/taksonomien-for-barekraftig-okonomisk-aktivitet/id2924859/>
- Regnskapsloven. (2021). *Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)*. (LOV-1998-07-17-56). Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56>
- Revisorforeningen. (2022, 15. November 2022). *Europeiske standarder for bærekraftsrapportering klare*. Revisorforeningen. <https://www.revisorforeningen.no/om-oss/dnr-mener1/europeiske-standarder-for-barekraftsrapportering-klare/>
- Revisorforeningen. (2023). *Bli revisor*. Retrieved 28.04.2023 from <https://www.revisorforeningen.no/om-revisjon1/>

- Revisorloven. (2020). *Lov om revisjon og revisorer (revisorloven)*. (LOV-2020-11-20-128). Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-11-20-128>
- Schwencke, H. R., Haugen, D. O., Baksaas, K. M., Stenheim, T., Avlesen-Østli, E., & Schwencke, H. R. (2023). *Årsregnskapet i teori og praksis 2022* (24. utgave. ed.). Gyldendal.
- Sebastião Vieira de Freitas Netto, M. F. F. S., Ana Regina Bezerra Ribeiro & Gleibson Robert da Luz Soares. (2020). Concepts and forms of greenwashing: a systematic review. *Environmental Science Europe* 32(19). <https://doi.org/https://doi.org/10.1186/s12302-020-0300-3>
- Sjåvik, H. C., & Tronsmoen, T. N. (2019). *Regnskapsmessige nøkkeltall som lånevilkår : en eksplorativ studie om norske bankers bruk av regnskapsmessige nøkkeltall som lånevilkår* NORGES HANDELSHØYSKOLE, BERGEN].
- Stenheim, T., Sundkvist, C. H., & Opsahl, A. (2017). Hva menes med regnskapskvalitet? *Magma*, 64-68.
- Stuart, I. C. (2020). *Auditing and assurance services : decision making under conditions of uncertainty* (International edition. ed.). Iris C. Stuart.
- Tronstad, C., & Selnes, P.-Ø. (2021). *IFRS – et alternativ til GRS*. RSM. Retrieved 12 from <https://www.rsm.global/norway/nb/news/ifrs-et-alternativ-til-grs>
- UNEPFI. (2023). *Principles for responsible banking*. UNEPFI. Retrieved 6. februar from <https://www.unepfi.org/banking/bankingprinciples/>
- Walløe, I. J., & Shah, K. (2021). *Å skape nærhet på avstand : en kvalitativ studie av det digitale jobbintervjuet fra rekrutterers perspektiv* Norwegian University of Life Sciences, Ås].
- Aae, E. L., Hansen, M. A., Pelja, I., B. Stemland, T., & Kinserdal, F. (2018). Er tradisjonelle regnskaps-nøkkeltall relevante i en «moderne» IFRS-verden? *Magma*(6), 52-62. <https://old.magma.no/er-tradisjonelle-regnskapsnokkeltall-relevante-i-en-moderne-ifrs-verden>

Vedlegg 1 Samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet bankers bruk av nøkkeltall og bærekraftsanalyse?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan norske banker bruker tradisjonelle nøkkeltall og bærekraftsanalyse i kredittvurderingsprosess. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med masteroppgaven er å undersøke hvordan norske banker vektlegger tradisjonelle nøkkeltall og bærekraftsanalyse i kredittvurderingsprosess for bedriftskunder. Vi ønsker å undersøke hvilke finansielle nøkkeltall banker bruker og hvorfor. Videre vil vi undersøke på hvordan banker bruker bærekraftanalyse og hvordan de kombinerer det med andre faktorer som nøkkeltall.

Dette er en masteroppgave som er et avsluttende ledd i vår master innenfor regnskap og revisjon ved Universitet i Agder.

Vi har kontaktet deg i forbindelse med vår masteroppgave og lurte på om du vil stille til intervju.

Opplysningene skal ikke brukes til andre formål.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Lidia Haile Abraham og Eskild Arnesen Solberg er ansvarlig for prosjektet. Vår veileder er Terje Heskestad.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi ønsker å innhente informasjon innenfor dette temaet som vi har valgt, og spør derfor deg om å delta i vårt prosjekt. Vi ønsker å intervju kredittsjefer eller banksjefer og bærekraftansvarlige. Grunnen til vårt valg er at vi tror deres kunnskap og erfaring vil styrke vår forskning rundt kartlegging av finansielle nøkkeltall og bærekraftsanalyse i norske banker, samt andre informasjoner innenfor vårt tema.

Hva innebærer det for deg å delta?

Ved deltakelse i dette prosjektet, vil du svare på intervju spørsmål der svarene vil bli anonymt registrert ved lydopptak. Intervjuet vil ta ca. 45 - 60 minutter. Intervjuet vil inneholde spørsmål om deres bruk av finansielle nøkkeltall og bærekraftanalyse i lånebevilgningsprosess. Dine svar fra intervjuet blir registrert ved bruk av diktafoner. Intervjuet kan gjennomføres digitalt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun de ansvarlige for masteroppgaven som vil ha tilgang til dine opplysninger under oppgaveskriving. Lydfilen fra intervjuene vil bli lagret på lokal enhet og behandles konfidensielt. Lydfilen vil bli transkribert til skriftlig form. Navn, alder, kjønn osv. vil ikke bli inkludert i skriftlig form. Veileder og sensor vil få tilgang til opplysningene i denne masteroppgaven, dog vil dette ikke være personlige opplysninger.

Navn og andre opplysninger vil bli erstattet med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 01.06.23. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger anonymiseres og lydopptak slettes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitet i Agder har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene

å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende

å få slettet personopplysninger om deg

å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Lidia Haile Abraham, 486 01 583, lidiaha@studen.uia.no og Eskild Arnesen Solberg, 97179685, eskils18@uia.no. Veileder Terje Heskestad, terje.heskestad@uia.no, 414 36 110.

Vårt personvernombud: Trond Hauso, personvernombud@uia.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Lidia Haile Abraham og Eskild Arnesen Solberg
Terje Heskestad

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet bankers bruk av nøkkeltall og bærekraftsanalyse og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at det foretas lydopptak av intervjuet
- at min stillingstittel kan benyttes i oppgaven

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 Intervjugal

Innledningsvis

Dette intervjuet vil være en del av vår datainnsamling i anledning med vår masteroppgave. Vi ønsker å spørre om tema rundt bankenes kredittvurderingsprosess av bedriftskunder med fokus på ulike finansielle nøkkeltall og bærekraftsanalyse.

- Du/banken vil bli anonymisert, men i oppgaven kan din stilling bli nevnt ved samtykke.
- Spørsmålene er frivillige å besvare og det er fullt mulig å trekke seg dersom det skulle være ønskelig.

Introduksjon

- Presentere oss selv, formålet med prosjektet, gjennomgang av samtykkeskjema og personvern.
- Hvis det skulle oppstå problemstillinger etter intervjuet, kan vi kontakte deg i etterkant for å få en oppklaring?
- Hvilken stillingstittel har du, og hva er dine arbeidsoppgaver?

1. Informasjon om bankens kredittvurderingsprosess av bedriftskunder

- a) Hva vektlegges banken ved kredittvurdering av bedriftskunder?
- b) Hvordan analyserer banken bedriftskunder?
- c) Hvordan henter banken inn informasjon om bedriftskunder?

2. Regnskapsinformasjon og regnskapskvalitet

- a. Har regnskapskvalitet noe betydning i kredittvurdering?
- b. Hvordan vurderer/evaluerer banken kvaliteten av årsregnskap?
- c. Hva gjør banken for å sikre pålitelige regnskapsinformasjon fra bedriftskunder?
- d. Krever banken mer omfattende finansielle rapporter enn årsregnskapet? Hvis ja, hva slags rapporter?
- e. Har bruk av forskjellige regnskapspråk effekt over kredittvurdering?
- f. Sjekker banken om kunder har brukt samme regnskapsprinsipper over tid?
- g. Hvordan håndterer banken endring i regnskapspråk/ prinsipper?
- h. Hvilke/n måle metode bruker banken for vurdering av eiendeler? Hvorfor er denne metoden valgt?
- i. Hvordan håndtere banken bokført verdi av immaterielle ressurser? Gjør banken justering for slike poster?
- j. Hvilke eiendeler er vanskelig å verdsette og hvordan tar banken hensyn til det?
- k. Hvordan håndtere banken andre spesielle poster i regnskapet, eksempelvis estimer, nedskrivninger, engangshendelser osv? Gjør banken justering (egne vurdering) for slike poster?
- l. Hvor viktig er noter for banken? Hvilke noter vektlegger banken?
- m. Hvordan jobber banken for å oppdage regnskapsmanipulasjon? Hvilke nøkkeltall mener banken er mest utsatt for regnskapsmanipulasjon? Hvorfor?
- n. Kontakter banken revisor i forbindelse med kredittvurdering?
- o. Er det noe finansiell informasjon banken savner fra bedriftskunder? Hvilken tilleggsinformasjon

3. Bruk av finansielle og ikke-finansielle nøkkeltall i kredittvurdering

- 7 Hvordan definerer banken finansielle nøkkeltall?
- 8 Hvilke finansielle nøkkeltall bruker banken mest i kredittvurdering?
- 9 Hvilke langsiktige og kortsiktige nøkkeltall bruker banken?
- 10 Hvordan velges nøkkeltallene som skal inngå i kredittvurdering?
- 11 Hvorfor velger banken disse nøkkeltallene? Hvilke faktorer er det som bestemmer valg av nøkkeltall (regnskapsspråk, bransje, størrelse eller børsnoterte)?
- 12 Vektlegger banken noen av nøkkeltallene over andre? hvorfor?
- 13 Er de nøkkeltallene banker bruker gode? Har de noen svakheter?
- 14 Har bruken av nøkkeltall endret seg over tid? Hvis ja, Hvorfor?
- 15 Ønsker banken å erstatte noen av de nøkkeltallene med andre nøkkeltall? Hvis ja, hvorfor?
- 16 Lager banken nøkkeltallene direkte fra regnskapet som en del av kredittvurderingen?
- 17 Gjør banker noen justeringer med balansepostene før kredittvurdering?
- 18 Hvilke av de balansepostene er mindre informative for banken?
- 19 Endrer banken kravene til nøkkeltall etter bransje eller virksomhetens størrelse? Hvorfor?
- 20 Hvordan evaluere banken fremtidig kontantstrøm i kredittvurdering?
- 21 Hvilken vekt legger banken kundens adferd i risikovurdering?
- 22 Er det andre faktorer som legges til grunn ved kredittvurdering?

4. kredittrisikomodeller og covenantskrav

- a. Hvordan risiko vurderer banken bedriftskunder ut ifra regnskapsinformasjon?
- b. Hvilke kredittrisikomodeller bruker banken?
- c. Hvilke nøkkeltall bruker banken i modellen/e? Hvorfor?
- d. Hvordan evaluerer banken de nøkkeltallene?
- e. Krever banken løpende regnskapsinformasjon fra kunder? Hvordan henter banken informasjonen?
- f. Hvilke finansielle nøkkeltall bruker banken som covenantskrav? Hvordan evalueres de?
- g. Hvilke ikke-finansielle nøkkeltall bruker banken som covenantskrav? Hvordan evalueres de?
- h. Bruker banken samme lånevilkår ved kortsiktige og langsiktige lån? Hvorfor?
- i. Endrer covenantskravene etter regnskapsspråk, bransje eller størrelse? hvis ja hvordan?
- j. Hva er konsekvensen av brudd på covenantskrav?

5. Svakheter ved bruk av tradisjonelle nøkkeltall og vurdering av å bruke alternative nøkkeltall

- a. Har banken noen kritikk til bruk av tradisjonelle nøkkeltall? Hvorfor?
- b. Hadde det vært mulig for banken å innvilge lån ved bruk av kun tradisjonelle nøkkeltall? Hvis nei, hvorfor?
- c. Hvordan hensyn tar banken til bruk av egenkapitalandelen? Setter banken minimum EK krav?
- d. Hvilke nøkkeltall bruker banken for å vurdere likviditet? Kritikk til bruk av likviditetsgrad 1 eller 2?
- e. Hvilke nøkkeltall bruker banken for å vurdere lønnsomhetsmål? Er det noen svakheter ved å bruke de nøkkeltallene?
- f. Vurderer banken til å justere eller endre de tradisjonelle nøkkeltallene med alternative nøkkeltall som tar hensyn til dagens regnskapsregler? Hvis ja/nei, hvorfor?
- g. Har banken hørt om alternative nøkkeltall som gjennomsnitt EBITDA, finansielle eiendeler/rentebærende kortsiktig gjeld?

6. Bærekraft

- a. Hvordan vektlegger dere bedrifters bærekraft i kredittvurderingsprosessen?
- b. Har dere modeller for vurdering av bedrifters bærekrafts score?
- c. Hvilke bærekraftstall eller faktorer vektlegger dere sterkest? (kan du rangere de ulike?)

- d. Opplever dere at dataen/tallene bedriftene utgir er korrekte/nøyaktige?
- e. Har dere noe system for å fakta sjekke opplysningene?
- f. En utfordring med bærekraftsrapportering har vært en manglende fast standard for rapportering, opplever dere store variasjoner i standardene bedriftene bruker og hvordan har dere eventuelt opplevd denne utfordringen?
- g. Hvordan har deres fokus på bærekraft hos bedrifter endret seg de siste årene?
- h. Er det noen andre områder enn kredittvurderingsprosessen dere samarbeider eller arbeider med bedrifters bærekraftighet?
- i. Kjenner du til UNEPFIs 6 prinsipper for bærekraftig bankdrift?
- j. Hvordan arbeider dere som bank med å bli mer bærekraftig? Er det et fokus område for dere?
- k. Fra 2024 kommer det nye regler og rammeverk for bærekraftsrapportering i form av en fastsatt standard som alle store bedrifter i EU skal bruke. Dette inkluderer også at informasjonen skal bekreftes av en uavhengig part (f.eks revisor). Hvordan tror du dette vil påvirke hvordan dere vurderer og jobber med bedriftenes bærekraft? Stilles det krav til ny kompetanse hos dere og eventuelt hos bedriftene?

Er det noe mer du ønsker å legge til som du ikke har fått sagt?

Vedlegg 3 Refleksjonsnotat 1

Diskusjonsnotat av Lidia Haile Abraham

Diskusjonsnotater er skrevet i forbindelse med innlevering av Masteroppgaven i regnskap og revisjon ved Handelshøyskolen ved Universitetet i Agder. I dette diskusjonsnotatet skal det belyses temaet ansvarlighet. Diskusjonsnotatet starter med oppsummering av masteroppgaven. Deretter kommer det temaet ansvarlighet som diskuteres opp mot oppgaven.

Oppsummering av masteroppgaven

Masteroppgaven handler om bankers bruk av tradisjonelle regnskapsmessige nøkkeltall og bærekraft i kredittvurdering av bedriftskunder. En av de flere vurderinger banker bruker i kredittvurdering er virksomhetens finansielle situasjon. Og dette vurderes blant annet ved bruk av nøkkeltall fra regnskapet (Langli, 2021). En annen faktor som påvirker kredittvurderinger er bærekraft. Problemstillingene går ut på hvilke regnskapsmessige nøkkeltall banker bruker i kredittvurdering og som covenaskrav, hvorfor disse nøkkeltallene er valg og hvordan bankers bærekraftsanalyse vurdering påvirker kredittvurderingen.

Målet med undersøkelsen er ikke å generalisere for at den er eksplorativ som ønsker å besvare forskningsspørsmål. Analysen og diskusjonen underbygges av primærdata innsamlet gjennom dybdeintervjuer med kreditsjefer for bedriftsmarked og bærekraftsansvarlige fra 5 store banker og en liten bank i Kristiansand. Vi fokuserte mest på store banker på grunn av den forutsetningen at de store bankene har bedre kompetanse innen bærekraft enn de andre bankene.

Masteroppgaven underbygges av tidligere forskning og empiri. Teorien begynte med å drøfte regnskapsinformasjon, regnskapskvalitet og regnskapsstøy. Regnskapsinformasjon som er troverdig og relevant, hjelper regnskapsbrukere som banker til å ta en riktig vurdering av en virksomhets finansielle situasjon (Baksaas & Stenheim, 2015). Gjennom det første forskningsspørsmålet tar studien for seg hvordan banker bruker regnskapsinformasjon i kredittvurderingsprosess. Dette forskningsspørsmålet fokuserer på bankers vurdering av regnskapskvalitet, regnskapsmanipulasjon og bruk av regnskapsspråk.

Banker benytter regnskapsinformasjon til å lage ulike finansielle nøkkeltall som vurderer lønnsomhet, soliditet og likviditet (Plenborg & Kinserdal, 2021). Riktig og troverdig regnskap hjelper dermed banker til å ta en riktig beslutning. Gjennom andre, tredje og fjerde forskningsspørsmålene tar studien for seg bankes valg av nøkkeltall som inngår i

kredittvurdering og som covenantskrav. Videre prøver studien å finne ut om banker er klar over svakheter av de tradisjonelle nøkkeltall og om de vurderer å bruke alternative nøkkeltall som kan gi bedre beslutningsgrunnlag.

Bærekraft har fått mye fokus i det siste og banker tar hensyn til bærekraftrapportering av bedriftskunder i kredittvurdering. Vi ønsker å undersøke om bærekraftsanalyse spiller en stor rolle i kredittvurdering og hvilke bærekrafts faktorer banker vektlegger.

Studiens funn kommer frem at tradisjonelle regnskapsmessige nøkkeltall brukes av alle store bankene i en total kredittvurdering. De nøkkeltallene som er mest bruk er egenkapital og gjeld/EBITDA. De fleste bankene er klar over problematikken til bruken av tradisjonelle nøkkeltall, men de bruker dem fortsatt. Noen har nevnt at det er vanskelig å utvikle nøkkeltall som tilpasser alle bransjer og det krever å bearbeide regnskapet dersom de skal utvikle nye nøkkeltall. De mener at dette er for stor jobb som krever både kompetanse og tid. For at bankene skal holde kredittvurdering enkelt, bruker de regnskapsmessige nøkkeltall. Noen balanse poster blir justert før kredittvurdering som eiendom og noen poster blir ikke justert. Men samtlige av bankene har bekreftet at de ikke vurderer en kunde ved bruk av kun regnskapsmessige nøkkeltall. Det finnes ikke-finansielle variabler som inngår i en total kredittvurdering. Noen av de ikke-finansielle faktorene som er nevnt av alle bankene er virksomhetens ledelse, eierskap, historisk informasjon og fremtidig planer. Bankene vektlegger mye på tillitt. I tillegg nevner alle bankene at bærekraft er en viktig faktor i en kredittvurdering. Det er mye nytt for bankene når det gjelder bærekraft, men de har bekreftet at de jobber kontinuerlig for å øke kompetansen innen temaet og de vil bidra til et grønt skift. Noen av de bankene har allerede bestemt til å ikke gi kreditt til kunder som ikke har fokus på bærekraft. De mener at det er en tøff, men en riktig beslutning.

Ansvarlighet

En bank er en viktig samfunnsaktør som har et ansvar å allokere kapital til verdiskapende engasjement. Banker har en kredittrisiko når låntakere ikke har kapasitet til å tilbakebetale lånet. Hvis mange ikke klarer seg å tilbakebetale lånet på samme tid, oppstår det en bankkrise (Leksikon, 2023). For at dette ikke skal skje, har banker stort ansvar å vurdere en låntaker før de forvalter sin kapital. Dette er for å sikre seg at lånet ikke blir misligholdt. Feil vurdering kan føre til at banker innvilger lån til en låntaker som ikke klarer å tilbakebetale lånet eller motsatt. Riktig prising av risiko har stor betydning for stabiliteten i det finansielle marked (Bernhardsen & Larsen, 2002). Høy kredittrisiko risikerer banker å tape mye penger som

igjen påvirker samfunnet i negativ forstand. Videre har banker en stor innflytelse på bærekraft ved å investere eller gi kreditt til en bærekraftig investering. Noen banker har allerede introdusert grønne lån for bedriftskunder. Fordelen med bærekraftig finansiering er at låntakere får en god rente. Billigere lån kan bidra til at virksomheter utvikler bærekraftige forretningsmodeller som prøver å oppfylle FNs bærekraftsmål. Noen av de bankene som deltok i vår undersøkelse fortalte at de ikke gir kreditt til virksomheter som ikke driver bærekraftig. Eksempel som er nevnt er oljebransjer. På denne måten kan banker påvirke nye investeringer til å bevege seg mot mer miljøvennlig retning. Alle banker har ikke kontroll på virksomheters bærekraft rapportering ennå. De har vært manglende felles standard for bærekraftrapportering. EU har kommet med nye regler og rammeverk for bærekraftrapportering som trer i kraft fra 2024. Dette forventes å redusere problemstillingen bankene har nå. Samtidig krever det for banker å ta ansvar for å skaffe nødvendig kompetanse som er rettet mot den nye rapporteringen. De fleste store bankene som har deltatt i vår undersøkelse bekrefter at de er allerede godt i gang med opplæring av bankansatte.

Fra denne undersøkelsen har vi funnet at bankene stoler på et revidert regnskap. Dermed kontrollerer de fleste bankene revidertregnskapet lite før det brukes i kreditvurderingsmodeller. Det er basert på vurdering fra de modellene låntakere får kredittscore. Dette indikerer at det er kjempeviktig at regnskapet ikke inneholder en vesentlig feilinformasjon. Ifølge ISA 320 blir feilinformasjon vesentlig når det påvirker regnskapsbrukeres økonomiske beslutning. Dette gir ansvaret både til revisor og de som produserer regnskapet (både ledelse og regnskapsførere). Revisor har et stort ansvar blant annet til å kontrollere at årsregnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. I tillegg sjekker revisor at virksomheten har fungerende intern kontroll som forebygger mislighold. Og fra 2024 skal revisor ha en nøkkelrolle i attestasjon av bærekraftrapportering for større virksomheter (Revisorforeningen, 2023). Formålet med revisjon er å skape tillit og revisor er allmennhetens tillitsperson ved utarbeidelse av lovfestet revisjon (Revisorloven, 2020). Fra vår undersøkelse kan vi bekrefte at banker har stor tillitt til revisor og de ser revidertregnskap som troverdig.

Selv om bankene sier at de stoler på revisorer og regnskapsførere, har de også ansvar til å oppdage regnkapsmanipulasjon. De trenger å være kritiske til alle typer informasjon de får fra kunder. På den måten kan de mistenke tvilsomme transaksjoner. Ifølge hvitvaskingsloven har alle bankene ansvar til å oppdage hvitvasking. Bankene trenger å opprette egne rutine som følger opp regnkapsmanipulasjon selv om regnskapet er revidert. Dette kan bidra til å forebygge økonomisk kriminalitet. Alle de bankene som vi kontaktet, fortalte at de ikke har

klare rutiner som gjelder regnskapsmanipulasjon. Det er opptil hvert enkelt saksbehandler å vurdere de finansielle og ikke-finansielle informasjonene de får fra kunder. Dersom en saksbehandler eller rådgiver mistenker at regnskapet inneholder feilinformasjon, kontakter de kunder for å komme med mer forklaring eller kontakter de revisor ved behov. Dette gir ansvaret til bankansatte å ikke gi ut et lån når informasjon de får fra kunder er urimelig.

Ledelse har også ansvaret at regnskapet er troverdig og ikke gir bevisst feilinformasjon til regnskapsbrukere. I tillegg har de ansvaret til å ansette regnskapsførere som har tilstrekkelig kompetanse som trenges for å produsere regnskapet eller kjøpe tjeneste fra et autorisert regnskapsfirma. De fleste bankene sa at de har stort sett tillitt til kundene deres. Dersom tillitten skal fungere, bør kundene ta et ansvar å gi riktig informasjon. Videre har virksomheter ansvar å følge opp covenantskrav. Brudd på lånevilkår kan føre til store konsekvenser. Banker kan sier opp engasjementet, selv om det ikke er ønskelig. Det krever at ledelse ha kontroll på lånevilkår til enhver tid.

Masterstudiet regnskap og revisjon gir flere fag som fokuserer på ansvar. Revisjon I og II legger vekt på ansvaret en revisor har som allmenhetens tillitsperson. Revisjon II går inn på en del tema som hjelper en revisor til å opprettholde ansvaret som en tillitsperson. Foretaksrett og skatte- og avgiftsfritt gir kompetanse innen jusfag som er viktig for revisor, blant annet kunnskap om revisors og regnskapsførers ansvar, kompetanses innen selskapsforhold og skatt.

Som forskere har vi ansvar for å formidle resultatet fra funnet korrekt slikt at konklusjonen blir mest mulig nyttig for videre forskning.

Litteraturliste

- Baksaas, K. M. & Stenheim, T. (2015). *Regnskapsteori*. Cappelen Damm akademisk.
- Bernhardsen, E. & Larsen, K. (2002). Bankenes prising av risiko ved utlån til foretakssektoren.
- Langli, J. C. (2021). *Empiriske egenskaper ved finansielle nøkkeltall*. Gyldendal.
- Leksikon, S. N. (2023, 11.10.2022). *Bank*. Hentet 25.04.2023 fra <https://snl.no/bank>
- Plenborg, T. & Kinserdal, F. (2021). *Financial statement analysis : valuation - credit analysis - performance evaluation* (Second edition. utg.). Fagbokforlaget.
- Revisorforeningen. (2023). *Bli revisor*. Hentet 28.04.2023 fra <https://www.revisorforeningen.no/om-revisjon1/>
- Revisorloven. (2020). *Lov om revisjon og revisorer (revisorloven)* (LOV-2020-11-20-128). Finansdepartementet. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-11-20-128>

Vedlegg 4 Refleksjonsnotat 2

Refleksjonsnotat av Eskild Arnesen Solberg

Innledning

Diskusjonsnotatet er skrevet som obligatorisk del til innlevering av masteroppgaven som en avslutning på den 5-årige mastergraden «Økonomi og administrasjon – Siviløkonom» ved Universitetet i Agder. Refleksjonsnotatet starter med en kort oppsummering av masteroppgaven, deretter følger en diskusjon rundt temaet «internasjonal» opp mot ulike deler av oppgaven. Avslutningsvis konkluderes drøftingen med en oppsummering av hovedpunktene.

Presentasjon av masteroppgaven

Denne masteroppgaven har tatt for seg temaet nøkkeltall og bærekraft i bankers kredittvurderingsprosess. Basert på dette temaet ønsket vi å undersøke hvordan norske banker har utviklet sin kredittprosess i senere år med hensyn til det økende presset rundt bærekraft både i Norge og internasjonalt, og nyere kritikk av tradisjonelle nøkkeltall. Med bakgrunn i dette kom vi frem til følgende problemstilling: «*hvordan banker vektlegger tradisjonelle regnskapsmessige nøkkeltall og bærekraft i kredittvurdering av bedriftskunder?*». Basert på problemstillingen utformet vi 8 forskningsspørsmål som kort oppsummert skulle øke forståelsen rundt hva som inkluderes av regnskapsinformasjon og ikke-finansiell informasjon i kredittvurdering, hvordan norske banker stiller seg til kritikken av tradisjonelle nøkkeltall og eventuelle tilpasninger de har eller vurderer å gjøre, og til slutt hvilken rolle bærekraft nå har i kredittvurderingen.

Oppgaven tar for seg relevant teori og empiri vedrørende regnskapet rolle som informasjonskilde, hva tradisjonelle nøkkeltall er og kritikk av det, hvordan banker bruker finansiell informasjon i kredittvurdering, og bærekrafts rapportering. Teorien blir videre brukt i analysen til sammenligne med våre resultater for å identifisere endringer i bankenes kredittvurdering og eventuelle bekreftelser av tidligere teori.

For å besvare problemstillingen har vi tatt utgangspunkt i et eksplorativt design hvor vi gjennomfører en kvalitativ undersøkelse med et utvalg av 6 norske banker med hensikt i å tilegne oss relevant kunnskap av ledelsespersonell fra bankenes bedriftsmarked og bærekraftsansvarlige med høy kompetanse rundt temaet. Våre funn fra undersøkelsen viser at

norske banker holder seg til bruken av tradisjonelle nøkkeltall da dette har gitt gode resultater over lang tid. De er riktignok enig i noe av kritikken mot tradisjonelle nøkkeltall som EBITDA og likviditetsgrad 1 og 2, og flere har gjort endringer til alternative nøkkeltall for å bedre sin konkursprediksjon. Vi ser en økning i bankenes kompetanse og fokus rundt bærekraft i kredittvurderingen sammenlignet med tidligere undersøkelser, men vektningen opp ot finansiell informasjon oppgis ikke. Bankene forventer at taksonomien vil påvirke bærekrafts rolle i kredittvurderingen når det blir mulig å klassifisere hva som er bærekraftig og ikke, og regner med det vil kreve økt kompetanse både hos dem og bedriftene.

Internasjonal

Internasjonal er et av 3 nøkkelbegreper sammen med innovativ og ansvarlig hos Handelshøyskolen ved Universitetet i Agder. Dette tydeliggjøres gjennom Handelshøyskolens strategi og «mission»: «*Our mission is to 'co-create knowledge by applying international, innovative and responsible perspectives'*». (Universitetet i Agder, u.åa.). Begrepet internasjonal defineres som «... *det som angår flere nasjoner eller stater*» av det store norske leksikon (Store norske leksikon, 2018). Ved å bruke internasjonalt pensum, internasjonale forelesere og tilby fag og studieretninger fokusert på internasjonale temaer implementerer Handelshøyskolen sin visjon og skaper et internasjonalt tankesett hos både sine studenter og forelsere.

På økonomiutdannelsen foregår en rekke av fagene både på bachelor og master nivå på engelsk og flere har et overordnet fokus på internasjonale trender, internasjonalisering, og internasjonale organisasjoner og reguleringer. Sustainable Business er et av fagene som fokuserer på internasjonale utfordringer tilknyttet bærekraft og hvordan vi kan bruke denne kunnskapen i dagens bedrifter (Universitetet i Agder, u.åb). Dette var en del av inspirasjon bak å inkludere bærekraftsanalyser i vår undersøkelse av bankers kredittvurderingsprosess.

Internasjonale organisasjoner og reguleringer

Norge blir gjennom EØS-avtalen påvirket av internasjonale lover og reguleringer som utarbeides og oversees av EU-kommisjonen gjennom sitt samarbeid med EU. EØS-avtalen er derfor en svært viktig avtale som skal sikre fri bevegelse for varer, personer, tjenester og kapital på kryss av grenser mellom medlemslandene (Regjeringen, u.å). Dette sørger for at en rekke norske bedrifter igjen blir påvirket både hva gjelder regnskapsspråk og standarder, men også av internasjonale reguleringer hva gjelder import og eksport. Det samme blir revisorer og regnskapsførere som skal overholde og følge internasjonale standarder. Et eksempel på

dette er EU's taksonomi og rapporterings standard for bærekraft (CSRD) som kommer frem i vår teori på bærekraft. Taksonomien som etter planen skal introduseres i 2023 er et internasjonalt rammeverk som klassifiserer bærekraftig aktivitet hos bedrifter og CSRD er den nye standarden for bærekraftsrapportering som rapporteringspliktige bedrifter i medlemsland i EU må følge (Revisorforeningen, 2022). Dette vil påvirke norske bedrifter, men også revisorer. I henhold til CSRD skal bærekraftsrapportene bekreftes av en uavhengig part, noe som ikke har vært et krav tidligere, hvilket vil falle innunder revisors arbeidsoppgave. Vi ser av resultatene i vår undersøkelse at bankene forventer at taksonomien vil prege hvordan de og bedriftene arbeider i stor grad og at det vil stille krav til økt kompetanse.

Bærekraft

Bærekraft er et tema som påvirker verden over. Den globale oppvarmingen og miljøkrisen preger mediebilde både internasjonalt og nasjonalt og vi ser at enkelthendelser internasjonalt kan få store rammevirkninger også her i Norge. FN er av de internasjonale organene som har et stort fokus på bærekraft og som preger hvordan vi verden over arbeider for å bli mer bærekraftig. Hvis man undersøker en håndfull norske og internasjonale bedrifters strategi/målsetninger vil man med stor sannsynlighet se at de viser til hvordan de arbeider for å bidra til å nå et eller flere av FN's bærekraftsmål. Noe bankene også nevner i vår undersøkelse at de ser etter i sin kredittvurdering. FN's bærekraftsmål er verdens felles plan for å utrydde fattigdom, ulikheter og stoppe klimaendringene innen 2030. Det består av 17 ulike mål som verden i felleskap skal jobbe mot (FN, 2023). FN preger med dette alle land som har underskrevet avtalen ettersom prestasjonene måles og følges opp. Dette stiller krav til at alle land må dra i samme retning og fremmer internasjonalt samarbeid. utfordringer som dagens miljø situasjon er et eksempel på utfordringer som krever internasjonalt samarbeid da ingen land alene kan skape en endring.

Dette preger også finansnæringen. I arbeidet med en mer bærekraftig utvikling besluttet Finans Norge (arbeidsgiver- og næringsorganisasjon for norske banker, forsikringsforetak og finansnæringen) i 2019 å signere på FNs prinsipper for bærekraftig bankdrift. De sluttet seg dermed til United Nations Environment Program Finance Initiative's (UNEPFI). UNEPFI er FN's finans organ og de fleste store banker i Norge har undertegnet avtalen (UNEPFI, 2023). Målet til UNEPFI er å øke mengden bærekraftige investeringer i finans næringen. De har kommet frem til at det er i kredittvurderingen banker har størst påvirkning på bærekraft i form av å gi bedrifter insentiv til å bli mer bærekraftige og på den måten påvirke bedrifter i en mer bærekraftig retning (Regjeringen, 2019). Igjen er dette noe som krever internasjonalt

samarbeid. Aksjemarkedet preges i stor grad av internasjonale trender og bevegelser. For å gjøre grønne investeringer verdifullt er man dermed avhengig av at aksjemarkedet ser verdien av dette. Hvis grønne investeringer blir ansett som en dårlig investering i USA vil det hjelpe svært lite om Norge investerer tungt i dette, da USA som eksempel har større internasjonal innflytelse. Her har vi heldigvis sett en positiv utvikling som Brun & Thornam (2011) konkluderer med i sin studie ser flere nå en sammenheng mellom god bærekraftsrapportering og verdiskapning, noe som ikke ville skjedd om det ikke blir ansett som verdifullt på internasjonalt nivå.

Internasjonalisering av bedrifter og banker

I en stadig mer tilknyttet verden ser vi at flere bedrifter og banker operer på tvers av landegrensener. Av utvalget i vår undersøkelse er 3 av 6 banker internasjonale banker. Flere og flere bedrifter blir internasjonale eller er i det minste avhengig av internasjonalt samarbeid. Globalisering er et begrep som forklarer trenden. Guillén (2001) definerer det som en prosess som leder til større gjensidig avhengighet og gjensidig bevissthet blandt økonomiske, politiske og sosiale enheter i verden. Denne gjensidige avhengigheten som land og bedrifter har ovenfor hverandre blir svært tydelig når internasjonale katastrofer som eksempelvis Covid 19 pandemien og konflikten mellom Russland og Ukraina utspiller seg. Vi så i etterspillet av Russlands innvasjon av Ukraina hvordan priser og tilgangen på en rekke produkter opplevde en drastisk endring. Vi ser tydelig at selv om bedrifter ikke anser seg selv som internasjonale og har bransjer i ulike land så er de likevel avhengig av import av varer fra utland for å kunne gjennomføre daglig drift. Statistikk viser at Norges import av varer har økt med cirka 485% fra 1970 til 2020 (NHO, 2021).

I vår undersøkelse fant vi ut at bankene er svært opptatt av bedriftens internasjonale forbindelser. Først og fremst var dette for å forsikre seg om at de ikke gir kreditt til datterselskaper eid av morselskaper i skatteparadiser da ikke ønsker å støtte oppunder dette. Samtidig er det en del av risikovurderingen når de vurderer bedrifters leverandører og samarbeidspartnere, men igjen viser det hvordan vi i den økonomiske verdenen har internasjonale forbindelser i nesten alle ledd.

Internasjonalisering ved Universitetet i Agder

Gjennom min 5 årige utdanning på Handelshøyskolen ved Universitet i Agder har vi hatt en rekke emner som fokuserer på område. Gjennom emnene belyses hvor sentralt temaet internasjonal er for oss studenter og hvordan det antagelig vil prege vårt fremtidige arbeidsliv.

Fag som Internationall Business fra Bachelor utdanningen er et fag som introduserte meg for hvordan verden blir mer og mer internasjonal og hvordan jeg mest sannsynlig vil arbeide i en bedrift som opererer internasjonalt eller med internasjonale kunder i løpet av mitt arbeidsliv. Samtidig har det at en rekke av forelesningene foregår på engelsk forberedt oss studenter på å konversere internasjonalt i fremtiden og forbedret min engelsk språklighet. Undervisningen generelt gjenspeiler Universitetets strategi og «mission» og de fleste emner linkes opp mot internasjonale hendelser og hvilke effekt det har på gjeldende fagområde. Dette

Når det gjelder det rent regnskaps- og revisjons faglige har vi gjennom studiet fått grundig undervisning i både norske og internasjonale regnskapspråk. Dette har vist forskjellene på GRS og IFRS og hvilken effekt valget har på regnskapet. IAS er et annet eksempel som viser hvordan internasjonale standarder preger hvordan arbeidet til en revisor skal utføres på kryss av landegrenser.

Avslutning

I dette refleksjonsnotat har jeg diskutert hvordan temaet «internasjonal» viser seg i masteroppgaven og hvordan det gjenspeiles i Universitetet i Agder sin undervisning. Jeg har vært igjennom hovedpunktene ved oppgaven som er bankers bruk av nøkkeltall og bærekraft i kredittvurderingen. Det er liten tvil om at temaet «internasjonal» kan brukes rundt banker og deres kredittvurderingsprosess. Særlig når det omhandler temaet bærekraft blir det tydelig hvor viktig internasjonalisering og samarbeid på kryss av landegrenser er. Noen utfordringer er for store til at enkelte kan løse det alene hvilket krever internasjonalt samarbeid. Jeg har også drøftet hvordan globalisering har ført til en økning av internasjonale bedrifter og hvordan svært mange er avhengig av internasjonalt samarbeid gjennom for eksempel leverandører til tross for at de opererer kun i hjemlandet. Avslutningsvis ble det drøftet hvordan temaet «internasjonal» har preget utdanningen min, noe den har gjort i stor grad som har bidratt til studentenes bevisstgjøring rundt viktigheten av temaet internasjonal.

Referanseliste

Brun, P., & Thornam, H. (2011). Verdiskapende bærekraftsrapportering. *Revisjon og Regnskap*, 1, 49-52.

https://www.revregn.no/journal/2011/1/rr-1-2011-17/Verdiskapende_b%C3%A6rekraftsrapportering/?status=%7B%22CmsUserGuid%22:%225b58c277-f3b9-4e91-9d94-8121b05107a9%22,%22ActorId%22:51350122,%22Name%22:%22Eskild%20Solberg%22,%22StatusCode%22:202,%22StatusText%22:%22Bruker%20innlogget%20i%20CMS,%20og%20har%20tilgang%20til%20Revisjon%20og%20regnskap%22%7D

FN. (2023, 19. Januar 2023). *FNs bærekraftsmål*. <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>

Guillén, M. F. (2001). Is Globalization Civilizing, Destructive or Feeble? A Critique of Five Key Debates in the Social Science Literature. *Annual Review of Sociology*, 27, 235-260.

<https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.soc.27.1.235>

NHO. (2021, 5. april). *Tall og fakta om internasjonal handel og samarbeid*. NHO.

<https://www.nho.no/analyse/tall-fakta-internasjonalt-handel-samarbeid/>

Regjeringen (u.å). *EØS*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/eos1/id115261/>

Revisorforeningen. (2022, 15. November 2022). *Europeiske standarder for bærekraftsrapportering klare*. Revisorforeningen.

<https://www.revisorforeningen.no/om-oss/dnr-mener1/europeiske-standarder-for-baerekraftsrapportering-klare/>

Store Norske Leksikon (2018). *Internasjonal*. <https://snl.no/internasjonalt>

UNEPFI. (2023). *Principles for responsible banking*. UNEPFI. Retrieved 6. februar from

<https://www.unepfi.org/banking/bankingprinciples/>

Universitet i Agder (u.åa). *Visjon og Strategi*. *Handelshøyskolen UiA*.

<https://www.uia.no/om-uia/fakultet/handelshoeyskolen-ved-uia/om-handelshoeyskolen-ved-uia/strategiplan-for-handelshoeyskolen-ved-uia-2021-2024>

Universitet i Agder (u.åb). *Sustainable Business*. *Studieplaner*.

<https://www.uia.no/studieplaner/topic/TFL402-1>